

საქართველოს უზენაეს სასამართლოში
მოსამართლეთა რეგულარული შეხვედრების შედეგად
სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართლის სფეროში

შემუშავებული

რ ე კ ო მ ე ნ დ ა ც ი ე ბ ი

და

სამოქალაქო სამართლის საკითხებზე

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს

ე რ თ გ ვ ა რ ო ვ ა ნ ი პ რ ა ქ ტ ი კ ა

თბილისი

2011

საქართველოს უზენაესი სასამართლო
0110 თბილისი, ძმები ზუბალაშვილების ქ. №32 ტელ: 931262; ფაქსი: 920876

თბილისი
2011

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა -----	3
რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის საკითხებზე -----	5
ერთგვაროვანი პრაქტიკა სამოქალაქო სამართლის საკითხებთან დაკავშირებით -----	31
რეკომენდაციები ადმინისტრაციული სამართლის საკითხებზე -----	76

წინასიტყვაობა

საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეებს!

ძვირფასო კოლეგებო,

თქვენთვის ცნობილია, რომ სასამართლო სისტემაში მასშტაბური, ყოვლისმომცველი რეფორმა მიმდინარეობს. ამ რეფორმის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებაა. ამ მიზნის მისაღწევად საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ ორი მიმართულებით დაიწყო მუშაობა.

2006 წლის თებერვალში საფუძველი ჩაეყარა ახალ ინიციატივას, რაც გულისხმობს საქართველოს უზენაეს სასამართლოში ყველა ინსტანციის მოსამართლეთა რეგულარული შეხვედრების ორგანიზებას. ამ შეხვედრათა მიზანია სასამართლო პრაქტიკისათვის მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვა, ანალიზი, სხვადასხვა ინსტანციის მოსამართლეთა განსხვავებული მოსაზრებების შეჯერება და დისკუსიის შედეგად კონკრეტულ ნორმათა ერთგვაროვანი გაგების ჩამოყალიბება. აღნიშნული შეხვედრების შედეგად ჩამოყალიბებული რეკომენდაციები მთელი ქვეყნის მასშტაბით ეგზავნება ყველა მოსამართლეს.

გარდა ამისა, 2007 წლიდან სამოქალაქო საპროცესო სამართლის საკითხებზე, ხოლო 2009 წლიდან ადმინისტრაციული საპროცესო სამართლის საკითხებზე კონკრეტული რეკომენდაციების მოსამზადებლად შექმნილია მუდმივმოქმედი კომისიები. მათ მიერ შესწავლილ და განზოგადებულ იქნა შესაბამისი სასამართლო პრაქტიკა, რის შედეგადაც შემუშავდა სათანადო პრაქტიკული რეკომენდაციები.

2006 წლიდან დღემდე უზენაეს სასამართლოში რამდენიმე ათეული შეხვედრა გაიმართა, რომლებშიც მონაწილეობა მიიღეს თბილისისა და საქართველოს თითქმის ყველა რეგიონის მოსამართლეებმა. შეხვედრების შედეგად სამოქალაქო და ადმინისტრაციული სამართლის ნორმათა ერთგვაროვანი გამოყენების რეკომენდაცია ჩამოყალიბდა დაახლოებით ასამდე პრობლემატურ საკითხზე.

2010 წელს გამოიცა ზემოაღნიშნული შეხვედრების შედეგად როგორც სამოქალაქო, ისე ადმინისტრაციული სამართლის სფეროში ჩამოყალიბებული, ასევე, კომისიების მიერ შედგენილი რეკომენდაციები კრებულების სახით. ეს კრებულები თითოეულმა თქვენგანმა მიიღო და, ალბათ დამეთანხმებით, ამან კონკრეტული პრობლემატური სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი საკითხების შედარებით სწრაფი მოგვარებისა და მათი ერთგვაროვანი გამოყენების საშუალება მოგვცა. მიუხედავად ამისა, არსებობს რიგი საკითხებისა, რომლებსაც აღნიშნული კრებულები არ ითვალისწინებს და რომლებზეც მოსამართლეთა მიერ შემუშავებულია სათანადო პრაქტიკული რეკომენდაციები.

წინამდებარე კრებულში მოცემულია სწორედ ის რეკომენდაციები, რომლებიც მიღებულ იქნა თქვენ მიერ გასული წლების განმავლობაში და ჯერ არ გამოცემულა კრებულის სახით. აქვე წარმოდგენილია საქართველოს უზენაეს სასამართლოში შემუშავებული ერთგვაროვანი პრაქტიკა სამოქალაქო საქმეებთან დაკავშირებით.

ბოლოს, გაცნობებთ, რომ თქვენი ინიციატივის შემთხვევაში მომავალშიც გაგრძელდება მოსამართლეთა ყოველი კონკრეტული შეხვედრის შედეგად მიღებული რეკომენდაციების დაგზავნა თითოეულ თქვენგანთან, რაც მართლმსაჯულების სწრაფად და ეფექტურად განხორციელების ერთ-ერთ საფუძველს შექმნის.

პატივისცემით,

კონსტანტინე კუბლაშვილი

რეკომენდაციები სამოქალაქო სამართლის საკითხებზე

* * *

საქართველოს უზენაეს სასამართლოში სამოქალაქო სამართლის საკითხებზე მოსამართლეთა შეხვედრები შედგა 2006 წლის 18 თებერვალს, 25 მარტს, 20 მაისს, 28 ოქტომბერს, 2007 წლის 3 მარტს, 30 ივნისს და 2008 წლის 25 ივლისს, რის შედეგადაც ჩამოყალიბდა შემდეგი რეკომენდაციები:

I.

საკმაოდ ხშირად საზოგადოების პარტნიორები ან აქციონერები მოითხოვენ საზოგადოების ქონებიდან თავიანთი წილის პროპორციულად ქონების ნატურით გამოყოფას. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ ჩამოყალიბებული პრაქტიკის მიხედვით, არ შეიძლება საზოგადოებიდან გასულ პარტნიორს თავისი წილის თუნდაც პროპორციულად მიეცეს ქონება ნატურით. საზოგადოების ქონება და საწესდებო კაპიტალში პარტნიორის წილი სხვადასხვა სამართლებრივი ბუნების მქონე ელემენტებია, თუნდაც ისინი ერთიანი ეკონომიკური აღმნიშვნელის ქვეშ მოიაზრებოდნენ. „მეწარმეთა შესახებ“ კანონით დადგენილია სწარმოს ნატურით გაყოფის წესი, კერძოდ, კანონის 14.13-ე მუხლით საწარმო, რომლის შემადგენლობაში რამდენიმე სწარმოო ერთეულია, შეიძლება დაიყოს მის შემადგენლობაში მყოფ საწარმოებად და მათ გააგრძელონ საქმიანობა როგორც დამოუკიდებელმა საწარმოებმა – სუბიექტებმა საკუთარი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმით. საწარმოს ნატურით გაყოფის თაობაზე უნდა არსებობდეს პარტნიორთა (საერთო) კრების გადაწყვეტილება. აღნიშნული ნორმიდან გამომდინარე, კანონი უშვებს საწარმოს გაყოფას მხოლოდ საწარმოს შიგნით არსებული საწარმოო ერთეულების მიმართ, ე.ი ისეთი წარმონაქმნების მიმართ, რომელნიც ორგანიზაციულად ცალკე გამოყოფის შემთხვევაში გააგრძელებენ დამოუკიდებლად საქმიანობას. საწარმოს გაყოფა პარტნიორთა ან აქციონერთა საერთო კრების კომპეტენციას წარმოადგენს. პარტნიორს არა აქვს საწარმოს ქონებიდან თავისი წილის ნატურით გამოყოფის სამართლებრივი საფუძველი. ქონების ნატურით გაყოფა დასაშვებია მხოლოდ პარტნიორთა შეთანხმებით. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ აქციონერის (წილის მფლობელის) მიერ საზოგადოების საწესდებო კაპიტალში შეტანილი (განხორციელებული) შენატანი, ანუ ქონება (ფულადი თუ არაფულადი ქონების სახით), კანონის თანახმად ხდება საზოგადოების საკუთრება და მისი, უბრალოდ უკან დაბრუნება შეუძლებელია. სწორედ ამან გამოიწვია გაუგებრობა და კამათი. სამართლებრივად დაუშვებელია, პარტნიორმა, მაგალითად, სხვა პარტნიორებთან აზრთა სხვადასხვაობისა და საქმიანობის შეუთავსებლობის გამო, მონდომოს

საზოგადოებიდან გასვლა და პარალელურად იმ ქონების მისთვის გადაცემა (თუნდაც საწესდებო კაპიტალში თავისი წილის პროპორციულად), რომელზედაც საკუთრების უფლება საზოგადოებას ეკუთვნის. შიდა შეთანხმებით, რასაკვირველია, შესაძლებელია „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის 14.13-ე მუხლის შესაბამისად განხორციელდეს საწარმოს რეორგანიზაცია. რეორგანიზაციის ერთ-ერთი ნაირსახეობა კი საწარმოს ნატურით გაყოფაა. ამ უკანასკნელს კი, რა თქმა უნდა, იცნობს და უშვებს „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი. (ამის თაობაზე იხილეთ მაგ. უზენაესი სასამართლოს განჩინებები: №ას 117815-03; №3კ/409-03).

II.

განხილულ იქნა სამოქალაქო კოდექსის 1343-ე მუხლი და მასში 2005 წლის 9 დეკემბერს შეტანილი ცვლილება. წინამდებარე მუხლი აწესრიგებს **უმკვიდრო ქონების სახელმწიფოზე გადასვლის** საკითხს. ამ მუხლიდან გამომდინარე, მეტად მნიშვნელოვანია, თუ ვინ უნდა იქნეს ჩაბმული სათანადო მოპასუხედ საქმეში სამკვიდროს მიღების ვადის გაგრძელების თაობაზე. მანამდე მოქმედი რედაქციით უმკვიდრო ქონება გადადიოდა ხაზინაზე (და ამ შემთხვევაში სახელმწიფოს წარმომადგენლად და, შესაბამისად, მოპასუხედ გამოდიოდა ფინანსთა სამინისტრო). განხორციელებული ცვლილებით ეს ნორმა შეიცვალა და განისაზღვრა, რომ „თუკი არც კანონით და არც ანდერძით მემკვიდრეები არ არიან, ან არც ერთმა მემკვიდრემ არ მიიღო სამკვიდრო, ანდა, როცა ყველა მემკვიდრეს ჩამოერთვა მემკვიდრეობის უფლება, უმკვიდრო ქონება გადადის **სახელმწიფოზე**“.

სახელმწიფო მეტად ფართო ცნებაა. ხშირად ამგვარი ტიპის პროცესში მოსარჩელე მხარე მოპასუხედ უთითებს ნოტარიუსსა და სხვა პირებზე, რომელნიც არასათანადო მოპასუხეებს წარმოადგენენ, ამიტომ დგება სათანადო მოპასუხის განსაზღვრის (პროცესში ჩაბმის, ჩანაცვლების) საკითხი. ამ პრობლემასთან მიმართებით საჭიროა განვსაზღვროთ, თუ რა იგულისხმება უმკვიდრო ქონებაში და, აქედან გამომდინარე, უმკვიდრო ქონების სახელმწიფოზე გადასვლაში, ანუ რა იურიდიული ფაქტები განაპირობებენ იმის დადგინას, არის თუ არა ქონება უმკვიდრო და მეორე – გადავიდა თუ არა უმკვიდრო ქონება სახელმწიფოზე. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1343-ე მუხლი განმარტავს, თუ რა სამართლებრივი საფუძვლების არსებობისას მიიჩნევა ქონება უმკვიდროდ. ამას განსაზღვრავს ის იურიდიული მნიშვნელობის შემადგენლობა, რომელიც მოცემულია წინამდებარე მუხლში, კერძოდ: 1. როდესაც არც კანონით

და არც ანდერძით მემკვიდრეები არ არიან; 2. არც ერთმა მემკვიდრემ სამკვიდრო არ მიიღო; 3. ყველა მემკვიდრეს ჩამოერთვა მემკვიდრეობის უფლება, ანუ ეს იურიდიული მნიშვნელობის შემადგენლობა იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ ქონება ცნობილ იქნეს უმკვიდროდ, ხოლო შემდეგ ეს უმკვიდრო ქონება გადავიდეს სახელმწიფოზე. უძრავი ქონების გადასვლის საკითხს ზოგადად არეგულირებს სამოქალაქო კოდექსის 183-ე მუხლი. ასე რომ, უმკვიდრო ქონება საერთო დადგენილი წესით გადადის სახელმწიფოს საკუთრებაში.

სახელმწიფო საკუთრებაში გადასვლის საკითხი დაკავშირებულია იმ ორგანოს უფლებამოსილებასთან, რომელიც სამართლებრივ ურთიერთობებში გამოდის სახელმწიფოს სახელით. კერძოდ, სახელმწიფოს უფლებამოსილებები კონკრეტულ შემთხვევაში უნდა განახორციელოს იმ ორგანომ, რომლის კომპეტენციაშიც შედის სახელმწიფოს სახელით სახელმწიფო ქონების ფლობა, მართვა და განკარგვა.

განსახილველი ნორმით უმკვიდრო ქონების მიღების ვალდებულება გააჩნია სახელმწიფოს და არა თვითმმართველობას. ამ შემთხვევაში ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმაზე, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეული დამოუკიდებელი იურიდიული პირია და მისი ქონების შექმნის წესს, წყაროებს და კატეგორიებს, აგრეთვე, თვითმმართველი ერთეულისათვის სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ქონების გადაცემის წესს განისაზღვრავს კანონი (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1509-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ და „ბ“ ქვეპუნქტები, „ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-10 მუხლის პირველი ნაწილი, 46-ე მუხლის მე-4 ნაწილი და „ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულის ქონების შესახებ“ საქართველოს კანონი.)

ამრიგად, აღნიშნული კატეგორიის საქმეებზე მოპასუხედ უნდა იქნეს ჩაბმული საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო (საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს დებულების მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილის „მ“ ქვეპუნქტი), რადგან მის კომპეტენციაში შედის სახელმწიფო ქონების ფლობა, მართვა და განკარგვა.

ქონება, რომელიც სახელმწიფოზე გადავიდა (საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1444-ე მუხლის თანახმად, სახელმწიფოს არა აქვს უფლება, უარი თქვას სამკვიდროს მიღებაზე, რომელიც მასზე გადავიდა) შედის სახელმწიფოს სამართლებრივი ინტერესის სფეროში.

იმ შემთხვევაში, როდესაც სამკვიდროს რეალურად ფლობენ სხვა მემკვიდრეები, ხოლო პირი ითხოვს გაშვებული ვადის აღდგენას, პროცესში მოპასუხედ მოწვეულ უნდა იქნან პირები, რომელთაც სამკვიდრო ფაქტობრივად მიიღეს და არა სახელმწიფო. მხედველობაშია მისაღები, თუ რომელი პირის უფლებასა და კანონით დაცულ ინტერესს ეხება სასამართლოს მიერ გაშვებული ვადის საპატიოდ მიჩნევა.

ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებში შეიძლება ასეთ დავებში მოპასუხედ ჩართული იქნენ ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს ადგილობრივ-ტერიტორიული ორგანოები.

თუკი არსებობს მხოლოდ ორი მემკვიდრე, რომელთაგან ორივემ გაუშვა სამკვიდროს ვადა და მხოლოდ ერთი ითხოვს ამ ვადის აღდგენას, ზემოაღნიშნული სამართლებრივი საფუძვლების გათვალისწინებით, ასეთ პროცესში სახელმწიფო ჩაება პროცესში მოპასუხედ.

ამ საკითხთან დაკავშირებით მოსამართლეებმა ასევე დასვეს შეკითხვა სახელმწიფო ბაჟთან დაკავშირებით, კერძოდ, როგორ უნდა მოხდეს ამ შემთხვევებში ბაჟის გადახდა და რა მოცულობით.

გამომდინარე იქიდან, რომ აღნიშნული კატეგორიის საქმეები წარმოადგენს ქონებრივ-სამართლებრივ დავებს, ე.ი. სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა ასეთ დავებში დამოკიდებულია დავის საგნის ღირებულებაზე (საბაზრო ღირებულება).

III.

განხილულ იქნა პროცესში ერთ-ერთ მხარედ ფილიალების მონაწილეობის საკითხი. მოსამართლეთა ნაწილი თვლიდა, რომ საწარმოს ფილიალის მიერ დადებულ გარიგებებზე (ძირითადად შრომის ხელშეკრულებებზე) სათანადო მოპასუხეა სწორედ საზოგადოების ფილიალი, თუმცა რაიონული სასამართლოები ამ სახის დავებს მაინც ძირითადი საწარმოს ადგილსამყოფელის მისამართით აგზავნიან.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ დადგენილი პრაქტიკით საბოლოოდ ჩამოყალიბდა შემდეგი: ყველა იმ საკითხზე, რომელზედაც მხარე ედავება საწარმოს ფილიალს, პროცესში მოპასუხედ ჩაბმული უნდა იყოს ძირითადი საწარმო და არა მისი ფილიალი. ფილიალი არ წარმოადგენს ცალკე იურიდიულ პირს, იგი ძირითადი საწარმოს (იურიდიული პირის) წარმომადგენლობაა, მას არ

გააჩნია განცალკევებული ქონება და კრედიტორთა წინაშეც იგი დამოუკიდებლად საკუთარი ქონებით პასუხს არ აგებს. ამიტომ მიჩნეულია, რომ ძირითადად საწარმომ თავის ფილიალზე უნდა გასცეს საპროცესო წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება. თუკი ფილიალს მის წესდებაში (ან მისი შემქმნის რაიმე სხვა სახის დოკუმენტში) აღნიშნული აქვს, რომ იგი არის ძირითადი საწარმოს წარმომადგენელი არა მხოლოდ მესამე პირებთან – კონტრაქტებთან გარიგებების დადებაში, არამედ ძირითადი საწარმოს საპროცესო წარმომადგენელიც არის – მაშინ დამატებით ფილიალზე ძირითადი საწარმოსაგან წარმომადგენლობის დამადასტურებელი უფლებამოსილების მიღება საჭირო აღარ არის.

IV.

საკითხი შეეხო სამოქალაქო კოდექსის 1274-ე მუხლს, კერძოდ, რომელ სამოქალაქო საპროცესო სუბიექტად უნდა იქნეს მიჩნეული, სამოქალაქო კოდექსის 1274-ე მუხლის თანახმად, შვილად აყვანის გაუქმების ან ბათილად ცნობის საქმის განხილვისას მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო? აღნიშნული ნორმის მიხედვით, სასამართლოში შვილად აყვანის გაუქმების ან ბათილად ცნობის საქმის განხილვისას ყველა შემთხვევაში მონაწილეობა უნდა მიიღოს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანომ, ანუ სასამართლოში ეს ორგანო უნდა გამოვიდეს რაიმე სახის სუბიექტად. მატერიალურმა სამართალმა განსაზღვრა, რომ ყველა შემთხვევაში მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანომ ამ ტიპის საქმეებში აუცილებლად უნდა მიიღოს მონაწილეობა. გამომდინარე იქიდან, რომ მოსარჩელე თავად განსაზღვრავს, თუ ვინ ჩააბას მხარედ პროცესში და მესამე პირებიც დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე სწორედ მისი ინიციატივით იქნებიან ჩართულნი საქმეში, პრობლემაც ნათელია – ამ შემთხვევაში მატერიალური ნორმა განსაზღვრავს ამგვარ პროცესში მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს სავალდებულო მონაწილეობას, ხოლო, თუ რომელ სუბიექტად უნდა იქნეს იგი ჩაბმული ამ საქმეში, არსადაა განსაზღვრული. ამას არც საპროცესო კოდექსი არეგულირებს. გამოითქვა მოსაზრება – ხომ არ უნდა მონაწილეობდნენ ეს ორგანოები აღნიშნულ პროცესში როგორც სპეციალისტები?

საბოლოოდ აზრი შეჯერდა იმაზე, რომ ამ საქმეებში მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოები უნდა გამოვიდნენ მესამე პირებად დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე. ამ ორგანოების კანონიერ ინტერესს აღნიშნულ საქმეებზე გამოტანილი გადაწყვეტილებები ნამდვილად ეხება. თუნდაც ის ფაქტი, რომ შვილად აყვანის საკითხში ეს ორგანოები ერთ-ერთ გადამწყვეტ როლს

ასრულებენ, გასცემენ თანხმობას შვილად აყვანასთან დაკავშირებით, დასკვნებს და ა.შ., შვილად აყვანის გაუქმების ან ბათილად ცნობის საკითხებშიც ეს ურთიერთობა უეჭველად შეეხება მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოთა სამართლებრივ ინტერესს. პრობლემა არ იქმნება ისეთ შემთხვევებში, როდესაც შვილად აყვანის გაუქმებას და ბათილად ცნობას თავად მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო ითხოვს და, მაშასადამე, გამოდის მოსარჩელედ ან მხარემ თავად მოითხოვა ასეთი ორგანოს ჩართვა პროცესში მოპასუხედ. თუკი დავა აქტს შეეხება, შესაძლებელია, სსსკ-ის 85-ე მუხლის შესაბამისად დაისვას საკითხი სათანადო მოპასუხის შესახებ ან ამავე კოდექსის 84-ე მუხლით განისაზღვროს სათანადო მოსარჩელის საკითხი. ასე რომ, სსსკ-ის 203-ე მუხლის საფუძველზე მოსამზადებელ სხდომაზე შეიძლება ასეთი საკითხების გარკვევა, მაგრამ, თუკი არ არსებობს ამგვარი შემთხვევა და მაინც სავალდებულოა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ჩართვა საქმეში საპროცესო სუბიექტად, მაშინ რა ხერხს უნდა მიმართოს სასამართლომ? სასარჩელო მოთხოვნამ თავად უნდა მიახვედროს სასამართლო, თუ რომელ სუბიექტად უნდა იქნეს მიჩნეული ამა თუ იმ საქმეში მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო, ანუ სასარჩელო მოთხოვნამ თავად უნდა დაანახოს სასამართლოს, თუ ბათილობის რომელ საფუძველს ეხება დავა და თუ ვისთან აქვს საქმე. როგორც ზემოთ აღინიშნა, შესაძლებელია ეს ორგანო წარმოდგეს მოპასუხის, მოსარჩელის, თანამონაწილის (თანამოსარჩელის ან თანამოპასუხის) რანგში და ა.შ. ნიშანდობლივია ის ფაქტი, რომ ამ მხრივ ნამდვილად არის წინააღმდეგობა სამოქალაქო კოდექსსა და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსს შორის, ვინაიდან, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის თანამხად, მესამე პირად პროცესში ამა თუ იმ სუბიექტის ჩართვა არ ხდება სასამართლოს ინიციატივის საფუძველზე, ეს თავად მხარის პრეროგატივაა. მაგრამ, ვინაიდან ასეთ იმპერატიულ დანაწესს ადგენს სამოქალაქო მატერიალური კოდექსი, სასამართლო უნდა გამოვიდეს სწორედ მატერიალური სამართლიდან და ამის საფუძველზე ჩააბას მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო საქმეში მესამე პირად დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე.

საბოლოოდ შეჯერდა აზრი, რომ ასეთ საქმეებში სასამართლოს მიერ მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო ჩაერთვება მესამე პირად დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე, გამომდინარე იქიდან, თუ რა სახის სასარჩელო მოთხოვნაა დაყენებული სასამართლოში. იმ შემთხვევაში, როცა არსებობს სსსკ-ის 89-ე მუხლის საფუძველზე მესამე პირი დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნით (რასაც ითვალისწინებს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა), მაგრამ არ არსებობს ინიციატივა მხარისა ამ

პირის სასამართლოში მოწვევის თაობაზე, მაშინ ასეთი ინიციატივის განხორციელების უფლებამოსილება მატერიალური სამოქალაქო კოდექსის საფუძველზე სასამართლომ უნდა იტვირთოს. ამასთან, შეიძლება განიმარტოს სსსკ-ის 203-ე მუხლი, სადაც განსაზღვრულია, თუ რისი მოქმედების განხორციელება შეუძლია მოსამართლეს საქმის განხილვისათვის, მათ შორის, პროცესში მესამე პირებად და თანამონაწილეებად ჩაბმის საკითხიც და საქმეში მესამე პირად დამოუკიდებელი მოთხოვნის გარეშე მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ჩაბმის მოტივით, დაეყრდნოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ზემოაღნიშნულ ნორმას.

V.

ეს საკითხი წარმოიშვა ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოში და იგი შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა: პირველ ინსტანციაში მოსარჩელემ დავა მოიგო. ეს გადაწყვეტილება მოპასუხე მხარემ გაასაჩივრა სააპელაციო სასამართლოში. აპელაციაში პირველ ინსტანციის სასამართლოში მოპასუხედ მყოფი პირი უკვე აპელანტია. ხოლო მოწინააღმდეგე მხარე სააპელაციო ინსტანციაში უარს ამბობს სარჩელზე. როგორ წყვეტს სასამართლო ამ საკითხს და რას აღნიშნავს თავის გადაწყვეტილებაში?

აზრი შემდეგზე შეჯერდა: ამ შემთხვევაში, დისპოზიციურობის პრინციპიდან გამომდინარე, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების თანახმად, მოსარჩელეს შეუძლია უარი განაცხადოს სარჩელზე, ანუ მას პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე აქვს უფლება, ისარგებლოს დისპოზიციურობის პრინციპით და უარი თქვას სარჩელზე. სსსკ-ის 372-ე მუხლის თანახმად, სააპელაციო სასამართლოში საქმის წარმოებისას გამოიყენება პირველი ინსტანციის სასამართლოსათვის დადგენილი წესები, ხოლო 272-ე მუხლის "ე" პუნქტის მიხედვით, საქმის წარმოება შეწყდება იმ საფუძველით, თუ მოსარჩელე უარს ამბობს სარჩელზე, ანუ მოსარჩელეს, თუნდაც იგი მოგებული მხარის პოზიციიდან გამოდიოდეს, დისპოზიციურობის პრინციპის შესაბამისად, არ ერთმევა უფლება განაცხადოს უარი სარჩელზე. აზრი შეჯერდა ასევე სააპელაციო სასამართლოს მიერ საქმის წარმოების შეწყვეტის შემთხვევაში სარეზოლუციო ნაწილის ჩამოყალიბებასთან მიმართებითაც, კერძოდ, სარეზოლუციო ნაწილში მიეთითება: დაკმაყოფილდეს მოსარჩელის შუამდგომლობა საქმის წარმოების შეწყვეტის თაობაზე მის მიერ სარჩელზე უარის თქმის გამო, ხოლო პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მოცემულ საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება გაუქმდეს და შეწყდეს საქმის წარმოება. ამ

შემთხვევაში სასამართლო ხელმძღვანელობს სსსკ-ის მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილით, 272-ე მუხლის “გ” პუნქტით და 372-ე მუხლით.

VI.

პირველი ინსტანციის სასამართლოში მოსარჩელემ მოიგო დავა. მოპასუხემ გადაწყვეტილება სააპელაციო წესით გაასაჩივრა. სააპელაციო სასამართლოში მოსარჩელემ (პირველი ინსტანციის სასამართლოში მოსარჩელე მხარემ) მოინდომა **დავის საგნის გადიდება**, მაგალითად, პირველ ინსტანციაში იგი ითხოვდა 5000 ლარს, ხოლო აპელაციაში მოთხოვნა გაზარდია და ითხოვა 7000 ლარი. აქვს თუ არა მოსარჩელეს ამის უფლება?

აზრი შეჯერდა იმაზე, რომ მოსარჩელეს სააპელაციო სასამართლოში ასეთი საპროცესო უფლება არ გააჩნია. როდესაც მოსარჩელეს შეაქვს სარჩელი პირველი ინსტანციის სასამართლოში, მან სწორედ აქ უნდა განსაზღვროს დავის საგნის ღირებულება და მისი გაზრდა სააპელაციო სასამართლოში, თუ მას არ აქვს შეტანილი სააპელაციო საჩივარი, დაუშვებელია. სააპელაციო სასამართლო ამოწმებს გადაწყვეტილებას სააპელაციო საჩივრის ფარგლებში.

VII.

საკითხი ასევე შეეხო გასული საუკუნის 20-30-იან წლებში ჩამორთმეული ქონების დაბრუნებასთან დაკავშირებულ დავებზე სარჩელის ხანდაზმულობის პრობლემის გადაწყვეტას (ე.წ. რესტიტუციას).

ასეთი კატეგორიის რამდენიმე **დავა განიხილა საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ**. მიღებული გადაწყვეტილებების მიხედვით, ასეთ მოთხოვნებს სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის ამოწურვის გამო ეთქვათ უარი. ამ დავებში მოსარჩელები აპელირებდნენ, რომ მათ თავის დროზე არ ჰქონდათ გასაჩივრების შესაძლებლობა. აღნიშნულს არც კანონი ითვალისწინებდა, ამიტომაც მათი სასარჩელო მოთხოვნა არ არის ხანდაზმული და იგი სასამართლოში წარადგინეს მას შემდეგ, რაც ამის შესაძლებლობა რეალურად მიეცათ. სასამართლოებმა მიიჩნიეს, რომ ეს პოზიცია არ იყო სწორი. მათ სარჩელის აღძვრის კანონიერი საფუძველი საბჭოთა პერიოდში მოქმედი ნორმატიული აქტების საფუძველზე ჰქონდათ და 90-იან წლებშიც, მაგრამ სარჩელი არ აღუძრავთ. შესაბამისად, უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკით განისაზღვრა, რომ ასეთი სარჩელები

ხანდაზმულია და ვერ დაკმაყოფილდება. თუკი ასეთი ჩამორთმეული ქონება უნდა დაუბრუნდეს ყოფილ მესაკუთრეს, საჭიროა სახელმწიფოებრივი, პოლიტიკური ნება – ამის თაობაზე უნდა იქნეს მიღებული სპეციალური კანონი და სწორედ მასში უნდა აისახოს ასეთი პირებისათვის კომპენსაციისა თუ ჩამორთმეული ქონების უკან დაბრუნების საკითხი, როგორც ეს სხვა ქვეყნებში განხორციელდა. საქართველოში დღეს მოქმედი კანონმდებლობა არ იძლევა იმის საფუძველს, რომ სასამართლომ ასეთი სარჩელები დააკმაყოფილოს.

რაც შეეხება იმ მოსაზრებას, რომ საერთოდ სასამართლომ მოსარჩელეს უარი უნდა უთხრას ასეთი სარჩელების მიღებაზე, უარყოფილ იქნა. უფლების სასამართლო წესით დაცვა მხარის კონსტიტუციური უფლებაა. გამომდინარე აქედან, სასამართლომ უნდა მიიღოს წარმოებაში ასეთი სარჩელი (საპროცესო კანონმდებლობის ნორმათა გათვალისწინებით), ხოლო დაკმაყოფილებაზე, ზემოაღნიშნული მიზეზით, უნდა უთხრას უარი, ანუ ეს უნდა მოხდეს საქმის არსებითი განხილვის შედეგად (ამ საკითხთან დაკავშირებით მაგალითისთვის შეგიძლიათ იხ. სუსგ №ას-721-973-04).

VIII.

მოვალის გარდაცვალების შემდეგ, ხშირ შემთხვევაში, მისი მემკვიდრეები განზრახ არ იღებენ სამკვიდროს (ძირითადად, თუმცა არა ყოველთვის), უძრავ ქონებას, რომელიც დატვირთულია იპოთეკით) სამკვიდრო მოწმობის მიღების გზით, რათა არ მოხდეს ამ ქონებაზე აღსრულების მიქცევა, მაშინ, როდესაც მემკვიდრეებს ეს ქონება ფაქტიური ფლობით მიღებული აქვთ, რის გამოც კრედიტორს უჭირს თავისი უფლების დაცვა. ამ საკითხს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აგრეთვე „საცხოვრებელი სადგომით სარგებლობისას წარმოშობილი ურთიერთობების შესახებ“ საქართველოს კანონის სუბიექტებს შორის ურთიერთობისას. ხშირ შემთხვევაში მესაკუთრე გარდაცვლილია და მისი მემკვიდრეები სამკვიდროს არ იღებენ, ან მესაკუთრეს მემკვიდრე არ ჰყავს. ასეთ შემთხვევაში კანონით მესაკუთრისთვის მინიჭებული უფლება სავარაუდოდ სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს? ანუ მოსარგებლის მიერ ასეთ შემთხვევაში სარჩელი წარდგენილ უნდა იქნეს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს მიმართ? ამდენად, ვინ უნდა იყოს მოპასუხე: ა) თუ მემკვიდრეები არ იღებენ სამკვიდროს და ბ) თუ მემკვიდრე უცნობია ან არ არსებობს.

აღნიშნული თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ორი შემთხვევა: 1. სანამ კრედიტორი სარჩელს აღძრავს, მოვალე მანამდე გარდაიცვალა და 2. მოვალე

გარდაიცვალა საქმის განხილვის პერიოდში, შესაბამისად, საკითხი დგას იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა ჩაებას მოვალე ამ პროცესში. პირველი შემთხვევის დროს, ანუ როდესაც მოვალე უკვე გარდაცვლილია და კრედიტორი სარჩელს აღძრავს, მაშინ ამ უკანასკნელს შეუძლია, სარჩელი აღძრას მემკვიდრეების მიმართ. მათ შესაძლოა მემკვიდრეობა სანოტარო წესით მიღებული არ აქვთ, მაგრამ სამკვიდროს ფაქტობრივად დაეუფლნენ. ასეთ შემთხვევაში საქმეში მოპასუხედ მოწვეული იქნება ყველა მემკვიდრე (ვისაც კრედიტორი ჩართავს), ხოლო თუ მოწვეულმა მოპასუხეებმა განაცხადეს, რომ ისინი უარს ამბობენ მემკვიდრეობაზე, მაშინ სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 85-ე მუხლის შესაბამისად დაისმება საკითხი სათანადო მოპასუხის ჩართვასთან დაკავშირებით და საქმეში მოპასუხედ სახელმწიფო ჩაებმება. როდესაც მემკვიდრეები აღმოჩნდებიან თავიანთი ქონების დაკარგვის რეალური საფრთხის წინაშე, ცხადია, რომ არც ერთი მათგანი (თანამოპასუხეების შემთხვევაში) არ დაეთანხმება მოპასუხის შეცვლას და პროცესზე გაირკვევა, რომ მემკვიდრეები (მოპასუხეები) დასახელებული პირები არიან. ხოლო, თუკი ისინი განაცხადებენ, რომ არ არიან მემკვიდრეები, მაშინ საქმეში ჩაებმება სახელმწიფო. თუ უძრავი ქონება დატვირთულია იპოთეკით, გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილში ჩაიწერება, რომ აღსრულება მოხდეს იპოთეკით დატვირთული ქონების რეალიზაციის გზით. თუ მოვალე გარდაიცვლება საქმის განხილვის პერიოდში, მაშინ საქმე შეჩერდება უფლებამონაცვლის დადგენამდე, ხოლო განახლების დროს განჩინებით დადგინდება, რომ ის პირი, რომელიც დაეუფლა ქონებას, არის მემკვიდრე და, შესაბამისად, იგი იქნება ჩაბმული საქმეში. იმ შემთხვევაში, როდესაც მემკვიდრე უცნობია, მაშინ ამოქმედდება სათანადო მექანიზმი და უკვე საქმეში უფლებამონაცვლედ სახელმწიფო ჩაებმება.

IX.

საკითხი შეეხო შრომის კოდექსის 48-ე მუხლს. კერძოდ, საქართველოს შრომის კოდექსის 48-ე მუხლით განსაზღვრულია დავის მოგვარება შემათანხმებელი პროცედურით, რა დროსაც ერთი მხარე უგზავნის მეორე მხარეს შეტყობინებას დავის წარმოშობის საფუძვლებისა და მოთხოვნების შესახებ. მეორე მხარე ვალდებულია, განიხილოს წერილობითი შეტყობინება და თავისი გადაწყვეტილება წერილობით აცნობოს მეორე მხარეს შეტყობინების მიღებიდან 10 დღის ვადაში. თუ მხარეთა შორის შეთანხმება ვერ იქნა მიღწეული 14 კალენდარული დღის განმავლობაში ან თუ მხარემ თავი აარიდა შემათანხმებელ პროცედურებში მონაწილეობას, მეორე მხარეს უფლება აქვს, მიმართოს

სასამართლოს ან არბიტრაჟს. აქ წარმოიჭრება შემდეგი საკითხები: ა) არ არის განსაზღვრული, დავის წარმოშობიდან რა ვადაში უნდა მიმართოს მუშაკმა წერილობითი შეტყობინებით ადმინისტრაციას. მაგალითად, მუშაკი დააქვეითეს 2006 წლის 1 აგვისტოს, მან კი შეტყობინებით მიმართა ადმინისტრაციას 2006 წლის 1 ოქტომბერს; ბ) არაა განსაზღვრული, სავალდებულოა თუ არა ასეთი პროცედურის გავლა დავის სასამართლოში წარმოართვისათვის. ზოგადად, საქართველოს კონსტიტუცია განამტკიცებს სასამართლოსათვის მიმართვის უფლებას, მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში აუცილებელია თუ არა შემათანხმებელი პროცედურის ამოწურვა სასამართლოსთვის მისამართად; გ) შესათანხმებლად განსაზღვრული 14 კალენდარული დღე უნდა აითვალოს თუ არა წერილობითი პასუხის მიღებიდან? დ) 14 დღის გასვლის შემდეგ რა ვადაშია შესაძლებელი სასამართლოსთვის ან არბიტრაჟისათვის მიმართვა?

საქართველოს ახალი შრომის კოდექსი ამოქმედდა 2006 წლის აგვისტოდან. ამ კოდექსის 48-ე მუხლმა დაადგინა დამსაქმებელსა და დასაქმებულს შორის წარმოშობილი დავის განხილვისა და გადაწყვეტის ახალი წესი, კერძოდ, ამ მუხლის პირველ ნაწილში მითითებულია, რომ დავა უნდა გადაწყდეს მხარეთა შორის შემათანხმებელი პროცედურებით. იმავე მუხლის მეორე ნაწილით კი განსაზღვრულია ასეთი პროცედურის დაწყების წესი, კერძოდ, შემათანხმებელი პროცედურების დაწყების შესახებ მხარე მეორე მხარეს უგზავნის წერილობით შეტყობინებას, რომელშიც ზუსტად უნდა იყოს განსაზღვრული დავის წარმოშობის საფუძველი და მოთხოვნები. მესამე ნაწილი კი ეხება მეორე მხარის ვალდებულებას, წერილობითი შეტყობინება განიხილოს და თავისი გადაწყვეტილება ასევე წერილობით აცნობოს მხარეს შეტყობინების მიღებიდან 10 კალენდარული დღის განმავლობაში.

თუ შრომითი ურთიერთობის მხარეები მიაღწევენ შეთანხმებას სადავო საკითხის თაობაზე, იმავე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, წარმომადგენლები ან მხარეები იღებენ წერილობით გადაწყვეტილებას, რომელიც ხდება არსებული შრომითი ხელშეკრულების ნაწილი. მაგრამ, თუ ასეთი შემათანხმებელი პროცედურით შეთანხმება ვერ იქნება მიღწეული 14 კალენდარული დღის განმავლობაში, ან თუ მხარემ თავი აარიდა შემათანხმებელ პროცედურებში მონაწილეობას, მეორე მხარეს უფლება ექნება მიმართოს სასამართლოს ან არბიტრაჟს.

აზრი შეჯერდა იმის თაობაზე, რომ დასაქმებულს შემათანხმებელი პროცედურის გარეშეც აქვს უფლება მიმართოს სასამართლოს. რადგან საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტით ყოველ ადამიანს უფლება აქვს, თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად მიმართოს სასამართლოს,

ხოლო „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-3 მუხლის პირველ ნაწილში პირდაპირაა მითითებული, რომ ყოველ ადამიანს უფლება აქვს, თავის უფლებათა და თავისუფლებათა დასაცავად პირადად ან წარმომადგენლის მეშვეობით პირდაპირ მიმართოს სასამართლოს. ამდენად, დასაქმებულს შემათანხმებელი პროცედურის დაცვის გარეშეც შეუძლია შრომითი დავის გადასაწყვეტად მიმართოს სასამართლოს. მას ეს უფლება არ შეიძლება შეეზღუდოს; მაგრამ კონკრეტული შრომითი დავის განხილვისას, დასაქმებულის მოთხოვნის საფუძველიანობის შემოწმებისას სასამართლოს შეუძლია გამოარკვიოს ის გარემოება, რატომ არ გამოიყენა დასაქმებულმა შრომის კოდექსის 48-ე მუხლით მინიჭებული უფლება. აღნიშნული გარემოების გამორკვევის შედეგად გაკეთებული დასკვნები კი სასამართლოს შეუძლია საფუძველად დაუდოს მოცემულ საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებას.

აზრი შეჯერდა ასევე იმაზე, რომ მუშაკმა, შემათანხმებელი პროცედურის მეშვეობით დავის გადაწყვეტის თაობაზე, წერილობითი შეტყობინებით ადმინისტრაციას შეუძლია მიმართოს ასეთი დავის წარმოშობიდან ნებისმიერ დროს.

ერთიანი პოზიცია აგრეთვე ჩამოყალიბდა იმასთან დაკავშირებით, რომ შესათანხმებლად განსაზღვრული 14 კალენდარული დღე უნდა აითვალოს წერილობითი პასუხის მიღებიდან და შემათანხმებელი პროცედურის ხანგრძლივობა სულ განისაზღვრება 24 დღით.

წინამდებარე საკითხის „დ“ პუნქტთან მიმართებით **აზრი შეჯერდა** იმაზე, რომ სასამართლოსათვის ან არბიტრაჟისათვის მიმართვის ვადის ათვლა დავის წარმოშობის მომენტიდან იწყება და აქ გამოიყენება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით განსაზღვრული სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადა.

X.

საკითხი შეეხო სახელმწიფო ბაჟის გადახდის პრობლემას. კერძოდ, „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტის მიხედვით, სახელმწიფო ბაჟისაგან თავისუფლებიან ფიზიკური პირები სარჩელებზე ხელფასის გადახდევინების შესახებ და სხვა მოთხოვნებზე შრომის ანაზღაურების თაობაზე, რომლებიც გამომდინარეობს შრომის სამართლებრივი ურთიერთობიდან. ამკარაა, რომ ბაჟი არ გადაიხდევინება ანაზღაურების ამა თუ იმ ფორმის მიღების მოთხოვნით წარდგენილ სარჩელებზე.

ასეთ შემთხვევაში, მოსარჩელე, რომელიც ითხოვს მხოლოდ სამუშაოზე აღდგენას, უნდა გათავისუფლდეს თუ არა სახელმწიფოს ბაჟის გადახდისაგან?

აღსანიშნავია, რომ შრომის კანონთა კოდექსში იყო ნორმა, რომლის საფუძველზეც, შრომითსამართლებრივ დავებზე მოსარჩელე გათავისუფლებული იყო სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან. ამჟამად ეს ნორმა გაუქმებულია. ამიტომ რჩება მხოლოდ „სახელმწიფო ბაჟის შესახებ“ კანონის მე-5 მუხლი. წინამდებარე მუხლით ფიზიკური პირი სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან თავისუფლდება მხოლოდ შრომით სამართლებრივ დავებში ხელფასის ანაზღაურების მოთხოვნის შესახებ სარჩელის წარდგენისას. ასე რომ, მხოლოდ ამ შემთხვევებში თავისუფლდებიან ფიზიკური პირები ბაჟის გადახდისაგან. სხვა შემთხვევებში, მაგალითად, როდესაც მხარე ითხოვს, სამუშაოზე აღდგენას და სხვ. პირი ბაჟის გადახდისაგან არ თავისუფლდება, ხოლო თუკი, რამდენიმე მოთხოვნაა დაყენებული (შრომით სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე), მაშინ სასამართლო ფიზიკურ პირს სახელმწიფო ბაჟს არ გადაახდევინებს მხოლოდ ხელფასის ანაზღაურების ნაწილში.

საბოლოოდ აზრი შევჯერდა იმის თაობაზე, რომ ზემოთ მოყვანილ შემთხვევებში ფიზიკური პირები სახელმწიფო ბაჟის გადახდისაგან არ თავისუფლდებიან.

XI.

პრობლემა შემდეგ საკითხს შეეხო: მოსარჩელემ (დედამ) მოპასუხეს (შვილს) აჩუქა უძრავი ქონება, რომელსაც ამჟამად მთელი რიგი კრედიტორების მიმართ დავალიანება გააჩნია. იმისათვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული აღსრულების მიქცევა შვილის უძრავ ქონებაზე, მოსარჩელემ აღძრა სარჩელი ჩუქების ხელშეკრულების ბათილად ცნობის თაობაზე, რომელსაც სავარაუდოდ მოპასუხე ცნობს. როდესაც ცხადია ასეთი შედეგის დადგომის ალბათობა, როგორ შეუძლია სასამართლოს რაიმე ფორმით ჩააბას კრედიტორი დავაში, რათა მან შეძლოს თავისი უფლებების დაცვა იმის გათვალისწინებით, რომ საქმეში მესამე პირების ჩაბმა სასამართლოს საკუთარი ინიციატივით არ შეუძლია.

საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, ყველა პირს აქვს უფლება, თავისი დარღვეული ან სადავოდ გამხდარი უფლებების დასაცავად მიმართოს სასამართლოს. ეს პირის კონსტიტუციური უფლებაა და მისი შეზღუდვა არ შეიძლება. როდესაც პირს სასამართლოში შეაქვს გარკვეული შინაარსის სარჩელი, ივარაუდება, რომ პირის ეს სარჩელი მართლზომიერია. მეორე

საკითხია, რამდენად საფუძვლიანია იგი და რამდენად აკმაყოფილებს იმ მოთხოვნებს, რომელთა საფუძველზეც იგი სასამართლოს მიერ გაზიარებულ და დაკმაყოფილებული იქნება. სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის ზოგადი პრინციპიდან გამომდინარე, სასამართლო პირს ასეთ უფლებას ვერანაირად ვერ შეუზღუდავს. თუმცა ზემოთ დასმულ კონკრეტულ შემთხვევაში მართლაც ამ სარჩელის უკან იდგეს გარკვეული არაკეთილსინდისიერი განზრახვა პირებისა, დაიცვან ქონება შესაძლო რეალიზაციისაგან. უმრავლეს შემთხვევაში ასეთი სარჩელები უსაფუძვლო იქნება და არ დაკმაყოფილდება. ამიტომ, საბოლოო ჯამში, ასეთი ღონისძიება არაკეთილსინდისიერი მხარეების მხრიდან კრედიტორების სასარგებლოდ ქონების რეალიზაციის მხოლოდ დროებით ბარიერს შექმნის. სხვაგვარად არის ვითარება, როდესაც მოპასუხე ცნობს სარჩელს, რაც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის შესაბამისად, სარჩელის დაკმაყოფილების სრული საფუძველია. ამ შემთხვევაში კრედიტორები შესაძლოა მართლაც უთანასწორო მდგომარეობაში ჩავარდნენ მაგრამ ამის თავიდან აცილება ასეთ შემთხვევაში არაფრით შეიძლება. როდესაც ესა თუ მხარე ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში შედის მეორე მხარესთან, მან იმთავითვე უნდა გაითავისოს ის შესაძლო ეკონომიკური რისკი, რაც სავარაუდოდ შეიძლება მოყვეს ვალდებულების შეუსრულებლობას. ამიტომ რეალურ ცხოვრებაში ამ რისკის თავიდან აცილება ფაქტობრივად შეუძლებელია.

საბოლოოდ აზრი შეჯერდა და დადგინდა, რომ ზემოთ მოყვანილ შემთხვევაში სასამართლომ ჩვეულებრივ უნდა მიიღოს წარმოებაში ასეთი ტიპის სარჩელი და განიხილოს იგი საერთო წესის მიხედვით. სხვა შესაძლებლობას საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს.

XII.

კომლი

1.1. საკოლმეურნეო კომლი;

1.2. საკომლო მეურნეობა;

1.1. შეხვედრაზე მოსამართლეებმა მიმოიხილეს ასევე **სასოფლო სამეურნეო კომლთან დაკავშირებული საკითხები**, კერძოდ, შეხვედრაზე განიმარტა შემდეგი: 1993 წლამდე საქართველოში არსებობდა საკოლმეურნეო კომლი. საკოლმეურნეო კომლის ერთ-ერთი და ძირითადი დამახასიათებელი ნიშანი იყო კომლის ყველა შრომისუნარიანი და სრულწლოვანი წევრის კოლმეურნეობის

წევრობა, პირადი შრომით საკოლმეურნეო წარმოებაში და კომლის დამხმარე მეურნეობაში მონაწილეობის სავალდებულო ხასიათი. საკოლმეურნეო კომლის წევრები დამხმარე მეურნეობას კომლისათვის განკუთვნილ საკარმიდამო მიწის ნაკვეთზე საერთო ძალებით აწარმოებდნენ და კომლის ქონების თანამესაკუთრებად გვევლინებოდნენ. თუ ოჯახში კოლმეურნეობის არც ერთი წევრი არ რჩებოდა, საკოლმეურნეო კომლი იშპობოდა და მუშა-მოსამსახურის ოჯახი იქმნებოდა, ხოლო დამხმარე მეურნეობის ადგილს მუშა-მოსამსახურის მეურნეობა იკავებდა. საქართველოს სამოქალაქო სამართლის კოდექსის (1964 წლის) 122-ე მუხლის თანახმად, საკოლმეურნეო კომლის ქონება კომლის წევრებს თანასაკუთრების უფლებით ეკუთვნოდა. აღნიშნული კოდექსის 125-ე მუხლის თანახმად, კომლის ყველა წევრს, მათ შორის არასრულწლოვანსა და შრომისუნაროსაც, თანაბარი წილი ეკუთვნოდა. „საქართველოს რესპუბლიკაში სახელმწიფო მეურნეობების, კოლმეურნეობების და სხვა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების რეორგანიზაციის წესის შესახებ“ მთავრობის 22.09.92 წლის №949 დადგენილების, სახელმწიფო საბჭოს 21.10.1993 წლის №29 დეკრეტის საფუძველზე 1993 წლიდან დადგინდა სახელმწიფო მეურნეობების, კოლმეურნეობების რეორგანიზაცია და ახალ ორგანიზაციულ სამართლებრივ ფორმაზე გადასვლა. კოლმეურნეობების გაუქმებით საკოლმეურნეო კომლის არსებობას სამართლებრივი საფუძველი გამოეცალა და მან არსებობა შეწყვიტა. შესაბამისად, ქონება, რომელიც კომლის ქონებას და ამავე დროს კომლის წევრთა საერთო საკუთრებას წარმოადგენდა, აღარ წარმოადგენს კომლის ქონებას და თანაბარ წილად არის იმ პირთა საერთო საკუთრება, რომლებიც კომლის წევრებს წარმოადგენენ. აღნიშნულ ქონებაზე ვრცელდება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული საკუთრების საეთო რეჟიმი.

1.2. რაც შეეხება „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ“ საქართველოს 1996 წლის 22 მარტის საქართველოს კანონით გათვალისწინებულ საკომლო მეურნეობას, აღნიშნული სრულიად ახალი ინსტიტუტია და არსებითად განსხვავდება 1993 წლამდე არსებული საკოლმეურნეო კომლისაგან, შესაბამისად, „სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის საკუთრების შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული საკომლო მეურნეობა არ უნდა იქნეს განხილული საკოლმეურნეო კომლის სამართალმემკვიდრედ. აღნიშნული კანონის შესაბამისად, საკომლო მეურნეობა არის სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთების, მათზე არსებული საცხოვრებელი და სამეურნეო ნაგებობის, აგრეთვე, შესაბამისი გადამამუშავებელი მრეწველობის ობიექტებისა და მოწყობილობების ერთობლიობა, რომელიც წარმოადგენს ერთი ფიზიკური პირის საკუთრებას ანდა მეუღლეთა ან ოჯახის სხვა წევრების

საერთო საკუთრებას. საკომლო მეურნეობა რეგისტრირებულ უნდა იქნეს საადგილმამულო წიგნში (საჯარო რეესტრში). თუ ეს მეურნეობა მეუღლეთა ან ოჯახის სხვა წევრების საერთო საკუთრებაა, საადგილმამულო წიგნში (საჯარო რეესტრში) თითოეული მათგანი საკომლო მეურნეობის თანამესაკუთრედ უნდა დარეგისტრირდეს.

XIII.

„საცხოვრებელი სადგომით სარგებლობისას წარმოშობილი ურთიერთობების შესახებ“ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული საცხოვრებელი ფართის განმარტება

მორიგი საკითხი, რომელიც შეხვედრაზე იქნა განხილული, უკავშირდება საცხოვრებელი ფართის განმარტებას. „საცხოვრებელი სადგომით სარგებლობისას წარმოშობილი ურთიერთობების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის მე-11 პუნქტის თანახმად, საცხოვრებელ სადგომად განისაზღვრება ის ფართი, რომელზედაც თავდაპირველად არსებობდა გარიგება მესაკუთრესა და მოსარგებლეს შორის ან გათვალისწინებული იყო ადმინისტრაციული აქტით. შეხვედრაზე შეჯერდა მოსაზრება შემდეგზე: როდესაც არსებობს რეგისტრაციით და კომუნალური გადასახადების გადახდით წარმოშობილი ურთიერთობა და მოსარგებლე უთითებს, რომ მის მიერ საცხოვრებლად ფაქტობრივად დაკავებულ ფართთან ერთად ფლობს უშუალოდ ამ ფართისგან მოშორებით ეზოს სიღრმეში არსებულ სათავსოს (იყენებს საკუჭნაოდ, აბანოდ და ა.შ.), აღნიშნული მიჩნეულ უნდა იქნეს საცხოვრებელი სადგომის ფართში, მოცემულ ფართზე დათმობის გარიგების არსებობა კი უნდა დადასტურდეს უშუალოდ აღნიშნული ფართის მოხმარების ფაქტის დამადასტურებელი მტკიცებულებებით.

XIV.

საკითხი, რომელიც შეხვედრაზე იქნა განხილული, შეეხებოდა გადახდისუნარიობის საქმეთა წარმოების პარალელურად მოვალის მიმართ სასარჩელო მოთხოვნების განხილვას. საკითხი შემდეგნაირად იყო დასმული: მაგ. მიმდინარეობს სასარჩელო დავა გაკოტრების რეჟიმში მყოფ საწარმოსა (მოვალესა) და სხვა პირს (კრედიტორს) შორის. დავუშვათ თანხის დაკისრების თაობაზე. ამ დავას, როგორც კანონი მოითხოვს, განიხილავს იგივე მოსამართლე, რომელიც გაკოტრების საქმეს აწარმოებს. მოთხოვნების წარდგენის 30-დღიან

ვადაში და არც ამის შემდეგ კრედიტორმა მოთხოვნა არ წარმოადგინა. არადა, მოსამართლემ იცის, რომ კრედიტორს აქვს მოთხოვნა. თუ ასეთი მოთხოვნა რეესტრში არ შევა, რადგან კრედიტორმა არ წარადგინა იგი, მაშინ აქვს თუ არა კრედიტორის სარჩელის განხილვას რაიმე აზრი?

მოვალის მიმართ აღძრულ სასარჩელო მოთხოვნას გადახდისუუნარობის საქმის მწარმოებელი მოსამართლე განიხილავს იმ შემთხვევაში, როცა კრედიტორი გაკოტრების რეჟიმში წარადგენს მოთხოვნას, მაგრამ მას უარს ეუბნებიან ამ მოთხოვნის აღიარებაზე. სხვა შემთხვევაში კი სარჩელს იგივე მოსამართლე განიხილავს, თუ უკვე დაწყებულია სასარჩელო წარმოება და შემდგომში მოვალის მიმართ გაკოტრების საქმის წარმოება დაიწყება ან მოვალის ქონების მიმართ დაწყებული სასარჩელო წარმოება კანონმდებლობის შესაბამისად გადაეგზავნება გადახდისუუნარობის საქმის მწარმოებელ მოსამართლეს. პრობლემა მოცემულ შემთხვევაში იმაში მდგომარეობს, რომ იმ მომენტისათვის მოთხოვნა თავისთავად დაგვიანებული იქნება, თუნდაც სარჩელი დაკმაყოფილდეს, ვინაიდან კრედიტორს გაკოტრების რეჟიმში მყოფი საწარმოს მიმართ თავისი მოთხოვნა დროულად არ წარუდგენია და მისი გაკოტრების ტაბულაში შეყვანა არ მომხდარა. გადაწყვეტილებით აღიარებულ ამგვარ მოთხოვნას რეალიზაციის შესაძლებლობა პრაქტიკულად აღარ გააჩნია. აღნიშნულთან დაკავშირებით შემდეგი მოსაზრება გამოითქვა: ის გარემოება, რომ გაკოტრების პროცესში მოთხოვნა წარდგენილი არ ყოფილა, მოსარჩელეს სარჩელის წარდგენისა და მისი განხილვის უფლებას არ უსპობს. სარჩელის პროცესუალური უფლება, ანუ სარჩელის განხილვის უფლება არ არის დამოკიდებული მატერიალური სამართლით გათვალისწინებული მოთხოვნის წარდგენის ან სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადის გასვლაზე. კონკრეტული დავის განხილვა პირის სამართლებრივ ინტერესს წარმოადგენს და კრედიტორის მიმართ გაკოტრების რეჟიმში მოთხოვნის წარდგენის დაგვიანება ამ ინტერესს არ ზღუდავს.

ამგვარად, იმ შემთხვევაში, თუ სასარჩელო განცხადებას განიხილავს მოსამართლე, რომელიც გადახდისუუნარობის საქმეს აწარმოებს და მისთვის ცნობილია, რომ მოსარჩელეს მოვალის მიმართ თავისი მოთხოვნა გაკოტრების პროცედურის ფარგლებში წარდგენილი არ აქვს, იგი უფლებამოსილი არ არის, ამ საფუძველით სარჩელი წარმოებაში არ მიიღოს, არ განიხილოს, დაკმაყოფილებაზე უარი უთხრას ან საქმის წარმოება შეწყვიტოს. საპროცესო კანონმდებლობით გათვალისწინებული საფუძველი საქმის წარმოების შეწყვეტისათვის მოცემულ შემთხვევაში არ არსებობს. გაკოტრების რეჟიმში მოთხოვნის წარუდგენლობა სასარჩელო წარმოებაზე გავლენას არ ახდენს. ასეთ

დროს ჩვეულებრივად მოწმდება სასარჩელო მოთხოვნის საფუძვლიანობა და დავა შესაბამისად უნდა გადაწყდეს.

ამრიგად, შეჯერდა ერთიანი პოზიცია იმასთან დაკავშირებით, რომ გაკოტრების პროცედურის ფარგლებში მოთხოვნის დროულად წარუდგენლობა და მისი რეესტრში შეუტანლობა არ წარმოადგენს სარჩელის წარმოებაში მიღებაზე უარის თქმის, საქმის წარმოების შეწყვეტის ან სარჩელის დაკმაყოფილებაზე უარის თქმის საფუძველს. მოცემულ შემთხვევაში სასარჩელო წარმოება ჩვეულებრივი პროცედურის ფარგლებში უნდა განხორციელდეს და საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად სასარჩელო მოთხოვნა ჩვეულებრივი წესით უნდა შეფასდეს.

XV.

მომდევნო საკითხი, რომელიც შეხვედრაზე განიხილეს, შეეხებოდა „გადახდისუუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის გარდამავალი დებულებების განმარტებას. აღნიშნული კანონით ანლებურადაა მოწესრიგებული განსჯადობის, ვალაუვალი მოვალის მიმართ საქმის წარმოების საკითხები, საქმის წარმოების პროცესში აღძრული კერძო საჩივრის განხილვის წესები და ვადები, შემოღებულია ისეთი ინსტიტუტები, რომლებსაც „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონი არ ითვალისწინებდა. კანონი ამარტივებს გაკოტრების საქმეთა წარმოების პროცედურას, უზრუნველყოფს რა ამგვარი საქმეების მაქსიმალურად სწრაფად და ოპერატიულად განხილვას.

გარდამავალი დებულებების განმარტების პრაქტიკული მნიშვნელობა იმით გამოიხატება, რომ აღნიშნული ნორმები ადგენს კანონის დროში მოქმედების საკითხს და ითვალისწინებს უკუქცევითი ძალის მინიჭებას იმ საქმეების მიმართ, რომლებიც „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის შესაბამისად მიმდინარეობდა, კერძოდ, „გადახდისუუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის 56-ე მუხლის მე-2 პუნქტი ადგენს, რომ იმ გადახდისუუნარობის საქმეების მიმართ, რომლებზედაც გადახდისუუნარობის განცხადება შეტანილია „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ 1996 წლის 25 ივნისის კანონის შესაბამისად, გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის პროცესი უნდა დასრულდეს ამ კანონის ამოქმედებიდან 1 წლის განმავლობაში, ხოლო, ამავე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, მე-2 პუნქტით დადგენილი ვადის გასვლის შემდეგ რეაბილიტაციის პროცესსა და გაკოტრების რეჟიმში მყოფი სუბიექტების მიმართ აღარ გავრცელდება „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ საქართველოს

1996 წლის 25 ივნისის კანონის მოქმედება და ისინი ვალდებული იქნებიან დაიწყონ გადახდისუნარობის საქმის წარმოება ამ კანონის შესაბამისად. აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებით პირველ რიგში საინტერესოა ის, თუ **საიდან უნდა აითვალოს 1-წლიანი ვადა**, რომლის განმავლობაში უნდა დასრულდეს ძველი კანონის შესაბამისად მიმდინარე გაკოტრებისა და რეაბილიტაციის საქმეები – „ვალაუვალობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის 56-ე მუხლში ცვლილებების შეტანის შესახებ კანონის მიღებიდან (ანუ 2008 წლის 19 მარტიდან), თუ თავად კანონის ამოქმედების მომენტიდან?

აღნიშნულთან დაკავშირებით შეხვედრაზე დაფიქსირდა პოზიცია, რომ 56-ე მუხლის მე-2 პუნქტში მითითებული – „ამ კანონის ამოქმედებიდან 1 წლის ვადაში“ იგულისხმება „გადახდისუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ ძირითადი კანონის ამოქმედების თარიღი (იმავე კანონის 58-ე მუხლის მიხედვით, ეს თარიღი 2007 წლის 15 აგვისტოა) და არა მასში ცვლილებების განხორციელების მომენტი. შესაბამისად, საქმეების დასრულების ერთწლიანი ვადა 2008 წლის 15 აგვისტოს იწურება.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, „გადახდისუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის 56-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, გაკოტრების ან რეაბილიტაციის რეჟიმში მყოფი იმ სუბიექტების საქმეებზე, რომელთა მიმართაც ვერ დასრულდება საქმის წარმოება 2008 წლის 15 აგვისტომდე, მოქმედებას იწყებს ახალი კანონი. აღნიშნული არ გულისხმობს სასამართლოში საქმის წარმოების შეწყვეტას. მოცემულ შემთხვევაში წარმოება გრძელდება ახალი კანონის შესაბამისად. ერთ-ერთი პრობლემა, რომელიც ახალი კანონის გავრცელებამ შეიძლება წარმოშვას, არის **განსჯადი სასამართლოს** დადგენა. „გადახდისუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონით შემოღებულია სპეციალური განსჯადობა, კერძოდ, აღნიშნული კანონის მე-4 მუხლის მე-2 და მე-3 პუნქტების თანახმად, ამ კანონით გათვალისწინებულ საქმეებს განიხილავენ თბილისისა და ქუთაისის საქალაქო სასამართლოები. ამ კანონით გათვალისწინებული საქმეების განხილვის მიზნებისათვის თბილისის საქალაქო სასამართლოს იურისდიქცია მოიცავს აღმოსავლეთ საქართველოს, ხოლო ქუთაისის საქალაქო სასამართლოს იურისდიქცია – დასავლეთ საქართველოს. იბადება კითხვა: ვრცელდება თუ არა აღნიშნული ნორმა იმ საქმეებზე, რომელთა მიმართაც მიმდინარეობს გაკოტრების ან რეაბილიტაციის საქმის წარმოება „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ 1996 წლის 25 ივნისის კანონის შესაბამისად? ანუ ამ საქმეების მიმართ ახალი კანონის მოქმედების დაწყების მომენტიდან ეს საქმეები ხომ არ უნდა გადაიგზავნოს ქუთაისისა და თბილისის საქალაქო სასამართლოებში?

სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 22-ე მუხლის მიხედვით, სასამართლომ განსჯადობის წესების დაცვით თავის წარმოებაში მიღებული საქმე უნდა განიხილოს და არსებითად გადაწყვიტოს, თუნდაც ეს საქმე შემდგომში სხვა სასამართლოს განსჯადი გახდეს. მოცემულ შემთხვევაში გაკოტრების შესახებ განცხადებები წარმოებაში მიღებულია და მათ იხილავს „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ კანონის“ შესაბამისად განსჯადი სასამართლოები. სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის ზემოაღნიშნული ნორმა საქმის წარმოების ზედმეტად გაჭიანურების თავიდან აცილებას ემსახურება. სხვა სასამართლოსათვის გარკვეულ ეტაპზე მისული საქმის გადაგზავნა ბევრ სირთულეს უკავშირდება. კერძოდ, მოცემულ შემთხვევაში თავიდან უნდა დაიწყოს საქმის განხილვა. ამასთან, ახალ მოსამართლეს (ან კოლეგიურ სასამართლო შემადგენლობას) სჭირდება დიდი დრო საქმის სრულყოფილად შესწავლისათვის. თუ გავითვალისწინებთ, რომ გაკოტრების საქმეები, როგორც წესი, საკმაოდ მოცულობითია, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ახალი მოსამართლე პრაქტიკულად ვერასოდეს გაეცნობა და გაითავისებს მათ იმგავარდ, ვიდრე მოსამართლე, რომელიც თავიდანვე ახორცილებდა წარმოებას. ამგვარად, საქმეოქალაქო საპროცესო კოდექსის 22-ე მუხლის, აგრეთვე, სწრაფი და ეფექტური მართლმსაჯულების ინტერესების გათვალისწინებით, იმ საქმეების მიმართ, რომელთა წარმოებაც დაწყებულია „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის შესაბამისად და რომელთა მიმართაც 2008 წლის 15 აგვისტოდან მოქმედებას იწყებს „გადახდისუუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ ახალი კანონი, განსჯადობა არ იცვლება. აღნიშნული საქმეების წარმოებას ასრულებს ის მოსამართლე, რომელიც მათ იხილავდა მხოლოდ ახალი კანონის შესაბამისად.

რაც შეეხება საქმის წარმოების ახალი კანონის შესაბამისად შეცვლის კონკრეტულ პროცედურას, გარკვეულ სირთულეებს უკავშირდება ის გარემოება, რომ ყველა ამ მიმდინარე საქმის მიმართ დაწყებულია რეაბილიტაციის ან გაკოტრების საქმის წარმოება, შესაბამისად, ახალი კანონის ამოქმედების შემდეგ რომელი ეტაპიდან უნდა გაგრძელდეს მათი წარმოება? შეხვედრაზე გამოითქვა მოსაზრება, რომ საქმის წარმოება ახალი კანონის საფუძველზე შესაბამისი ეტაპიდან უნდა გაგრძელდეს, ანუ თუ დაწყებულია რეაბილიტაციის პროცესი, სასამართლო იხელმძღვანელებს ვალაუვალობის საქმეთა წარმოების შესახებ კანონის რეაბილიტაციის მომწესრიგებელი ნორმებით, შესაბამისად, თუ გაკოტრების პროცედურაა დაწყებული – გაკოტრების მომწესრიგებელი ნორმებით. ახალი კანონის ამოქმედებამ საქმეების განხილვის თავიდან დაწყება არ უნდა გამოიწვიოს. საპროცესო კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს

საკანონმდებლო ცვლილებების გამო გარკვეულ ეტაპზე მისული საქმის წარმოების წინა ეტაპიდან დაწყებას.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შეხვედრაზე შეჯერდა პოზიცია, რომ საქმეების მიმართ, რომელთა წარმოება დაწყებულია „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ 1996 წლის 25 ივნისის კანონის შესაბამისად, 2008 წლის 15 აგვისტოდან გავრცელდება „გადახდისუუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის მოქმედება“. ამასთან, აღნიშნული კანონის ამოქმედება საქმეების განსჯადობას არ ცვლის. საქმის წარმოებას განაგრძობენ მოსამართლეები, რომლებიც მათ იხილავენ „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის შესაბამისად, თუმცა მათ მიერ გამოყენებულ უნდა იქნეს „გადახდისუუნარობის საქმეთა წარმოების შესახებ“ კანონის შესაბამისი ნორმები.

XVI.

შეხვედრაზე განმარტებულ იქნა სამოქალაქო კოდექსის 1261-ე მუხლი. აღნიშნული მუხლის მიხედვით, შვილად აყვანისას მშვილბელს ეკისრება იგივე უფლებები და მოვალეობები, რომლებიც ბიოლოგიურ მშობლებს ამ კოდექსის თანახმად. მშვილბელს შეიძლება შეეზღუდოს ან ჩამოერთვას მშობლის უფლებები, თუ გაირკვევა, რომ ის სისტემატურად თავს არიდებდა ბავშვის აღზრდის მოვალეობის შესრულებას ან არაჯეროვნად იყენებდა მშობლის უფლებებს, ან ამ კოდექსით გათვალისწინებული სხვა მიზეზის არსებობის შემთხვევაში. დაისვა კითხვა: 1261-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ხომ არ ეხებოდა გამშვილბელს, აგრეთვე რა იგულისხმებოდა „ან სხვა მიზეზის არსებობის შემთხვევაში“?

1261-ე მუხლი ეხება შვილად აყვანის შედეგებს და იგი ცალსახად ადგენს იმ პირებს, ვისზეც ვრცელდება. ვინაიდან ბავშვის შვილად აყვანის შემთხვევაში მშვილბელი ბიოლოგიური მშობლის ადგილს იკავებს და მას ყველა ის უფლება-მოვალეობა გააჩნია ბავშვის მიმართ, რაც ბიოლოგიურ მშობელს, ბუნებრივია, ანალოგიური პასუხისმგებლობის ფორმაა გათვალისწინებული აღნიშნული მოვალეობების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისათვის. რაც შეეხება იმას, თუ რა იგულისხმება „სხვა მიზეზებში“, 1261-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ადგენს, რომ მშვილბელილისათვის მშობლის უფლების ჩამორთმევა ან შეზღუდვა დასაშვებია, თუ იგი სისტემატურად თავს არიდებდა ბავშვის აღზრდის მოვალეობის შესრულებას ან არაჯეროვნად იყენებდა მშობლის უფლებებს. ეს ორი საფუძველი პირდაპირაა

გათვალისწინებული ნორმით. გარდა ამისა, კანონი უშვებს შესაძლებლობას, რომ მითითებულის გარდა სხვა საფუძველების არსებობის შემთხვევაშიც სასამართლომ მიიღოს გადაწყვეტილება მშობლის უფლების ჩამორთმევის ან შეზღუდვის თაობაზე. ასეთ „სხვა მიზეზებად“ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს სამოქალაქო კოდექსის 1206-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მითითებული გარემოებები: მშვილებელი ბავშვს უხეშად ექცევა, მასზე უარყოფით გავლენას ახდენს ამორალური საქციელით, ან ქრონიკული ალკოჰოლიკი ან ნარკომანია, ან თუ არსებობს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული სხვა რაიმე საფუძველი.

მომდევნო კითხვა ამ საკითხთან დაკავშირებით იყო შემდეგი: ეს საფუძველები რამდენად შესაბამისობაშია 1272-ე მუხლის პირველი ნაწილის “დ” ქვეპუნქტთან?

სამოქალაქო კოდექსის 1272-ე მუხლი შვილად აყვანის ბათილად ცნობას ეხება. პირველი ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტი ადგენს, რომ შვილად აყვანა შეიძლება ბათილად იქნეს ცნობილი, თუ მშვილებელს შეზღუდული ან ჩამორთმეული ჰქონდა მშობლის უფლება მშობლის უფლებებისა და მოვალეობების შესრულებისათვის თავის არიდების ან მათი ბოროტად გამოყენების საფუძველზე. 1261-ე მუხლის 1272-ე მუხლთან შესაბამისობაში განმარტების აუცილებლობა არ არსებობს. აღნიშნული მუხლებით ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი შემთხვევებია მოწესრიგებული. 1272-ე მუხლი ბათილობის კონკრეტულ საფუძველებს ჩამოთვლის და, შესაბამისად, 1261-ე მუხლის მე-2 ნაწილი მასთან წინააღმდეგობაში ვერ იქნება. მნიშვნელოვანია იმის გარკვევა, შეიძლება თუ არა შვილად აყვანის ბათილად ცნობა სხვა მიზეზების არსებობისას, თუ მშობლის უფლების ჩამორთმევა კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულის გარდა სხვა საფუძველებით დასაშვებია. აღნიშნული ორი ნორმის სამართლებრივი ფორმულირებიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ 1272-ე მუხლი იმპერატიულ ხასიათს ატარებს და მასში ამომწურავადაა მოცემული შვილად აყვანის ბათილად ცნობის საფუძველები. რაც შეეხება 1261-ე მუხლს, აქ უკვე თავად კანონმდებელი იძლევა შესაძლებლობას, სასამართლომ თავისი შეხედულებისამებრ, ჩამოთვლილის გარდა, სხვა მიზეზი მიიჩნიოს მშობლის უფლების ჩამორთმევის ან შეზღუდვის საფუძველად. ამდენად პრაქტიკაში 1272-ე მუხლის ფართოდ განმარტების შესაძლებლობა არ არსებობს.

ამრიგად, 1261-ე მუხლი ეხება მშვილებელს. მშობლის უფლების ჩამორთმევის ან შეზღუდვის „სხვა მიზეზებში“ იგულისხმება სამოქალაქო კოდექსის 1206-ე მუხლის მე-2 ნაწილში მითითებული გარემოებები: თუ მშვილებელი ბავშვს უხეშად ექცევა, მასზე უარყოფით გავლენას ახდენს ამორალური საქციელით, ან

ქრონიკული ალკოჰოლიკი ან ნარკომანია, ან თუ სამოქალაქო კოდექსით სხვა რაიმე საფუძველია გათვალისწინებული. 1261-ე და 1272-ე მუხლების ერთმანეთთან შესაბამისობაში განმარტების აუცილებლობა არ არსებობს. 1261-ე მუხლისაგან განსხვავებით, 1272-ე მუხლში შვილად აყვანის ბათილად ცნობის საფუძველები ამომწურავადაა მოცემული. აღნიშნულის გარდა სხვა საფუძველით შვილად აყვანის ბათილად ცნობა არ დაიშვება.

XVII.

გარკვეული სირთულეებს უკავშირდება გაშვილების შესახებ თანხმობის სპეციალური ფორმების მეშვეობით წარდგენის საკითხი. აღნიშნულთან დაკავშირებით შეხვედრაზე შემდეგი პრობლემები იქნა განხილული: რა ხდება 2008 წლის 1 მაისამდე გაცემული თანხმობებთან, ან 1 მაისიდან გაცემული თანხმობებთან დაკავშირებით, ვიდრე არ იქნება დამტკიცებული ეს ფორმები. შესაძლებელია, გამშვილებლები ვერ იქნენ მოძიებულნი, თუმცა არსებობს მათ მიერ უკვე გაცემული თანხმობები? რას ვაკეთებთ ასეთ შემთხვევაში – ვეყრდნობით თუ არა ძველ თანხმობებს? შეხვედრაზე განიმარტა, რომ ვინაიდან გაშვილებასთან დაკავშირებული ახალი ფორმები უკვე დამტკიცებულია, შედეგებთან დაკავშირებული სამართლებრივი პრობლემების აცილების მიზნით, მათ დამტკიცებამდე გაცემული თანხმობები შესაბამისობაში უნდა მოვიდეს აღნიშნულ ფორმებთან, ანუ წარმოდგენილ უნდა იქნეს ახალი ფორმების შევსების გზით გაცემული თანხმობა.

XVIII.

კიდევ ერთი საკითხი, რომელიც შეხვედრაზე განიხილეს, იყო სამოქალაქო კოდექსის 1200-ე მუხლის შესაბამისად საქმეში მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ჩაბმასთან დაკავშირებული პრობლემა, საკითხი ამგვარად იყო დასმული: პრაქტიკაში წარმოიშვა შემდეგი პრობლემა – სასამართლოს მთავარ სხდომაზე არ გამოცხადდა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო, რომელსაც უწყებაც და გზავნილიც ჩაბარებული ჰქონდა. ასევე არ გამოცხადდა მოპასუხე. ბუნებრივია, მოსარჩელემ მოითხოვა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა, რაც დაკმაყოფილდა. დასაშვებია თუ არა ასეთი დავების განხილვა მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს მონაწილეობის გარეშე მაშინ, როცა ეს

დაწესებულება, არის რა სათანადოდ ინფორმირებული, მაინც არ ცხადდება სხდომაზე?

სამოქალაქო კოდექსის 1200-ე მუხლი ეხება შვილის მშობლების ურთიერთშეთანხმებით აღზრდის საკითხებს. ამ მუხლის პირველი და მე-2 ნაწილის თანახმად, შვილების აღზრდის საკითხს მშობლები ურთიერთშეთანხმებით წყვეტენ. მშობელთა შეუთანხმებლობისას სადავო საკითხს წყვეტს სასამართლო მშობლების მონაწილეობით. ამ შემთხვევაში მშობლის უფლება, იყოს ბავშვის წარმომადგენელი სასამართლო დავასთან მიმართებით, შეჩერებულია. მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო ნიშნავს ბავშვის წარმომადგენელს, რომელიც საქმის სასამართლოში განხილვის დროს ბავშვის ინტერესებს წარმოადგენს. იმისათვის, რომ დასმულ კითხვას პასუხი გაეცეს, პირველ რიგში უნდა დადგინდეს, რა სტატუსით მონაწილეობს მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო ამგვარ დავაში. ასეთ შემთხვევაში მოსარჩელედ და მოპასუხედ თავად მშობლები გვევლინებიან. მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანო არის ბავშვის წარმომადგენელი, რომელიც, თავის მხრივ, დავაში მესამე პირად დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხვნის გარეშე გამოდის, ვინაიდან სასამართლოს გადაწყვეტილება მის ინტერესებს შეეხება. შესაბამისად, თუ სხდომაზე არ ცხადდება მესამე პირი დამოუკიდებელი სასარჩელო მოთხოვნის გარეშე, აღნიშნული არ წარმოადგენს საქმის განხილვის გადადების საფუძველს.

რაც შეეხება ერთ-ერთი მხარის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანას, ასეთ დროს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღების საკითხი უნდა გადაწყდეს საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისი ნორმების დაცვით.

XIX.

საკითხი შეეხებოდა ვალის აღიარების ხელშეკრულების განმარტებას (სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლი). სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლით მოწესრიგებული ვალის არსებობის აღიარება არის ცალმხრივი, აბსტრაქტული ხელშეკრულება, რომლის თანახმადაც, ერთი მხარე დამოუკიდებლად კისრულობს მეორე მხარის სასარგებლოდ გარკვეულ შესრულებას. იგი ძირითადი ვალდებულებითი ურთიერთობისაგან დამოუკიდებლად ქმნის ახალ მოთხოვნას. მიუხედავად იმისა, რომ ძირითადი ვალდებულებითი ურთიერთობის არსებობა შეიძლება სადავოც კი იყოს, ვალის არსებობის აღიარება მაინც წარმოშობს შესრულების ვალდებულებას, ხოლო კრედიტორს ანიჭებს მოთხოვნის უფლებას.

მხარეებს შორის ასეთი ხელშეკრულების არსებობა საკმარისია, რომ დაკმაყოფილდეს კრედიტორის მოთხოვნა და საჭირო აღარაა ძირითადი ვალდებულებითი ურთიერთობის წარმოშობის საფუძვლის გამოკვლევა. თუმცა აღნიშნული ნორმა არ გულისხმობს არარსებული ვალის აღიარებას. მოცემულ შემთხვევაში ძირითადი ვალდებულების არსებობა შეიძლება სადავო იყოს, მაგრამ მისი არსებობა გამორიცხული არ უნდა იყოს. ამასთან, ვალის არსებობის აღიარების ხელშეკრულება უნდა აკმაყოფილებდეს გარიგების ნამდვილობის პირობებს (მოჩვენებითობა, თვალთმაქცურობა და სხვა). სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის შესაბამისად გათვალისწინებული ვალის აღიარება იმით განსხვავდება ნებისმიერი სხვა ფორმით გათვალისწინებული მოთხვნის აღიარებისაგან, რომ იგი ახალი ხელშეკრულებაა და არა სხვა სახელშეკრულებო ურთიერთობის ფარგლებში ნების გამოვლენა. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატას არაერთგზის აქვს განმარტებული, რომ ვალის აღიარება ახალი ხელშეკრულებაა. ამდენად იგი ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის დაგდენილ ყველა პირობას უნდა აკმაყოფილებდეს, მათ შორის მოთხოვნას ფორმის მიმართ. კერძოდ, თუ ძირითადი ვალდებულებითი ურთიერთობა ფორმასავალდებულო გარიგებაა, ვალის აღიარებაც შესაბამისი ფორმის დაცვით უნდა განხორცილდეს. ამასთან, ვალის აღიარების ხელშეკრულება უნდა აკმაყოფილებდეს სამოქალაქო კოდექსის 327-ე მუხლის მოთხოვნებს, ანუ მხარეები უნდა შეთანხმდნენ ყველა არსებით პირობაზე. სწორედ აღნიშნული ფაქტორის გათვალისწინებით, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ვალის არსებობის აღიარებად არ მიიჩნევა საწარმოებს შორის შედგენილ ბუღალტრული ურთიერთშედარების აქტებს. ნებისმიერი დოკუმენტი, რომელიც შეიძლება მნიშვნელოვანი იყოს ბუღალტრული ან სხვა თვალსაზრისით და რომელშიც ვალის არსებობაა დაფიქსირებული, ვერ ჩაითვლება ვალის არსებობის შესახებ ხელშეკრულებად, თუ არ დადგინდება, რომ მხარეები შეთანხმდნენ ხელშეკრულების არსებით პირობებზე. ამგვარი აქტი ახალ ხელშეკრულებას არ წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში ესაა ძველი ხელშეკრულების ფარგლებში განხორცილებული გარკვეული მოქმედება და იგი ვერ გამოიწვევს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლით გათვალისწინებულ შედეგებს.

XX.

ბოლო საკითხი, რომელიც შეხვედრაზე განიხილეს, ეხებოდა სამოქალაქო კოდექსის 415-ე და 999-ე მუხლების ურთიერთმიმართებას. 415-ე მუხლი ადგენს შერეული ბრალის არსებობის შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების ოდენობის გამოთვლის წესს. კერძოდ, ამ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად,

თუ ზიანის წარმოშობას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამაც, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება და ამ ანაზღაურების მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, უფრო მეტად რომელი მხარის ბრალით არის ზიანი გამოწვეული. რაც შეეხება 999-ე მუხლს, იგი ითვალისწინებს ე.წ. ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობის ერთ-ერთ სახეს, რაც დაკავშირებულია სატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციის შედეგად დამდაგარი ზიანისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრებასთან. ამ მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, მგზავრობის გადაყვანისა და ტვირთების გადაზიდვისთვის გათვალისწინებული სატრანსპორტო საშუალების მფლობელი, თუ მისი სატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციას მოჰყვა ადამიანის სიკვდილი, დასახიჩრება ან ჯანმრთელობის მოშლა, ანდა ნივთის დაზიანება, ვალდებულია, დაზარალებულს აუნაზღაუროს წარმოშობილი ზიანი. ისმის კითხვა: **აქვს თუ არა დაზარალებულის ბრალს რაიმე მნიშვნელობა ზიანის ანაზღაურების საკითხის გადაწყვეტისას?**

სამოქალაქო კოდექსის 415-ე მუხლი ზოგადი ნორმაა და ვრცელდება დელიქტური ვალდებულების დროს ზიანის ანაზღაურების ოდენობის განსაზღვრაზეც. თუმცა სამოქალაქო კოდექსის 999-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევა სხვა დელიქტური ვალდებულებებისაგან განსხვავდება. მოცემულ შემთხვევაში მოქმედებს მომეტებული საფრთხის წყაროს ფაქტორი და ავტოსატრანსპორტო საშუალების მფლობელის პასუხისმგებლობის სტანდარტი უფრო მაღალია, ვიდრე ზიანის მიყენების სხვა შემთხვევებში, თუმცა ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობა იმგვარად არ უნდა გავიგოთ, რომ ავტოსატრანსპორტო საშუალების მფლობელი ყოველთვის აგებს პასუხს მიყენებული ზიანისათვის. მთავარი ფაქტორი, რომელიც პასუხისმგებლობის დადგენისას გადამწყვეტია, უკავშირდება იმ გარემოებას, რომ **ზიანის მიყენება ამ ავტოსატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციის შედეგი უნდა იყოს.** მომეტებული საფრთხის წყაროთი მიყენებული ზიანისათვის პასუხისმგებლობის განსაკუთრებული ნორმები მოქმედებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ზიანის დადგომა გამოწვეულია იმ ფაქტორების მოქმედებით, რომელთა გამოც ეს საშუალება მომეტებული საფრთხის წყაროდაა მიჩნეული. ავტოსატრანსპორტო საშუალების მფლობელი პასუხს აგებს მიყენებული ზიანისათვის, თუ ვერ დაამატკიცებს, რომ ზიანის დადგომა გამოწვეულია დაუძლეველი ძალის მოქმედებით ან თავად დაზარალებულის განზრახვით. ამ ფაქტორების გათვალისწინებით, ცალკეულ შემთხვევაში შესაძლებელია როგორც პირის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება, ისე, ზიანის ანაზღაურების ოდენობის შემცირება. ასეთ შემთხვევებში უნდა მოხდეს თავად დაზარალებულის ბრალის გამოკვლევა.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთგვაროვანი პრაქტიკა
სამოქალაქო სამართლის საკითხებთან დაკავშირებით

* * *

უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა და ხელშეშლის აღკვეთა

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 172-ე მუხლის პირველი ნაწილი

1. მესაკუთრეს შეუძლია მფლობელს მოსთხოვოს ნივთის უკან დაბრუნება, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა მფლობელს ჰქონდა ამ ნივთის ფლობის უფლება.

მაგალითი 1

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-სა და გ-ს მიმართ და მოითხოვა მათი ბინიდან გამოსახლება იმ საფუძველით, რომ დ-ს გარდაცვალების შემდეგ მასზე გაიცა კანონისმიერი მემკვიდრეობის უფლების დამადასტურებელი მოწმობა. ბ-მ და გ-მ უარი განაცხადეს ბინის გამონთავისუფლებაზე იმ საფუძველით, რომ მათ ქირავნობის ხელშეკრულება დადეს ე-სთან და საცხოვრებელ სახლს ფლობდნენ კანონიერად. საკასაციო პალატამ სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად დამტკიცებულად მიიჩნია ის გარემოებები, რომ ბ-ს და გ-ს ბინის ფლობის უფლება მიღებული ჰქონდა ე-სგან დ-ს გარდაცვალების შემდეგ და ე-ს დ-სგან არ ჰქონდა მიღებული სადავო ბინის განკარგვის უფლება. საკასაციო პალატამ დადგენილად მიიჩნია, რომ ა-ს ჰქონდა სადავო ბინის საკუთრების უფლება, ხოლო ბ და გ იყვნენ ნივთის მფლობელები, თუმცა მათ არ გააჩნდათ ნივთის ფლობის უფლება. პალატამ იხელმძღვანელა სსკ-ის 172-ე მუხლის პირველის ნაწილით და ბ-ს და გ-ს დააკისრა ნივთის გამოთავისუფლების მოვალეობა.

მაგალითი 2

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს მიმართ და მოითხოვა უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა იმ საფუძველით, რომ სადავო ქონება წარმოადგენდა მის საკუთრებას, რაც დასტურდებოდა გ-სთან დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულებით, ხოლო ბ აღნიშნულ ქონებას ფლობდა

უკანონოდ. ბ-მ სარჩელი არ ცნო, ვინაიდან იგი სადავო ქონებას ფლობდა დ-სთან დადებული ქირავნობის ხელშეკრულების საფუძველზე. საკასაციო სასამართლომ სააპელაციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შესაბამისად დადგენილად მიიჩნია, რომ სადავო ქონების მესაკუთრეს წარმოადგენდა ა, ვინაიდან მისი საკუთრების უფლება უძრავ ქონებაზე დასტურდებოდა საჯარო რეესტრის მონაცემებით, ხოლო ბ კი ფლობდა ქონებას, მაგრამ არ გააჩნდა მისი ფლობის უფლება, ვინაიდან მან ქირავნობის ხელშეკრულება დადო დ-სთან, რომელიც არ წარმოადგენდა აღნიშნული ქონების მესაკუთრეს. საკასაციო პალატამ იხელმძღვანელა სსკ-ის 170-ე, 172-ე, 183-ე და 312-ე მუხლებით და ბ-ს დააკისრა სადავო ფართის გამოთავისუფლების მოვალეობა.

მაგალითი 3

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს მიმართ და მოითხოვა უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა იმ საფუძველით, რომ მან საცხოვრებელი ბინა ჩუქების ხელშეკრულებით მიიღო გ-სგან, ხოლო ბ უკანონოდ ფლობდა აღნიშნულ ბინას. მიუხედავად იმისა, რომ ჩუქების ხელშეკრულება რეგისტრირებული არ იყო საჯარო რეესტრში, პირველი ინსტანციის სასამართლომ დადასტურებულად ჩათვალა ა-ს საკუთრების უფლება სადავო ბინაზე მხოლოდ ჩუქების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, ვინაიდან თვით ბ-ც აღიარებდა, რომ მას არ გააჩნდა საკუთრების უფლება სადავო ბინაზე და შესაზღვრული იყო უნებართვოდ, თუმცა ა-ს სასარგებლოდ არ ათავისუფლებდა ბინას, ვინაიდან ჩუქების ხელშეკრულება, რომლითაც ა-ს გ-სგან საკუთრებაში გადაეცა საცხოვრებელი ბინა, რეგისტრირებული არ იყო საჯარო რეესტრში. საქმის საკასაციო ინსტანციით განხილვის დროს ჩუქების ხელშეკრულება უკვე რეგისტრირებული იყო საჯარო რეესტრში. ამდენად, ა წარმოადგენდა სადავო ფართის მესაკუთრეს, ხოლო ბ უკანონოდ ფლობდა სადავო ბინას. საკასაციო პალატამ იხელმძღვანელა 172-ე მუხლის პირველი ნაწილით და ბ-ს დააკისრა ბინის გამოთავისუფლების მოვალეობა.

მაგალითი 4

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს მიმართ და მოითხოვა უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა შემდეგი საფუძველებით: ა-მ ზეპირი გარიგების შედეგად ავტომანქანა გადასცა გ-ს, იმ პირობით, რომ გ ავტომანქანას

გადაიფორმებდა მხოლოდ ღირებულების გადახდის შემდეგ. ვ-მ ისარგებლა ავტომანქანის სარეგისტრაციო მოწმობით და ნოტარიუსთან შეთანხმებით ავტომანქანა დაავირავა ბ-სგან აღებული სესხის – 8000 აშშ დოლარის უზრუნველსაყოფად და მიიძალა. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულების დადება ნიშნავს ხელშეკრულებით ნაკისრი უფლებებისა და ვალდებულებების წარმოშობას, მაგრამ ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს საკუთრების გადასვლას მიდევალზე. სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, მოძრავ ნივთებზე საკუთრების გადასაცემად აუცილებელია, რომ მესაკუთრემ ნამდვილი უფლების საფუძველზე გადასცეს შემძენს ნივთი. ამრიგად, მოძრავ ნივთზე საკუთრების გადაცემისათვის აუცილებელია ორი წინაპირობის არსებობა: ნამდვილი უფლება (ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ნასყიდობის ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი უფლება მიდევალისა მოითხოვოს ნივთის გადაცემა) და ნივთის ფაქტობრივი გადაცემა (ამ შემთხვევაში ავტომანქანის გადაცემა მიდევალზე). სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლის პირველი ნაწილის პირველი წინადადების თანახმად, თუ განმსხვიისებელმა პირობად დათქვა საკუთრების გადასვლა შემძენზე მხოლოდ ნივთის საფასურის გადახდის შემდეგ. შემძენზე გადაცემული ნივთი საფასურის სრულად გადახდამდე გამსხვიისებლის საკუთრებაა.

მიუხედავად ა-სა და ბ-ს შორის დადებული ნასყიდობის ხელშეკრულებისა, ა დარჩა ავტომანქანის მესაკუთრედ და საკუთრების უფლება ავტომანქანაზე ბ-სთვის არ გადაუცია. ამიტომ მას, როგორც მესაკუთრეს, შეუძლია სამოქალაქო კოდექსის 172-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, მოითხოვოს სხვისი უკანონო მფლობელობიდან ავტომანქანის გამოთხოვა.

კომენტარი:

უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვასა და ხელშეშლის აღკვეთის მოთხოვნას ითვალისწინებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 172-ე მუხლი. უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა (ვინდიკაციური სარჩელი) მესაკუთრის უფლების დაცვის ძველთაგანვე მიღებული საშუალებაა. ესაა სარჩელი, რომელსაც მესაკუთრე მაშინ იყენებს, როცა შელახულია ნივთზე მისი მფლობელობის უფლება, სახელდობრ, როცა მესაკუთრის ქონება უკანონო მფლობლის ხელთაა. ნივთის ვინდიცირებაც სხვისი უკანონო მფლობელობიდან მის გამოთხოვას გულისხმობს. ვინდიკაციური სარჩელის არსი საკუთრების აბსოლუტური ბუნებიდან მომდინარეობს. მესაკუთრეს სსკ-ს 158-ე მუხლის მე-2 ნაწილისა და 170-ე მუხლის მე-3 ნაწილის შესაბამისად უფლება აქვს, არ

ფლობდეს ან არ სარგებლობდეს კუთვნილი ნივთით. ამდენად, მესაკუთრეს აქვს საკუთარი ნივთის თავისუფალი ფლობისა და სარგებლობის უფლება, თუკი არ არსებობს სარგებლობის აუცილებელი სოციალური ინტერესი. ეს კი გულისხმობს მესაკუთრის თავისუფლებას, ნებისმიერ დროს დაეუფლოს კუთვნილ ნივთს ან ისარგებლოს ამ ნივთით, მათ შორის, მოითხოვოს უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა. აღნიშნულ ურთიერთობას აწესრიგებს სსკ-ის 172-ე მუხლის პირველი ნაწილი, რომელიც ნორმის აღწერილობითი ნაწილის შემადგენელ სამ ელემენტს შეიცავს:

1. მოსარჩელე უნდა იყოს ნივთის მესაკუთრე;

2. მოპასუხე უნდა იყოს ნივთის მფლობელი;

3. მოპასუხეს არ უნდა ჰქონდეს ამ ნივთის ფლობის უფლება (ნორმის აღწერილობითი ნაწილის ე.წ. ნეგატიური, უარყოფითი შემადგენელი ელემენტი).

მხოლოდ მას შემდეგ, როდესაც მოსამართლე ამ სამივე წინაპირობის (ნორმის აღწერილობითი ნაწილის შემადგენელი ელემენტების) არსებობას დაადგენს, შეუძლია განაწესოს სამართლებრივი შედეგი: მოსარჩელის სასარგებლოდ მოპასუხისათვის უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვის დაკისრება.

ვინდიკაციური სარჩელის დაკმაყოფილების პირველ პირობას, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, წარმოადგენს ის, რომ მოსარჩელე უნდა იყოს მესაკუთრე. ვინაიდან მესაკუთრის მიერ დაბრუნების მოთხოვნა თანაბრად უკავშირდება როგორც მოძრავ, ისე უძრავ ნივთებს, ამიტომ მესაკუთრედ ყოფნის პრეზუმფცია სხვადასხვაგვარად დასტურდება. უძრავი ნივთის მესაკუთრეობა სსკ-ის 183-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად საჯარო რეესტრიდან დასტურდება, საჯარო რეესტრის მონაცემების მიმართ კი 312-ე მუხლის შესაბამისად მოქმედებს უტყუარობისა და სისრულის პრეზუმფცია (მაგ. 2). თუმცა, პირის საკუთრების უფლება უძრავ ქონებაზე შეიძლება არ დასტურდებოდეს საჯარო რეესტრიდან, მაგრამ აღნიშნული უდავოდ იქნეს მიჩნეული პირის საკუთრებად სხვა სამართლებრივი საფუძვლიდან გამომდინარე და გახდეს ვინდიკაციური სარჩელის დაკმაყოფილების საფუძველი (მაგ. 1).

ვინდიკაციური სარჩელის დაკმაყოფილების მეორე აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ის, რომ მოპასუხე უნდა იყოს ნივთის მფლობელი. აღნიშნული თავისთავად გამომდინარეობს მოთხოვნის არსიდან, ვინაიდან სასარჩელო მოთხოვნა ეხება ნივთის მფლობელობიდან გამოთხოვას. აქვე აღსანიშნავია, რომ მფლობელობა არ უნდა იყოს კანონიერი, ვინაიდან 172-ე მუხლის პირველი

ნაწილი მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში იძლევა მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვის შესაძლებლობას. უძრავ ნივთებთან მიმართებით საკითხი მარტივად წყდება, ვინაიდან საკუთრების უფლება საჯარო რეესტრიდან დასტურდება, ხოლო, რაც შეეხება მოძრავ ნივთებს, ამ შემთხვევაში სასამართლომ უნდა გაითვალისწინოს ისეთი მნიშვნელოვანი გარემოებები, როგორცაა მეწარმის გულისხმიერება, საკუთრების უფლების გადაცემის მომენტი და ა.შ (მაგ. 4). კიდევ ერთი საკითხი აღნიშნულთან დაკავშირებით არის მფლობელის სუბიექტური დამოკიდებულების გარკვევა მფლობელობის ფაქტის მიმართ. აღნიშნული, ზეგავლენას არ ახდენს 172-ე მუხლით გათვალისწინებულ შედეგზე (უკანონო მფლობელობის დადგენის შემთხვევაში ნივთი გამოთხოვილ უნდა იქნეს მესაკუთრის სასარგებლოდ).

უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვა, თავისი არსიდან გამომდინარე, ყოველდღიურ ცხოვრებაში საკმაოდ გავრცელებული მოთხოვნაა. აქედან გამომდინარე, აღნიშნულ საკითხზე არსებული სასამართლო პრაქტიკაც საკმაოდ ვრცელია.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 172-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

2. თუ საკუთრების ხელყოფა ან სხვაგვარი ხელშეშლა ხდება ნივთის ამოღების ან მისი ჩამორთმევის გარეშე, მაშინ მესაკუთრეს შეუძლია ხელის შემშლელს მოსთხოვოს ამ მოქმედების აღკვეთა. თუ ამგვარი ხელშეშლა კვლავ გაგრძელდება, მესაკუთრეს შეუძლია მოითხოვოს მოქმედების აღკვეთა სასამართლოში სარჩელის შეტანის გზით.

მაგალითი 1

ა-მ სარჩელი აღძრა ბ-ს (მეზობლის) მიმართ, რომელმაც მისი საცხოვრებელი ოთახის თავზე აბაზანისა და ტუალეტის მშენებლობა დაიწყო და ამოჭრა იატაკი. ა-მ მოითხოვა მისი, როგორც მესაკუთრის, საკუთრებით სარგებლობის უფლების ხელშეშლის აღკვეთა. საქმეზე ჩატარებული საინჟინრო-ტექნიკური ექსპერტიზის დასკვნით მოპასუხის მიერ ბინაში სააბაზანოსა და ტუალეტის მოწყობით დაირღვა სამშენებლო ნორმები და წესები. საკასაციო პალატამ სსკ-ის 170-ე მუხლისა და 172-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მესაკუთრის მიერ საკუთრებით სარგებლობის უფლება დარღვეულად მიიჩნია და მოთხოვნა დააკმაყოფილა.

კომენტარი:

საკუთრების ხელყოფის ან სხვაგვარი ხელშეშლის აღკვეთა ნივთის ამოღების ან მისი ჩამორთმევის გარეშე ლიტერატურაში მოიხსენიება როგორც ნეგატორული სარჩელი. საკუთრების ხელყოფა ან სხვაგვარი ხელშეშლა შეიძლება გამოიხატებოდეს როგორც მოქმედებაში, ასევე – უმოქმედობაში. ნეგატორული სარჩელის საფუძველი შეიძლება იყოს მესაკუთრის მიერ საკუთრებით შეზღუდულად სარგებლობა. მესაკუთრე ასევე საერთოდ შეიძლება მოკლებული იყოს თავისი საკუთრებით სარგებლობის შესაძლებლობას. მესაკუთრის უფლება, მოითხოვოს ხელშეშლის აღკვეთა, არ შეიძლება იყოს ხანდაზმული. ხანდაზმულობის ვადები არ უნდა გავრცელდეს უკანონო მფლობელობიდან ნივთის გამოთხოვასა და ხელშეშლის აღკვეთის მოთხოვნაზე, ვინაიდან მესაკუთრეს ხელშეშლის აღკვეთის მოთხოვნით სარჩელის აღძვრის უფლება აქვს იქამდე, სანამ ხელშეშლა გრძელდება. ვიდრე იგი თანახმაა, ითმინოს ხელის შეშლა, მისი უფლება არ შეიძლება დარღვეულად ჩაითვალოს. უფლება დარღვეულად ითვლება მხოლოდ მას შემდეგ, როცა იგი რეალურად გამოავლენს ნებას თავისი უფლების დასაცავად, თუნდაც სარჩელის შეტანის გზით. აღნიშნული ასევე გამოძინარეობს უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების თავისებურებიდან.

სარჩელის ხანდაზმულობა

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 128-ე მუხლი

1. სხვა პირისაგან რაიმე მოქმედების შესრულების ან მოქმედებისაგან თავის შეკავების მოთხოვნის უფლებაზე ვრცელდება ხანდაზმულობა.
2. ხანდაზმულობის ვადა არ ვრცელდება:
 - ა. პირად არაქონებრივ უფლებებზე, თუ კანონით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული;
 - ბ. მეანაბრეთა მოთხოვნაზე ბანკსა და სხვა საკრედიტო დაწესებულებებში შეტანილი ანაბრების გამო.
 - გ. ხანდაზმულობის საერთო ვადა შეადგენს 10 წელს.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 129-ე მუხლი

1. სახელშეკრულებო მოთხოვნების ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს სამ წელს, ხოლო უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული სახელშეკრულებო მოთხოვნებისა – ექვს წელს.
2. ხანდაზმულობის ვადა იმ მოთხოვნებისა, რომლებიც წარმოიშობა პერიოდულად შესასრულებელი ვალდებულებებიდან, სამი წელია.
3. ცალკეულ შემთხვევებში კანონით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს ხანდაზმულობის სხვა ვადებიც.

მაგალითი 1

ა-მ 2002 წლის 6 აგვისტოს სარჩელი აღძრა ბ-სა და გ-ს მიმართ და მოითხოვა 1996 წლის 7 ივნისს დადებული ბინის ნასყიდობის ხელშეკრულების ბათილად ცნობა შემდეგ გარემოებათა გამო: ბ წარმოადგენდა ა-ს მეუღლეს. ბ-სა და გ-ს შორის დაიდო ბინის ნასყიდობის ხელშეკრულება, რომელიც ფიქტიური იყო და არ ემსახურებოდა იურიდიული შედეგის დადგომას. გ-მ სარჩელი არ ცნო და მიუთითა, რომ ნასყიდობის ხელშეკრულება დაიდო ბ-ს მიერ გ-სგან ნასესხები 2300 აშშ დოლარის მიღების სანაცვლოდ. საკასაციო სასმართლომ მოთხოვნა ხანდაზმულად მიიჩნია და განმარტა, რომ ა-მ სადავო ნასყიდობის ხელშეკრულების დადების თაობაზე შეიტყო ხელშეკრულების დადების დროს, შესაბამისად, კანონით დადგენილი 6-წლიანი ხანდაზმულობის ვადა სარჩელის შეტანის დროისათვის გასულად უნდა ჩაითვალოს. აღნიშნულ გარემოებებზე დაყრდნობით სასამართლომ გამოიყენა სამოქალაქო კოდექსის 129-ე მუხლის პირველი ნაწილი, რომლის თანახმად, უძრავ ნივთებთან დაკავშირებული სახელშეკრულებო მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადა შეადგენს 6 წელს. ამავე კოდექსის 130-ე მუხლის შესაბამისად, ხანდაზმულობა იწყება მოთხოვნის წარმოშობის მომენტიდან. მოთხოვნის წარმოშობის მომენტად ჩაითვლება დრო, როცა პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო უფლების დარღვევის შესახებ. სამოქალაქო კოდექსი ხანდაზმულობის ვადებს ადგენს იმ მიზნით, რომ ამ ვადებში პირმა მოითხოვოს დარღვეული უფლების იძულებით განხორციელება. ეს შესაძლებლობა კი პირს ეკარგება მოთხოვნის ხანდაზმულობის ვადის გასვლით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 130-ე მუხლი

ხანდაზმულობა იწყება მოთხოვნის წარმოშობის მომენტიდან. მოთხოვნის წარმოშობის მომენტად ჩაითვლება დრო, როცა პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო უფლების დარღვევის შესახებ.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 140-ე მუხლი

1. სარჩელის შეტანა ხანდაზმულობის ვადის დენის შეწყვეტას არ გამოიწვევს, თუ მოსარჩელე უარს იტყვის სარჩელზე ან სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით სარჩელი განუხილველად იქნება დატოვებული.

მაგალითი 2

2001 წლის 28 აგვისტოს ა-მ სარჩელით მიმართა ბ-ს და მოითხოვა ბინის ქირის – 800 აშშ დოლარის გადახდის დაკისრება. აღნიშნული საქმე 2002 წლის 8 იანვრის განჩინებით განუხილველად იქნა დატოვებული. ა-მ ახალი სარჩელი აღძრა 2004 წლის 5 ნოემბერს. სსკ-ის 129-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, ხანდაზმულობის ვადა იმ მოთხოვნებისა, რომლებიც წარმოიშობა პერიოდულად შესასრულებელი ვალდებულებებიდან, 3 წელია. ამავე კოდექსის 130-ე მუხლის თანახმად კი ხანდაზმულობა იწყება მოთხოვნის წარმოშობის მომენტიდან. მოთხოვნის წარმოშობის მომენტად ჩაითვლება დრო, როცა პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო უფლების დარღვევის შესახებ. განსახილველ შემთხვევაში კასატორს მოთხოვნის უფლება წარმოეშვა 2000 წლის სექტემბერში. სსკ-ის 140-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, სარჩელის შეტანა ხანდაზმულობის ვადის დენის შეწყვეტას არ გამოიწვევს, თუ მოსარჩელე უარს იტყვის სარჩელზე ან სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით სარჩელი დარჩება განუხილველი. როგორც ცნობილია, მხარეს დადგენილ ვადაში არ შეუტანია კერძო საჩივარი 2002 წლის 8 იანვრის განჩინებაზე და ამდენად, გასაჩივრებისათვის დადგენილი 12-დღიანი ვადის გასვლის შემდეგ იგი კანონიერ ძალაში შევიდა. აქედან გამომდინარე, ხანდაზმულობის 3-წლიანი ვადა ამოიწურა 2003 წლის სექტემბერში, ა-მ კი ახალი სარჩელი საერთო წესით აღძრა 2004 წლის 5 ნოემბერს. ამდენად, საკასაციო პალატამ ა-ს მოთხოვნა მიიჩნია ხანდაზმულად და არ დააკმაყოფილა.

კომენტარი:

სასარჩელო ხანდაზმულობა გულისხმობს დროს, რომლის განმავლობაში პირს შეუძლია მოითხოვოს თავისი დარღვეული უფლების აღდგენა. ხანდაზმულობის შემოფარგვლა დროის პერიოდულობით, სასამართლო პრაქტიკიდან გამომდინარე, მრავალ მიზეზს უკავშირდება:

1. ხანდაზმულობის ვადა სასამართლოს უმსუბუქებს ფაქტების დადგენისა და შესწავლის პროცესს და ამ გზით ხელს უწყობს დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანას; 2. ხელს უწყობს სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილიზაციას; 3. აძლიერებს სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტების ურთიერთკონტროლსა და დარღვეული უფლების დაუყოვნებლივ აღდგენის სტიმულს იძლევა. ხანდაზმულობის ვადის წარმოშობის საფუძველია უფლების დარღვევა, თუმცა ვადის ათვლა არ ხდება უფლების დარღვევის მომენტიდან. მისი ათვლა იწყება იმ მომენტიდან, როცა პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო უფლების დარღვევის შესახებ.

ხანდაზმულობის საერთო ვადაა 10 წელი. აღნიშნული ხანდაზმულობის ვადა დადგენილია ყველა იმ ურთიერთობისათვის, რომლისთვისაც კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს სპეციალურ ხანდაზმულობის ვადას. სპეციალური ხანდაზმულობის ვადის დადგენა კი შესაძლებელია კანონით.

ხანდაზმულობის ცნება უშუალოდ დაკავშირებულია სარჩელის აღძვრის უფლებასთან. სსსკ-ის მე-2 მუხლი უზრუნველყოფს ყოველი პირის უფლებას, მიმართოს სასამართლოს საკუთარი უფლებების დასაცად. აქ არ იგულისხმება მხოლოდ არახანდაზმულ მოთხოვნები. პირს სასამართლო წესით ნებისმიერი დარღვეული უფლების აღდგენის მოთხოვნის შესაძლებლობა აქვს. სარჩელის უფლება 2 ნაწილისაგან შედგება: სარჩელის აღძვრისა და სარჩელის დაკმაყოფილების უფლებებისაგან. ხანდაზმულობის ვადაც სწორედ სარჩელის დაკმაყოფილების უფლებაზე ვრცელდება და არა სარჩელის აღძვრაზე.

სასამართლო პრაქტიკისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ხანდაზმულობის ვადის გამოყენების საფუძველს. ხანდაზმულობის ვადაზე უნდა მიუთითოს მხარემ და არა სასამართლომ თავისი ინიციატივით. ეს იმას ნიშნავს, რომ მხარეს უნდა ეკავოს აქტიური პოზიცია ხანდაზმულობის საკითხებთან მიმართებით. ამაზე მეტყველებს თუნდაც ის გარემოება, რომ მას შემდეგ, რაც მხარე მიუთითებს ხანდაზმულობის ვადაზე, სასამართლოს კომპეტენციას

წარმოადგენს ხანდაზმულობის ვადის გამოთვლა, აგრეთვე, იმის დადგენა, ხომ არ იყო ამ პერიოდში ხანდაზმულობის ვადა შეწყვეტილი და ა. შ. აღნიშნული გამომდინარეობს მხარეთა შეჯიბრებითობის პრინციპიდან, ვინაიდან, თუ ერთ მხარეს ენიჭება დარღვეული უფლების სასამართლო წესით დაცვის შესაძლებლობა, მეორე მხარე უფლებამოსილია, გამოიყენოს ნებისმიერი სამართლებრივი მექანიზმი მოწინააღმდეგე მხარის პოზიციის გასაქარწყლებლად. სასამართლოს მიერ ხანდაზმულობის ვადაზე მითითებით ილახება მხარის უფლება, ვინაიდან აღნიშნული ეწინააღმდეგება მხარის სასამართლო წესით უფლების დაცვის შესაძლებლობას, ასევე, შეჯიბრებითობის პრინციპს.

მნიშვნელოვანია საკითხი იმის თაობაზეც, თუ როგორ უნდა მოიქცეს სასამართლო, როდესაც საქმეში რამდენიმე მოპასუხეა და მხოლოდ ერთ-ერთი მათგანი უთითებს ხანდაზმულობის ვადის გაშვებაზე. პასუხი ცალსახაა: სასამართლო ხანდაზმულობის საკითხს წყვეტს მხოლოდ იმ მოპასუხესთან მიმართებით, რომელმაც აღნიშნული მოთხოვნა დააყენა.

პრაქტიკისათვის ასევე მნიშვნელოვანია საკითხი იმის თაობაზე, რომ ხანდაზმულობის ვადაზე მითითება პირველად საკასაციო ინსტანციის სასამართლოში დაუშვებელია. ასეთ დროს მხარის მიერ ხანდაზმულობის ვადაზე მითითება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმე დაბრუნდება ქვემდგომი ინსტანციის სასამართლოში ხელახლა განსახილველად.

პრაქტიკული თვალსაზრისით, ხანდაზმულობის ვადის სასამართლო წესით დადგენისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ხანდაზმულობის წარმოშობის მომენტის გარკვევას. სსკ-ის 130-ე მუხლის თანახმად, ხანდაზმულობა იწყება მოთხოვნის წარმოშობის მომენტიდან. მოთხოვნის წარმოშობის მომენტად ჩაითვლება დრო, როცა პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო უფლების დარღვევის შესახებ, ე.ი. თუ ხანდაზმულობის წარმოშობის მომენტის დადგენა ობიექტურად შეუძლებელია, ყურადღება უნდა მიექცეს სუბიექტურ მომენტს. ამასთან, იგულისხმება, რომ ხანდაზმულობის წარმოშობის ობიექტური და სუბიექტური მომენტები თანმხვედრია, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ მოსარჩელე არ ეთანხმება ხანდაზმულობის წარმოშობის ობიექტური და სუბიექტური მომენტების თანხვედრას, მაშინ მტკიცების ტვირთი ეკისრება მას იმის გასარკვევად, თუ როდიდან უნდა დაიწყოს ხანდაზმულობის ვადის ათვლა.

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო 241-ე კოდექსის მუხლი

დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლები, ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო სხვა საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 233-ე მუხლი

1. სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ:
 - ა) გამოუცხადებელი მხარე მოწვეული არ იყო 70-78-ე მუხლებით დადგენილი წსით;
 - ბ) სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა მოვლენებს, რომლებსაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის;
 - გ) გამოუცხადებელ მხარეს დროულად არ ეცნობა საქმის ფაქტობრივი გარემოებების შესახებ;
 - დ) არ არსებობს სარჩელის აღძვრის წინაპირობები.
2. ამ მუხლის პირველი ნაწილის „ა“, „ბ“ დან „გ“ ქვეპუნქტებში მითითებული ერთ-ერთი გარემობის არსებობისას სასამართლო საქმის განხილვას სხვა დროისათვის ნიშნავს, რის შესახებაც ატყობინებს გამოუცხადებელ მხარეს და საქმეში მონაწილე სხვა პირებს, ხოლო „დ“ ქვეპუნქტში მითითებული სარჩელის აღძვრის წინაპირობების არსებობისას, სასამართლო შეწყვეტს საქმის წარმოებას 272-ე მუხლის შესაბამისად.
3. მოპასუხის მიერ პასუხის (შესაგებლის) წარუდგენლობის შემთხვევაში დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია ამ მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ და „გ“ ქვეპუნქტებში მითითებული ერთ-ერთი გარემოების არსებობისას.

მაგალითი 1

ა-მ ქუთაისის საოლქო სასამართლოში სარჩელი აღძრა ბ-ს წინააღმდეგ და მოითხოვა ჯანმრთელობის ვნებით მიყენებული ზიანის – 20 000 ლარის ანაზღაურება ერთდროულად და 100 ლარის – ყოველთვიურად. სხდომაზე არ გამოცხადდა ბ. ბ-ს წარმომადგენელმა პროცესის დაწყებამდე (პროცესი ჩანიშნული იყო 12 საათზე) წარმოადგინა განცხადება და მოითხოვა საქმის განხილვის სხვა დროისათვის გადადება იმ მოტივით, რომ იგი იმავე დღეს მონაწილეობას იღებდა საქართველოს უზენაეს სასამართლოში სისხლის სამართლის პროცესში. ქუთაისის საოლქო სასამართლომ ბ-ს წარმომადგენლის განცხადება არ მიიჩნია საპატიოდ, ვინაიდან განცხადებას არ ერთვოდა განმცხადებლის გამოუცხადებლობის მიზეზის დამადასტურებელი დოკუმენტი. ამიტომ კოლეგიამ დააკმაყოფილა ა-ს შუამდგომლობა დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანის თაობაზე და 2005 წლის 18 თებერვლის დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით ა-ს სარჩელი დააკმაყოფილა. ბ-ს დააკისრა ერთდროულად 20 000 ლარისა და ყოველთვიურად 100 ლარის გადახდა. მიუხედავად იმისა, რომ მხარემ წარმოადგინა ცნობა, რომელიც ადასტირებდა მის განცხადებაში მითითებულ ვარემოებებს, აღნიშნული გადაწყვეტილება ძალაში დარჩა იმავე სასამართლოს 2005 წლის 30 მარტის განჩინებით, რაც საკასაციო წესით გასაჩივრდა უზენაეს სასამართლოში. საკასაციო პალატამ მიაჩნია, რომ ქუთაისის საოლქო სასამართლოს 2005 წლის 18 თებერვლის დაუსწრებელი გადაწყვეტილებით შეილახა მხარის სასამართლო მოსმენის უფლება, ვინაიდან სასამართლომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გამოიტანა ისეთ პირობებში, როდესაც მისთვის ცნობილი იყო მხარის გამოცხადებისათვის დამაბრკოლებელი ვარემოებების არსებობის შესახებ და მიუხედავად იმისა, რომ მხარემ წარმოადგინა საპატიო მიზეზის არსებობის დამადასტურებელი მტკიცებულება, სასამართლომ ეს ვარემოება არ გაითვალისწინა.

კომენტარი:

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 241-ე მუხლის თანახმად, დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაუქმდეს და საქმის განხილვა განახლდეს, თუ არსებობს 233-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლები ან თუ მხარის გამოუცხადებლობა გამოწვეული იყო სხვა საპატიო მიზეზით, რომლის შესახებაც მას არ შეეძლო თავის დროზე ეცნობებინა სასამართლოსათვის.

ამავე კოდექსის 233-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ბ“ პუნქტის თანახმად, სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა დაუშვებელია, თუ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდა, რომ ადგილი ჰქონდა დაუძლეველ ძალას ან სხვა მოვლენებს, რომლებსაც შეეძლოთ ხელი შეეშალათ სასამართლოში მხარის დროულად გამოცხადებისათვის.

ზემოაღნიშნული მუხლების ახსნა-განმარტებიდან ნათლად ჩანს, რომ მხარის გამოუცხადებლობის საპატიოდ მიჩნევისათვის და სხდომის გადადებისათვის არ არის სავალდებულო დაუძლეველი ძალის არსებობა, არამედ საკმარისია თუნდაც „სხვა მოვლენის“ არსებობა, რასაც მხარის გამოცხადებისათვის ხელის შეშლა შეეძლო. თუ სასამართლოსათვის ცნობილი გახდება მხარის გამოუცხადებლობის დამაბრკოლებელი გარეობების არსებობის შესახებ, მან უნდა უზრუნველყოს სამართლიანი სამართალწარმოების კონსტიტუციური პრინციპის – დისპოზიციურობის – დაცვა და უნდა მისცეს მხარეს საქმეში მონაწილეობის მიღების შესაძლებლობა, თუნდაც მას ეჭვი ეპარებოდეს მხარის გამოუცხადებლობის მიზეზების საპატიოობაში. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა მხოლოდ მაშინ არის მიზანშეწონილი, როდესაც მხარე თავისი მოქმედებით ან უმოქმედობით უარს აცხადებს საპროცესო თანამშრომლობაზე, ანუ როდესაც მას აქვს პროცესზე გამოცხადების შესაძლებლობა, მაგრამ არ აქვს ნება. საკასაციო პალატა თვლის, რომ იმ პირობებში, როდესაც არსებობს მოპასუხის აშკარად გამოხატული ნება, მონაწილეობა მიიღოს საქმის განხილვაში, მაგრამ ამას ხელს უშლის გარემოებები, რომელიც მისგან დამოუკიდებელი მიზეზებით არის გამოწვეული, მის წინააღმდეგ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღება დაუშვებელია. ამგვარი გადაწყვეტილების გასაჩივრების შემთხვევაში გამოუცხადებლობა უნდა ჩაითვალოს საპატიოდ და დაუსწრებელი გადაწყვეტილება გაუქმდეს.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ დაუსწრებელი გადაწყვეტილების მიღების ერთ-ერთ პირობას იმის ვარაუდიც წარმოადგენს, რომ მოპასუხემ ცნო სარჩელი, ამიტომ დაკარგა თავის დაცვის ინტერესი. დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა იმ მოპასუხის წინააღმდეგ, რომელიც სასამართლოს შეუქმნის რწმენას, რომ მან ცნო სარჩელი და დაკარგა სარჩელისაგან თავის დაცვის ინტერესი, ლოგიკური და გამართლებულია, მაგრამ იმ მოპასუხის წინააღმდეგ, რომლის გამოუცხადებლობამაც სასამართლოს ვერ შეუქმნა ამგვარი რწმენა, დაუსწრებელი გადაწყვეტილების გამოტანა გაუმართლებელია.

მოცემულ შემთხვევაში საოლქო სასამართლოსათვის ცნობილი იყო როგორც მოპასუხის გამოუცხადებლობის მიზეზების, ასევე – მისი ნების შესახებ, რათა

მონაწილეობა მიეღო საქმის განხილვაში და სარჩელში მითითებული არგუმენტების საწინააღმდეგოდ დაეყენებინა თავისი მოთხოვნები.

საკასაციო პალატას მიაჩნია, რომ მხარეს გააჩნდა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 241-ე მუხლით გათვალისწინებული სხვა საპატიო მიზეზი, რის საფუძველზეც საოლქო სასამართლოს დაუსწრებელი გადაწყვეტილება უნდა გაეუქმებინა.

ბე

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 421 მუხლი.

ცნება

ბედ მიიჩნევა ფულადი თანხა, რომელსაც ხელშეკრულების ერთი მხარე აძლევს მეორე მხარეს და ამით დასტურდება ხელშეკრულების დადების ფაქტი.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 422 მუხლი.

ბეს ჩათვლა გადასახადის ანგარიშში

ბე ჩათვლება ვალდებულებით გათვალისწინებული გადასახდელის ანგარიშში, ხოლო თუ არ ჩათვლება, – ხელშეკრულების შესრულების შემდეგ იგი უკან უნდა დაბრუნდეს.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 423 მუხლი.

ბეს ჩათვლა ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში.

1. თუ ბეს მიმცემი ბრალეულად დაარღვევს მასზე დაკისრებულ ვალდებულებას, ბე რჩება მის მიმღებს. ამასთან, ბე ჩათვლება ზიანის ანაზღაურების ანგარიშში.

2. თუ ვალდებულების შეუსრულებლობა გამოწვეულია ბეს მიმღების ბრალეული მოქმედებით, მან ბე უკან უნდა დააბრუნოს ორმაგად. ამასთან, ბეს მიმცემს შეუძლია მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება.

მაგალითი 1

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს მიმართ და მოითხოვა ძირითადი ვალის – 1500 აშშ დოლარის დაბრუნება. მოსარჩელემ განმარტა, რომ მას სურდა მოპასუხისაგან ბინის შესყიდვა, რისთვისაც წინასწარ გადაიხადა 1500 აშშ დოლარი. აღნიშნული ხელშეკრულება, მოპასუხის მოთხოვნით, ნოტარიული წესით გაფორმდა როგორც ვადიანი უპროცენტო სესხის ხელშეკრულება. სესხის ხელშეკრულების ვადის გასვლის შემდეგ მოპასუხემ მოსარჩელეს არც ბინა მიჰყიდა და არც ფული დაუბრუნა.

მოპასუხემ სარჩელი არ ცნო და მიუთითა, რომ მოსარჩელე მართლაც აპირებდა მისი კუთვნილი სახლის 15 000 აშშ დოლარად შესყიდვას, რაშიც ბეს სახით წინასწარ გადაიხადა 1500 აშშ დოლარი, მაგრამ ბე რატომღაც გაფორმდა სესხის სახით. სახლის გაყიდვაზე მას უარი არასდროს განუცხადებია, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მოსარჩელემ სახლი არ შეიძინა.

სასამართლომ აღნიშნული თანხა მიიჩნია ბედ სათანადო ფორმის დაცვის გარეშე, თუმცა, მხარეებს შორის დადებული ხელშეკრულება ბათილად ჩათვალია როგორც ფორმის დაუცველად დადებული (სსკ-ის 50-ე მუხლი) და თვალთმაქცური (სსკ-ის 56-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). სასამართლომ იხელმძღვანელა სამოქალაქო კოდექსის 976-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ პუნქტით, რომლის თანახმადაც, პირს, რომელმაც სხვას ვალდებულების შესასრულებლად რაიმე გადასცა, შეუძლია, ვითომ კრედიტორს მოსთხოვოს მისი უკან დაბრუნება, თუ ვალდებულება გარიგების ბათილობის ან სხვა საფუძვლის გამო არ არსებობს და მოსარჩელის მოთხოვნა დააკმაყოფილა.

მაგალითი 2

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს მიმართ და მიუთითა, რომ იგი ბ-ს ავტომანქანა „ტოიოტას“ ნასყიდობის თაობაზე შეუთანხმდა და წინასწარ გადაიხადა 1700 აშშ დოლარი, ხოლო დარჩენილი 800 დოლარი ორ თვეში მანქანით სარგებლობით მიღებული შემოსავლიდან უნდა გადაეხადა. ა-ს განცხადებით, ავტომანქანის წაყვანიდან მეორე დღესვე აღმოჩნდა, რომ მანქანა ტექნიკურად გაუმართავი იყო, რისთვისაც ა-მ გარკვეული პერიოდის გასვლის შემდეგ მანქანა სარემონტოდ პროფილაქტიკაში მიიყვანა. სარემონტო სამუშაოების დროს ბ-მ ძალით წაიყვანა ავტომანქა. ა-მ მოითხოვა გადახდილი 1800 დოლარის დაბრუნება.

ბ-მ შეგებებული სარჩელი აღძრა და აღნიშნა, რომ მანქანა უნაკლო იყო. მან მოითხოვა გადახდილი 1700 აშშ დოლარის ბედ ჩათვლა და მისთვის დატოვება ა-ს მიერ ხელშეკრულებით შეთანხმებული პირობების დარღვევის გამო.

სასამართლომ აღნიშნული ხელშეკრულება მიიჩნია განვადებით ნასყიდობის და არა ბეს შესახებ აქცესორულ ხელშეკრულებად.

სასამართლომ განვადებით დადებულ ხელშეკრულებასა და ბ-ს თაობაზე დადებულ ხელშეკრულებას შორის გაავლო ზღვარი და აღნიშნა, რომ სამოქალაქო კოდექსის 421-ე მუხლის თანახმად, ბედ მიიჩნევა ფულადი თანხა, რომელსაც ხელშეკრულების ერთი მხარე აძლევს მეორე მხარეს და ამით დასტურდება ხელშეკრულების დადების ფაქტი. განსახილველი ნორმის თანახმად, ბე წარმოადგენს ხელშეკრულების დადების ფაქტის მტკიცებულებას, რომელიც იმავდროულად უზრუნველყოფს ძირითადი ვალდებულების შესრულებას. ამდენად, ბე დამატებითი, აქცესორული ხელშეკრულებაა, რომელიც არ არსებობს ძირითადი ვალდებულების გარეშე და არა მარტო ადასტურებს მხარეთა შორის ძირითადი უფლება-ვალდებულებების არსებობის ფაქტს, არამედ უზრუნველყოფს ვალდებულებების შესრულებას. განსახილველ შემთხვევაში კი ძირითადი ვალდებულება შესრულებულია, ანუ მანქანა გადაცემულია მყიდველისათვის და დარჩენილია მყიდველის მიერ გამყიდველისათვის ნაწილი თანხის გადახდა. ამდენად, სასამართლომ დააკმაყოფილა ა-ს მოთხოვნა და ბ-ს დაეკისრა ა-ს მიერ მისთვის გადახდილი თანხის უკან დაბრუნება, შესაბამისად, არ დააკმაყოფილა ბ-ს მოთხოვნა აღნიშნული თანხის ბედ მიჩნევისა და მისთვის დატოვების თაობაზე.

კომენტარი:

ბე წარმოადგენს მოთხოვნის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ დამატებით საშუალებას. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 421-ე მუხლის თანახმად, ბედ მიიჩნევა ფულადი თანხა, რომელსაც ხელშეკრულების ერთი მხარე აძლევს მეორე მხარეს და ამით დასტურდება ხელშეკრულების დადების ფაქტი. იმისათვის, რომ ერთი მხარის მიერ მეორე მხარისათვის გადაცემული ფულადი თანხა მივიჩნიოთ ბედ, აუცილებელია, რომ აღნიშნული სამართალურთიერთობა აკმაყოფილებდეს შემდეგ პირობებს: 1. ბე შეიძლება იყოს მხოლოდ ფულადი თანხა, ანუ ფულის განსაზღვრული რაოდენობა, ამიტომ კრედიტორისათვის სხვა ქონებრივი სიკეთის გადაცემა არ განიხილება ბედ. დღეისათვის „ფულად თანხში“ იგულისხმება

უშუალოდ ფული, ანუ ბანკნოტები და მონეტები; 2. ბეს საშუალებით შეიძლება მხოლოდ სახელშეკრულებო ვალდებულების უზრუნველყოფა.

ბე გადაიცემა გადასახდელი თანხის ანგარიშში, ამიტომ იგი ჩაითვლება მისი საშუალებით უზრუნველყოფილი ვალდებულების შესრულებისას. თავად ბე არ წარმოადგენს ძირითადი ვალდებულების შესრულებას. თუ მოვალემ დაიწყო ძირითადი ვალდებულების შესრულება თუნდაც არაჯეროვნად, ბე ხდება შესრულების ნაწილი და, აქედან გამომდინარე, უნდა ჩაითვალოს ნაწილობრივ გადახდად.

ბეს გადაცემა ხდება ხელშეკრულების დადების დასადასტურებლად. ამ ფუნქციას ასრულებს მხოლოდ გადაცემული ბე. გადაცემულად უნდა ჩაითვალოს ბე, რომელიც გადაეცა კრედიტორს.

ქონების გადაცემა ხელშეკრულების დადებისას არის გარიგება, რომელიც იწვევს სახელშეკრულებო ურთიერთობის წარმოშობას. ზოგადი წესის მიხედვით, ქონების გადაცემის ფაქტის დადასტურება რეალური ხელშეკრულების დადებისას ექვემდებარება ამ ხელშეკრულების ფორმისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს.

ბე უნდა განვასხვავოთ ავანსისაგან, ანუ გადახდისაგან, რომელიც ხორციელდება ვალდებულების შესრულების სახით მანამ, სანამ მეორე მხარე შეასრულებს შემხვედრ ვალდებულებას. ხშირად ავანსის ნაცვლად გამოიყენება ტერმინი „წინასწარი გადახდა“. ავანსის გადაცემა არ ახდენს გავლენას ხელშეკრულების ნამდვილობაზე. ავანსის ბედი წყდება ვალდებულების შესრულების შესახებ ზოგადი წესების მიხედვით. ვალდებულების შეუსრულებლობისას, ავანსი ექვემდებარება დაბრუნებას. ავანსის დატოვება იმ მხარის მიერ, რომელმაც არ შეასრულა ვალდებულება, განიხილება უსაფუძვლო გამდიდრებად.

თუ დაუდგენელია, გადახდილი თანხა ბეა თუ ავანსი, ივარაუდება, რომ იგი წარმოადგენს ავანსს. საპირისპირო პრეზუმფცია გაუმართლებელია, რადგან გამოიწვევდა მხარეების მდგომარეობის დამძიმებას მათი ნების საწინააღმდეგოდ. გარდა ამისა, კანონმდებლის პოზიცია მიმართულია სამოქალაქო ბრუნვის გამარტივებისაკენ და თუ არაა დადასტურებული საწინააღმდეგო, ივარაუდება, რომ მხარეები ირჩევენ უფრო მარტივ და ჩვეულ ფორმას (ავანსს) და არა უფრო რთულს.

თუ ვალდებულების შეუსრულებლობაზე პასუხისმგებელია ბეს მიმცემი, ბედ გადაცემული ფულადი თანხა რჩება მეორე მხარეს, ხოლო, თუ ვალდებულების დარღვევაზე პასუხისმგებელია ბეს მიმღები, იგი ვალდებულია, მეორე მხარეს

ორმაგად გადაუხადოს ბე. უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული წესები მოქმედებს მხოლოდ მაშინ, როცა მხარეები საერთოდ არ ასრულებენ ვალდებულებას და არ ვრცელდება არაჯეროვან შესრულებაზე.

ვალდებულების შეუსრულებლობა, ბუნებრივია, იწვევს ზიანის ანაზღაურებასაც. ბე ჩაითვლება ზიანის ანაზღაურების თანხაში. ეს ნიშნავს, რომ, თუ ვალდებულების შეუსრულებლობაზე პასუხისმგებელია ბეს მიმცემი, მან ზიანი უნდა აანაზღაუროს იმ ოდენობით, რა ოდენობითაც აღემატება ბეს თანხას, ხოლო, თუ პასუხისმგებელია ბეს მიმღები, მეორე მხარეს შეუძლია მოითხოვოს ბეს ორმაგად გადახდა და, გარდა ამისა, ზიანის ანაზღაურება იმ ოდენობით, რა ოდენობითაც იგი აღემატება ბეს ერთჯერად თანხას. ამ შემთხვევებში ძირითადი ვალდებულება წყდება.

რეალურად საქართველოში ბესთან დაკავშირებული დავების სიმრავლემ განაპირობა ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბება. აღნიშნული კატეგორიის დავებზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატამ განმარტა შემდეგი:

ბე წარმოადგენს ხელშეკრულების დადების ფაქტის მტკიცებულებას, რომელიც ამავედროულად უზრუნველყოფს ძირითადი ვალდებულების შესრულებას. ამდენად, ბე დამატებითი, აქცესორული ხელშეკრულებაა, რომელიც არ არსებობს ძირითადი ვალდებულების გარეშე და არამარტო ადასტურებს მხარეთა შორის ძირითადი უფლება-ვალდებულებების არსებობის ფაქტს, არამედ უზრუნველყოფს ვალდებულებების შესრულებას. საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ ბე ნასყიდობის ხელშეკრულების ნაწილია, მისი გადაცემით დასტურდება მხარეთა შორის ნასყიდობის ხელშეკრულების დადება და ამიტომ იგი გაფორმებული უნდა იყოს ისეთივე ფორმით, როგორც ნასყიდობის ხელშეკრულება. ბეს გადაცემა წარმოადგენს წინარე ხელშეკრულებას, რომელიც წინ უსწრებს ძირითად ნასყიდობის ხელშეკრულებას. სკ-ის 327-ე მუხლის მე-3 ნაწილის მიხედვით, ხელშეკრულებისთვის გათვალისწინებული ფორმა ვრცელდება ასევე წინარე ხელშეკრულებაზედაც. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ძირითადი ხელშეკრულებისათვის კანონით გათვალისწინებული ფორმის დაცვა სავალდებულოა წინარე ხელშეკრულების, მოცემულ შემთხვევაში – „ბეს“ გაცემის გაფორმებისას. სსკ-ის 323-ე მუხლის თანახმად, ხელშეკრულება, რომლითაც ერთი მხარე იღებს ვალდებულებას, უძრავ ნივთზე საკუთრება გადასცეს სხვას ან შეიძინოს იგი, უნდა დამოწმდეს სანოტარო წესით. სსკ-ის 59-ე მუხლის I ნაწილის მიხედვით, ბათილია კანონით გათვალისწინებული აუცილებელი ფორმის დაუცველად დადებული გარიგება. ამავე კოდექსის 328-ე

მუხლის შესაბამისად, თუ კანონით ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის დადგენილია განსაზღვრული ფორმა, მაშინ ხელშეკრულება ძალაში შედის მხოლოდ ამ ფორმის შესახებ მოთხოვნის შესრულების შემდეგ. ამდენად, თუ მხარეებს შორის დაიდება ხელშეკრულება უძრავი ქონების შესახებ, ამ ხელშეკრულების დადების დამადასტურებელ უზრუნველყოფის საშუალება – ბეს სახით გადახდილი თანხა (რომელსაც საგადამხდელო ფუნქციაც აკისრია სამოქალაქო კოდექსის 416-ე და 422-ე მუხლები) იმ ფორმის დაცვით უნდა გაფორმდეს, როგორც ფორმასაც ითვალისწინებს უძრავი ქონების ნასყიდობის ხელშეკრულება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, რადგან უძრავი ნივთის ნასყიდობის ხელშეკრულება სანოტარო წესით უნდა დამოწმდეს, ამ ხელშეკრულების დასადასტურებლად ბეს გადაცემა ამავე წესით უნდა გაფორმდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ხელშეკრულება, სათანადო ფორმის დაუცველობის გამო, ბათილად ჩაითვლება, ხოლო, თუ აღნიშნული ხელშეკრულება ბათილად ჩაითვლება, მაშინ ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად გამოიყენება უსაფუძვლო გამდიდრების მარეგულირებელი სამართლებრივი ნორმები. სამოქალაქო კოდექსის 976-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა“ პუნქტის შესაბამისად, პირს, რომელმაც სხვას ვალდებულების შესასრულებლად რაიმე გადასცა, შეუძლია ვითომ კრედიტორს მოსთხოვოს მისი უკან დაბრუნება, თუ ვალდებულება გარიგების ბათილობის ან სხვა საფუძვლის გამო არ არსებობს.

**სხეულის დაზიანების ან ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენების შედეგად
მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურება**

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 992 მუხლი.

ცნება

პირი, რომელიც სხვა პირს მათლსაწინააღმდეგოდ, განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით მიაყენებს ზიანს, ვალდებულია აუნაზღაუროს მას ეს ზიანი.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 413 მუხლი.

ზიანის ანაზღაურება არაქონებრივი ზიანისათვის

1. არაქონებრივი ზიანისათვის ფულადი ანაზღაურება შეიძლება მოთხოვილ იქნეს მხოლოდ კანონით ზუსტად განსაზღვრულ შემთხვევებში გონივრული და სამართლიანი ანაზღაურების სახით.

2. სხეულის დაზიანების ან ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენების შემთხვევებში დაზარალებულს შეუძლია მოითხოვოს ანაზღაურება არაქონებრივი ზიანისათვის.

მაგალითი 1

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს მიმართ და მოითხოვა მიყენებული მორალური ზიანის ასანაზღაურებლად 2000 ლარის მოპასუხისათვის დაკისრება.

მოსარჩელემ თავისი მოთხოვნა იმით დაასაბუთა, ბ-მ მას მიაყენა სხეულის განზრახ მსუბუქი დაზიანება. რაიონული სასამართლოს განაჩენით ა-სათვის ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანებისათვის ბ ცნობილ იქნა დამნაშავედ და სასჯელის სახით შეეფარდა ჯარიმა, ხოლო ამავე რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილებით მასვე დაეკისრა ა-ს სასარგებლოდ მატერიალური ზიანის ანაზღაურების მიზნით 205 ლარის გადახდა.

სასამართლომ გაითვალისწინა ის გარემოება, რომ ბ-ს მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვისი შეეფარდა სისხლისსამართლებრივი სასჯელი, ავრეთვე, მოპასუხის ასაკი, სოციალური მდგომარეობა, ის ფაქტი, რომ მატერიალური ზიანის ასანაზღაურებლად მას უკვე დაკისრებული ჰქონდა გარკვეული თანხა და მორალური ზიანის საკომპენსაციოდ დააკისრა 200 ლარი.

მაგალითი 2

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს მიმართ და მოითხოვა ზიანის საკომპენსაციოდ 3000 ლარის დაკისრება შემდეგი საფუძვლებით: ბ-მ ა-ს მიაყენა სხეულის მძიმე დაზიანება, რის გამოც მოსარჩელის ჯანმრთელობა გაუარესდა და მას დასჭირდა მკურნალობის ხარჯების გაღება. რაიონული სასამართლოს განაჩენით ბ ცნობილ იქნა დამნაშავედ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 121-ე მუხლით და მიესაჯა პირობითი მსჯავრი 3 წლის ვადით.

მოპასუხემ სარჩელი არ ცნო და განმარტა, რომ დანაშაულის მიზეზი იყო ა-ს ბრალეული მოქმედება, რამაც მოპასუხე მიიყვანა ძლიერ სულიერ აღელვებამდე. მკურნალობისა და წამლების ღირებულება მოსარჩელემ ხელოვნურად გაზარდა.

სასამართლომ მიიჩნია, რომ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების დაკისრება და ამ ანაზღაურების მოცულობის განსაზღვრა უნდა მომხდარიყო მხარეთა ბრალეულობის ხარისხით, კერძოდ, იმის გათვალისწინებით, შეუწყო თუ არა ხელი დაზარალებულის მოქმედებამ ზიანის დადგომას და უფრო მეტად რომელ მხარეს მიუძღვოდა ბრალი ზიანის დადგომაში.

მაგალითი 3

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში სს „ბ-ს“ მიმართ ზიანის – 15000 აშშ დოლარის ანაზღაურების შესახებ შემდეგი საფუძვლებით: სს „ბ“ კახეთის გზატკეცილის საგალ ნაწილზე აწარმოებდა სარემონტო-სარეაბილიტაციო სამუშაოებს, რაც ამავე წლის 31 აგვისტოს დროებით შეჩერდა. იმავე დღეს, 3.45 საათზე, მოსარჩელე მოძრაობდა რა თავისი ავტომანქანით დაახლოებით 70კმ სიჩქარით თბილისის მიმართულებით, კახეთის გზატკეცილზე, გზის მესამე რიგში დაეჯახა სარემონტო სამუშაოებისათვის იქვე დაყრილ ქვა-ლორლს, რის შედეგად მოსარჩელემ და მისმა მეუღლემ მიიღეს სხეულის მსუბუქი დაზიანებები, ხოლო ავტომანქანა იმდენად დაზიანდა, რომ მისი აღდგენა შეუძლებელი გახდა. მოპასუხემ დაარღვია „სავზაო მოძრაობის უსაფრთხოების შესახებ“ კანონის 21-ე მუხლის მე-15 პუნქტით გათვალისწინებული მოთხოვნები სამუშაოთა წარმოების ადგილზე შესაბამისი სავზაო ნიშნების, მიმანიშნებელი და შესაღობი მოწყობილობების, ღამით და არასაკმარისი ხილვადობის პირობებში დამატებითი წითელ-ყვითელი სასინათლო ნათურების დამონტაჟების შესახებ.

სასამართლომ ზიანის საკომპენსაციო თანხის ოდენობის განსაზღვრისას გაითვალისწინა ის გარემოება, რომ ავტოსავზაო შემთხვევას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამაც, რომელმაც დაარღვია „სავზაო მოძრაობის უსაფრთხოების შესახებ“ კანონის 29-ე მუხლის პირველი პუნქტის მოთხოვნები, არ გაითვალისწინა მეტეოროლოგიური პირობები, არ გაუწია მუდმივი კონტროლი ავტომანქანის მოძრაობას, ნაცვლად 60 კმ. სთ. სიჩქარისა, მოძრაობდა 70 კმ. სთ. სიჩქარით და სასარჩელო მოთხოვნა ნაწილობრივ დააკმაყოფილა.

მაგალითი 4

ა-მ და არასრულწლოვან ბ-ს წარმომადგენელმა გ-მ სარჩელი აღძრეს სასამართლოში მოპასუხე შპს „დ-სა“ და სს „ე-ს“ მიმართ ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენებით გამოწვეული მატერიალური და მორალური ზიანის ანაზღაურების შესახებ შემდეგი საფუძვლებით: ა-ს კუთვნილ მიწის ნაკვეთზე აშენდა ელექტროქვესადგური. 1965 წლიდან თვითონ და მისი ოჯახის წევრები დასაქმებული იყვნენ ამ ქვესადგურში. 1991 წელს გარდაეცვალა მამა - ვ, 1998 წელს – დედა, ზ. მათი გარდაცვალების მიზეზი იყო გულ-სისხლძარღვთა სისტემის მწვავე დაავადება. გარდა ამისა, ვ-ს დადგენილი ჰქონდა ფილტვების, ხოლო ზ-ს – სარძევე ჯირკვლების კიბო. ამავე ოჯახში ცხოვრობდა ა-ს 14 წლის დისშვილი ბ, რომელიც დაავადდა მწვავე ლეიკოზით. აღნიშნული დაავადებები გამოწვეულია ელექტროქვესადგურის ექსპლუატაციისა და ელექტროენერგეტიკული დანადგარების ტექნიკური უსაფრთხოების წესების დარღვევით, რის გამოც ისინი იძულებული გახდნენ გამოეცვალათ საცხოვრებელი ადგილი. ქვესადგურის მფლობელისაგან ა-ს ოჯახმა განიცადა როგორც მორალური, ისე მატერიალური ზიანი.

სასამართლომ დაასკვნა, რომ უდავოდ დადგენილი იყო კავშირი მოსარჩელეთა მიმართ დამდგარ ზიანსა და მოპასუხეთა უხემ გაუფრთხილებელ უმოქმედობას შორის და დააკმაყოფილა მოსარჩელების მოთხოვნა.

კომენტარი:

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 992-ე მუხლში მოცემულია დელიქტურ ვალდებულებების წარმოშობის საფუძვლები. ასეთი სახის ვალდებულებები განსაკუთრებულ ჯგუფად გამოიყოფოდა ჯერ კიდევ რომის სამართალში. აღნიშნული ვალდებულება წარმოიშობა დაზარალებულის აბსოლუტურად სუბიექტური სამოქალაქო უფლებების დარღვევის შედეგად, იგი ატარებს არასახელშეკრულებო ხასიათს და მიმართულია მიყენებული ქონებრივი ან მორალური ზიანის ანაზღაურებისაკენ. დელიქტური ვალდებულებები ატარებს ფარდობით ხასიათს, რადგანაც წარმოიშობა ზიანის მიყენების შედეგად კონკრეტულ პირებს შორის, კერძოდ, დაზარალებულს, რომელიც უფლებამოსილია, მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება (კრედიტორი) და ზიანის მიმყენებელს შორის, რომელიც ვალდებულია აანაზღაუროს ზიანი (მოვალე).

სსკ-ის 992-ე მუხლის თანახმად, ანაზღაურებას ექვემდებარება ნებისმიერი ზიანი, მიყენებული მოქალაქის პიროვნების ან ქონებისათვის, ასევე, ზიანი, მიყენებული იურიდიული პირის ქონებისათვის.

ზიანში, პირველ რიგში, იგულისხმება, დაზარალებულის სუბიექტური სამოქალაქო უფლებების დარღვევის ქონებრივი შედეგები. ამასთან, დარღვეული უფლებები შეიძლება იყოს როგორც ქონებრივი, ისე – პირადი ხასიათის. ზიანი შეიძლება გამოიხატოს დაზარალებულის ქონების განადგურებით ან დაზიანებით, გაშვებული მოგების, დაზარალებულის მიერ გამოძევაების დაკარგვის ან შემცირებით მისი შრომისუნარიანობის შემცირების გამო და ა.შ. ზიანის ერთ-ერთი სახეა ე.წ. მორალური ზიანი, გამოხატული დაზარალებულის ფიზიკურ ან სულიერ ტანჯვაში მისი უფლებებისა და კანონიერი ინტერესების დარღვევის გამო.

ზოგადი წესის მიხედვით, დაზარალებულს ზიანს თავად მიმყენებელი უნაზღაურებს. ამასთან, ზოგ შემთხვევაში ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება აწევს იმ პირებს, რომლებიც თავად არ არიან ზიანის მიმყენებლები, მაგრამ პასუხისმგებელი არიან იმ პირის ქმედებაზე, რომელმაც მიაყენა ზიანი. ასეთ შემთხვევებს ადგენს კანონი, რაც გამორიცხავს ხელშეკრულების საშუალებით შეთანხმებას.

დელიქტური პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი პრინციპი არის ზიანის სრულად ანაზღაურება. ეს ნიშნავს, რომ დაზარალებულს უნდა აუნაზღაურდეს ყველა ქონებრივი დანაკარგი, როგორც რეალური, ასევე გაშვებული მოგება. მიყენებული ზიანის ოდენობის მტკიცების ტვირთი აწევს დაზარალებულს.

ამ პრინციპიდან არსებობს გამონაკლისები. რიგ შემთხვევებში ზიანის ანაზღაურება შეიძლება აღემატებოდეს მიყენებულ ზიანს ან პირიქით, სრულად არ ფარავდეს მას. კომპენსაციის გადახდა მიყენებული ზიანისათვის შეიძლება დადგენილი იყოს კანონით ან ხელშეკრულებით. პრაქტიკაში ასეთ ანაზღაურება ხდება პირის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების ან სხეულის დაზიანების შემთხვევაში.

ასანაზღაურებელი ზიანის ოდენობის შემცირება დასაშვებია მხოლოდ კანონით დადგენილ შემთხვევებში, მაგრამ არა ხელშეკრულების საფუძველზე. ეს დასაშვებია უკიდურესი აუცილებლობისას ზიანის მიყენების შემთხვევაში, ასევე, დაზარალებულის ბრალის არსებობისას.

რაც შეეხება მორალურ ზიანს, შელახული სიკეთის ხასიათიდან გამომდინარე და სულიერი ტანჯვის ხარისხის ზუსტად განსაზღვრის შეუძლებლობის გამო, უფრო მართებულია ზიანის არა სრულად ანაზღაურება, არამედ – მისი კომპენსაცია, რამდენადაც ეს შესაძლებელია საერთოდ.

პასუხისმგებლობის აუცილებელი პირობაა ზიანის მიმყენებლის ბრალის არსებობა. ბრალი გამოიხატება განზრახვის ან გაუფრთხილებლობის ფორმით, რომელიც, თავის მხრივ, იყოფა ჩვეულებრივ და უხეშ გაუფრთხილებლობად. ბრალის ფორმას, ზოგადი წესის მიხედვით, ზიანის ანაზღაურებისათვის მნიშვნელობა არა აქვს, გარდა კანონით პირდაპირ გათვალისწინებული შემთხვევებისა. მნიშვნელოვანია მხოლოდ ის, რომ ზიანის მიმყენებლის მოქმედება იყოს ბრალეული. ბრალის ფორმა არ ახდენს გავლენას კომპენსაციის ოდენობაზეც.

გარდა ამისა, სამოქალაქო სამართალი უშვებს ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების დაკისრებას იმ პირებისათვის, რომლებსაც არ მიუძღვით ბრალი დამდგარ ზიანში. ვინაიდან ეს არის გამონაკლისი ზოგადი წესიდან, ასეთი შემთხვევები პირდაპირ უნდა იყოს გათვალისწინებული კანონით. მათ მიეკუთვნება მომეტებული საფრთხის წყაროს მიერ მიყენებული ზიანი, ზიანის მიყენება უკიდურესი აუცილებლობის შემთხვევაში და ა.შ

დელიქტური ვალდებულების წარმოშობის ერთ-ერთი პირობა არის ზიანის მიმყენებლის ქმედების არამართლზომიერება, რაშიც იგულისხმება სხვისი სუბიექტური უფლებების ყოველგვარი დარღვევა სათანადო უფლებამოსილების არქონის შემთხვევაში. ვინაიდან აღნიშნული იკრძალება კანონით, უფლების დამრღვევი იმავდროულად არღვევს კანონს, რომელიც იცავს პირების უფლებებს, თავისუფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს. არამართლზომიერი შეიძლება იყოს როგორც მოქმედება, ისე უმოქმედობა.

თუმცა ზოგჯერ ზიანი დგება მართლზომიერი ქმედების შედეგად. ასეთი ზიანი ანაზღაურდება მხოლოდ კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში. ასე, მაგალითად, არ ანაზღაურდება აუცილებელი მოგერიების შედეგად მიყენებული ზიანი, რადგანაც მომგერიებლის მოქმედება მიჩნეულია მართლზომიერად. მართლზომიერია ასევე ზიანის მიყენება დამნაშავის შეპყრობისას, ხულიგნობის აღკვეთისას, ავადმყოფი ცხოველის შეპყრობისას და ა.შ. მართლზომიერი ქმედების შედეგად დამდგარი ზიანის ანაზღაურების მაგალითი, რომელიც კანონითაა გათვალისწინებული, არის უკიდურესი აუცილებლობისას მიყენებული ზიანის ანაზღაურება.

მორალური ზიანი განსაზღვრულია როგორც ფიზიკური ან სულიერი ტკივილი. მაცალკეებელი კავშირი „ან“ უშვებს მორალური ზიანის არსებობას როგორც მხოლოდ ფიზიკური ან სულიერი ტკივილისას, ისე ორივესას ერთდროულად.

მორალური ზიანის კომპენსაცია, ზოგადი წესის მიხედვით, შესაძლებელია მხოლოდ პირადი არაქონებრივი უფლებების დარღვევისას. სხვა შემთხვევები პირდაპირ უნდა იყოს გათვალისწინებული კანონით.

მორალური ზიანის კომპენსაცია ხდება ფულადი სახით. არც სამოქალაქო კოდექსი, არც სხვა კანონები არ ითვალისწინებს მორალური ზიანის ოდენობის განსაზღვრის ზუსტ წესს. კანონმდებლობა შემოიფარგლება მხოლოდ იმ კრიტერიუმების განსაზღვრით, რომლითაც სასამართლომ უნდა იხელმძღვანელოს მორალური ზიანის კომპენსაციის ოდენობის განსაზღვრისას. სასამართლო, პირველ რიგში, მხედველობაში ღებულობს ზიანის მიმყენებლის ბრალის ხარისხს. ბრალი სამოქალაქო სამართალში არის პასუხისმგებლობის პირობა და არა ზომა, თუმცა მოცემულ შემთხვევაში დაშვებულია გამონაკლისი, ამიტომ კომპენსაციის ოდენობის განსაზღვრისას სასამართლომ მხედველობაში უნდა მიიღოს ზიანის მიმყენებლის დამოკიდებულება მის მიერ ჩადენილი ქმედებისადმი.

ფიზიკური ტანჯვა ივარაუდება მხოლოდ სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენებისას, მაგრამ ამ შემთხვევაშიც მოთხოვნილი კომპენსაციის ოდენობის დასასაბუთებლად უნდა დამტკიცდეს ფიზიკური ტანჯვის ხარისხი.

თუ მორალური ზიანი ექვემდებარება კომპენსაციას ქონებრივ ზიანთან ერთად (პირის ჯანმრთელობისათვის ზიანის მიყენების შემთხვევაში მან განიცადა სულიერი ტკივილი, ამასთან გასწია მკურნალობისა და რეაბილიტაციის ხარჯები), მორალური ზიანის ოდენობა უბრალოდ არ უნდა დაემატოს ქონებრივი ზიანის ოდენობას, თუმცა სასამართლო პრაქტიკა ზოგჯერ ამ გზით მიდის. ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში კომპენსაციის ოდენობის განსაზღვრისათვის, სასამართლომ უნდა დაადგინოს პირის ინდივიდუალურ თავისებურებებთან დაკავშირებული ფიზიკური და სულიერი ტკივილის ხარისხი, ზიანის მიმყენებლის ბრალი (იმ შემთხვევებში, როცა ეს პასუხისმგებლობის აუცილებელი პირობაა) და სხვა ყურადსაღები გარემოებები.

დელიქტურ სამართალში საქართველოს უზენაეს სასამართლოს შემუშავებული აქვს ერთიანი პრაქტიკა. დელიქტური სამართალურიერთობიდან წარმოშობილი დავების განხილვისას საკასაციო სასამართლომ განმარტა შემდეგი:

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 992-ე მუხლის თანახმად, პირი, რომელიც სხვა პირს მართლსაწინააღმდეგო, განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით მიაყენებს ზიანს, ვალდებულია, აუნაზღაუროს მას ეს ზიანი. მოცემული მუხლით პირს ზიანის ანაზღაურება ეკისრება, თუ არსებობს ზიანის მიყენებისათვის პასუხისმგებლობის დაკისრების პირობები, კერძოდ, თუ არსებობს ზიანი, ზიანი მიყენებულია მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით, მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებასა და ზიანს შორის არსებობს მიზეზობრივი კავშირი და ბრალი ზიანის მიმყენებელს მიუძღვის.

სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს პირის ბრალეულობის ხარისხს იმ შემთხვევაში, თუკი არ არის გამორიცხული ვარაუდი იმისა, რომ ზიანის წარმოშობას ან გაზრდას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამ. სამოქალაქო კანონმდებლობით, ზიანის მიმყენებელმა პასუხი უნდა აგოს მხოლოდ საკუთარი ბრალეული მოქმედებისათვის, ანუ მისი პასუხისმგებლობა უნდა შემოიფარგლოს მის მიერ განხორციელებული მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით. აღნიშნული გამომდინარეობს სამოქალაქო კოდექსის 415-ე მუხლის პირველი ნაწილიდან, რომლის თანახმად, თუ ზიანის წარმოშობას ხელი შეუწყო დაზარალებულის მოქმედებამაც, მაშინ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება და ამ ანაზღაურების მოცულობა დამოკიდებულია იმაზე, უფრო მეტად რომელი მხარის ბრალით არის ზიანი გამოწვეული. ამავე კოდექსის 326-ე მუხლის შესაბამისად კი წესები სახელშეკრულებო ვალდებულების შესახებ გამოიყენება სხვა არასახელშეკრულებო ვალდებულებათა მიმართაც, თუკი ვალდებულების ხასიითიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს.

საქმის ფაქტობრივად განმხილველმა სასამართლომ ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების დაკისრება და ამ ანაზღაურების მოცულობის განსაზღვრა უნდა მოახდინოს მხარეთა ბრალეულობის ხარისხით, კერძოდ, სასამართლომ უნდა იმსჯელოს, შეუწყო თუ არა ხელი დაზარალებულის მოქმედებამ ზიანის დადგომას და უფრო მეტად რომელ მხარეს მიუძღვის ბრალი ზიანის დადგომაში. ამ მიმართებით სასამართლომ უნდა იმსჯელოს დაზარალებულის მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაზე, მისი ბრალის ფორმასა და ხარისხზე.

დელიქტური ვალდებულებიდან წარმოშობილი მორალური ზიანის ანაზღაურების შემთხვევაში პალატამ განმარტა, რომ თითოეულ კონკრეტულ შემთხვევაში მორალური ზიანის ანაზღაურება განისაზღვრება არა ეკვივალენტობის პრინციპით, არამედ საქმის ინდივიდუალური თავისებურებებიდან გამომდინარე –

მორალური ზიანის ხარისხისა და ხასიათის, ასევე, დაზარალებულისა და ზარალის მიმყენებლის ქონებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით.

ბინის პრივატიზება

მაგალითი 1

ა-მ სარჩელი აღძრა სასამართლოში ბ-ს წინააღმდეგ და მოითხოვა ანდერძის ბათილად ცნობა შემდეგ გარემოებათა გამო: სადავო ბინაზე პრივატიზება განხორციელდა 1992 წელს, ამ დროისათვის ბინაში ჩაწერილები იყვნენ ა, ბ (ა-ს დედამთილი), გ (ა-მეუღლე) და დ (ა- შვილი). პრივატიზება განხორციელდა ბ-ს სახელზე. გ-ს გარდაცვალების შემდეგ სადავო ბინაში ცხოვრებას განაგრძობდა მხოლოდ ბ. ვინაიდან პრივატიზების შედეგად მთელი ქონება აღირიცხა მხოლოდ ბ-ს სახელზე, ამიტომ ამ უკანასკნელმა მთელი ბინა შვილის გარდაცვალების შემდეგ უანდერძა შვილიშვილ დ-ს. აღნიშნულ საქმესთან დაკავშირებით საკასაციო პალატამ განმარტა: „საქართველოს რესპუბლიკაში ბინების პრივატიზაციის (უსასყიდლოდ გადაცემის) შესახებ“ საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 1 თებერვლის №107 დადგენილების მე-5 პუნქტის თანახმად, საცხოვრებელი სახლი (ბინა) უსასყიდლოდ გადაეცა საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეებს, რომლებიც ამ სახლის (ბინის) დამქირავებლები ან დამქირავებლის ოჯახის წევრები არიან. აღნიშნული პუნქტით სახელმწიფომ ყველა იმ მოქალაქეს, რომელიც დადგენილი წესით იყო ჩასახლებული ბინაში, დამქირავებელი იქნებოდა იგი, თუ მისი ოჯახის წევრი, მისცა საშუალება, გამხდარიყო ბინის მესაკუთრე. ამ დადგენილების თანახმად, პრივატიზების დროს ბინაში მცხოვრები ყველა პირი, მათ შორის, არასრულწლოვანიც, უნდა ჩაითვალოს ბინის პოტენციურ თანამესაკუთრედ იმის მიუხედავად, ოჯახის რომელი წევრის სახელზე მოხდა ბინის პრივატიზება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკასაციო პალატამ ჩათვალა, რომ რამდენადაც პრივატიზებაში მონაწილეობა მიიღო ოთხმა პირმა, თითოეულმა მათგანმა სადავო ბინაზე მოიპოვა საკუთრების უფლება სადავო ბინის 1/4-ზე. სასამართლომ დაადგინა, რომ ა-ს მეუღლის გ-ს გარდაცვალების შემდეგ სადავო ბინაში ცხოვრებას აგრძელებდა გარდაცვლილის დედა – ბ. პალატამ მიუთითა სამოქალაქო კოდექსის 1336-ე მუხლზე, 1421-ე მუხლის მესამე ნაწილზე და დაასკვნა, რომ ბ-მ, როგორც გ-ს პირველი რივის მემკვიდრემ, ფაქტობრივი ფლობით მიიღო თავისი გარდაცვლილი შვილის კუთვნილი წილი – ბინის 1/4 და მისი წილი სადავო ბინაში განისაზღვრა 2/4-ით (ანუ 1/2-ით). პალატამ იხელმძღვანელა სამოქალაქო კოდექსის 1404-ე მუხლის პირველი ნაწილით და

მიუთითა, რომ ბ-ს მიერ გაფორმებული ანდერძი, რომლითაც მან სადავო ბინა უანდერძა დ-ს, ნაწილობრივ ბათილია, ვინაიდან, მისი საკუთრება სადავო ბინაში წარმოადგენდა 1|2-ს, დანარჩენი 1|2 სამკვიდრო ქონებაში არ შედიოდა. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, სააპელაციო პალატამ სადავო ანდერძი ბათილად ცნო ბინის 1|2-ზე.

მაგალითი 2

ა-მ და ბ-მ სასამართლოში სარჩელი აღძრეს გ-ს, ბათუმის ქარხნისა და ნოტარიუს დ-ს მიმართ და მოითხოვეს პრივატიზების ხელშეკრულების გაუქმება. მოსარჩელებმა განმარტეს, რომ მრავალრიცხოვან ოჯახთან ერთად საცხოვრებელი ფართის სიმცირის გამო შეიჭრნენ ბათუმის ქარხნის კუთვნილი ბაგა-ბაღის შენობაში. ქ. ბათუმის მერიის გადაწყვეტილებით, აღნიშნული ბაგა-ბაღი მთლიანად ჩაირიცხა საცხოვრებელ ფონდში და დანაწილდა კონკრეტულ მოსახლეებზე, მათ შორის, მოსარჩელებზეც. მოგვიანებით გაირკვა, რომ ქარხანამ მათ სარგებლობაში არსებულ ფართის ნაწილზე საბინაო ორდერი გადასცა გ-ს, რომელმაც მოახდინა სადავო ფართის პრივატიზება.

სასამართლომ უმართებულოდ მიიჩნია კერძო სამართლის იურიდიული პირის შპს-ს ქონების გაიგივება სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ფონდის ქონებასთან. აქედან გამომდინარე, სასამართლომ ჩათვალა, რომ მესაკუთრეს თავისი ქონება პრივატიზაციის ხელშეკრულებით არ უნდა გადაეცა შემძენისათვის, რადგანაც კერძო პირებს შორის ქონების უსასყიდლოდ საკუთრებაში გადაცემასთან დაკავშირებული ვალდებულებითი სამართლებრივი ურთიერთობა უნდა მოწესრიგდეს სკ-ის შესაბამისი ნორმებით.

კომენტარი:

ვინაიდან 90-იანი წლებიდან საქართველოში მოხდა საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა და კერძო საკუთრების დამკვიდრება, ნორმალური საკუთრებითი ურთიერთობების ჩამოყალიბებისთვის აუცილებელი გახდა სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ქონების კერძო სამართლის სუბიექტებისათვის გადაცემა. პრივატიზება ზოგადად ნიშნავს ფიზიკური და იურიდიული პირების ან მათი გაერთიანებების მიერ სახელმწიფო ქონებაზე საკუთრების უფლების შექმნას, რის შედეგადაც სახელმწიფო კარგავს პრივატიზებული ქონების

ფლობის, სარგებლობისა და განკარგვის, სახელმწიფო ორგანოები კი მისი მართვის უფლებებს.

პრივატიზების ნორმატიულ საფუძვლებს ადგენს კანონი „სახელმწიფო ქონების პრივატიზების შესახებ“. კერძოდ, მე-2 მუხლის პირველ პუნქტში აღნიშნულია, რომ სახელმწიფო ქონების პრივატიზება ხორციელდება საქართველოს კონსტიტუციის, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის, ამ კანონისა და აგრეთვე იმ კანონქვემდებარე აქტების საფუძველზე, რომლებიც 90-იანი წლების დასაწყისიდან დღემდე იქნა მიღებული ამ სფეროში.

პირველი ნორმატიული აქტი, რომელიც პრივატიზების პროცესს აწესრიგებდა და წინ უსწრებდა საქართველოს კონსტიტუციას, იყო საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 1 თებერვლის დადგენილება, „საქართველოს რესპუბლიკაში ბინების პრივატიზაციის (უსასყიდლოდ გადაცემის) შესახებ“.

პრივატიზების ხელშეკრულების საყოფაცხოვრებო ბუნებიდან გამომდინარე, ხშირია აღნიშნული სამართალურიერთობებიდან წარმოშობილი დავები, რომელთა მიმართებითაც საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ მოახდინა „სახელმწიფო ქონების პრივატიზების შესახებ“ საქართველოს კანონის ნორმის ინტერპრეტაცია და შეიმუშავა ერთგვაროვანი პრაქტიკა.

საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 1 თებერვლის დადგენილების მე-2 პუნქტით, მოქალაქეს მის მიერ დაკავებული საცხოვრებელი სახლი (ბინა) საკუთრებაში გადაეცემა მხოლოდ ოჯახის ყველა სრულწლოვანი წევრის თანხმობით, ამავე დადგენილების მე-5 პუნქტით კი დადგინდა, რომ საცხოვრებელი სახლი (ბინა) უსასყიდლოდ გადაეცემა საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეებს, რომლებიც ამ საცხოვრებელი სახლის (ბინის) დამქირავებლები ან დამქირავებლის ოჯახის წევრები არიან. აღნიშნული ნორმების შინაარსიდან გამომდინარე, პრივატიზებულ ბინებზე საკუთრების უფლება მიეცა ყველა იმ პირს, რომელსაც ბინის პრივატიზების დროისათვის საცხოვრებელ ფართობზე უფლება მოპოვებული ჰქონდა. ამასთან, დადგენილების მეორე პუნქტით გათვალისწინებული თანხმობა გამოხატავს მხოლოდ ბინის ერთ-ერთი დამქირავებლის მესაკუთრედ აღრიცხვაზე თანხმობას და არა საკუთრების უფლებაზე უარის თქმას. აღნიშნული დადგენილებით სახელმწიფომ საკუთრების უფლება მიანიჭა ბინის ყველა დამქირავებელს და თუ ამ უკანასკნელს დადგენილი წესით უარი არ განუცხადებია საკუთრებაზე, იგი ბინის მესაკუთრეს წარმოადგენს, მიუხედავად იმისა, არის თუ არა იგი პრივატიზების ხელშეკრულების მხარე, თუ პირი პრივატიზების პერიოდში ამოწერილი არ ყოფილა სადავო ფართიდან, ასევე, არ ყოფილა ცნობილი ფართზე

უფლებდაკარგულ პირად, შესაბამისად, იგი ცნობილ იქნა სადავო ბინის მესაკუთრედ.

სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული ქონების უსასყიდლო პრივატიზებით, მართალია, სახელმწიფო აღნიშნულ ქონებას უსასყიდლოდ გადასცემს მოქალაქეს, მაგრამ ეს ურთიერთობა არ არის სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი ჩუქების სახელშეკრულებო ურთიერთობის იდენტური. საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 1 თებერვლის №107 დადგენილების მე-5 პუნქტის თანახმად, ამ დადგენილების საფუძველზე განხორციელებული პრივატიზებისას საცხოვრებელი სახლი (ბინა) უსასყიდლოდ გადაეცემოდათ საქართველოს მოქალაქეებს, რომლებიც ამ საცხოვრებელი სახლის (ბინის) დამქირავებლები ან დამქირავებლის ოჯახის წევრები იყვნენ. ამდენად, სახელმწიფომ როგორც დამქირავებელს, ისე მისი ოჯახის წევრებს მისცა საშუალება, გამხდარიყვნენ ბინის მესაკუთრეები, ამიტომ სამართლებრივად ქონებაზე უფლება მოპოვებული აქვს არა მარტო იმ პირს, რომლის სახელზეც განხორციელებულია პრივატიზება, არამედ იმასაც, ვინც პრივატიზების დროისათვის დამქირავებელი ან მისი ოჯახის წევრი იყო, ანუ აღნიშნული ნორმატიული აქტი არ აყენებს საცხოვრებელი სახლის (ბინის) არც ერთ დამქირავებელს ან მის ოჯახის წევრს პრივილიგიურებულ მდგომარეობაში. განსახილველი ნორმატიული აქტის თანახმად, საცხოვრებელი სახლის (ბინის) დამქირავებლები ან მისი ოჯახის წევრები გამოთქვამენ ნებას, თავისი კონსტიტუციური უფლების რეალიზაციის მიზნით საკუთრებაში მიიღონ საცხოვრებელი სახლი (ბინა), რომელიც მათ გადაცემული ჰქონდათ სარგებლობაში.

„საქართველოს სსრ საბინაო კოდექსის“ მე-60 მუხლის პირველი აბზაცის თანახმად, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საბინაო ფონდის სახლებში საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულება იდება წერილობით საცხოვრებელი სადგომის ორდერის საფუძველზე გამქირავებელს – საბინაო-საექსპლუატაციო ორგანიზაციისა და დამქირავებელს – მოქალაქეს შორის, რომლის სახელზეც გაცემულია ორდერი. ამავე კოდექსის 62-ე მუხლის პირველი აბზაცის პირველი წინადადების თანახმად, ასევე განსაზღვრულია იმ პირთა უფლება-ვალდებულებები, რომლებიც დამქირავებლის ოჯახის წევრები არიან და მასთან ერთად ცხოვრობენ. მიუხედავად იმისა, რომ მათ არა აქვთ დადებული საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის შესახებ ხელშეკრულება, ისინი სარგებლობენ ყველა უფლებით და ეკისრებათ საცხოვრებელი სადგომის ქირავნობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ყველა მოვალეობა. ამავე აბზაცის მე-2 წინადადების თანახმად, ოჯახის სრულწლოვან წევრებს დამქირავებელთან

ერთად ეკისრებათ სოლიდარული ქონებრივი პასუხისმგებლობა აღნიშნული ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ვალდებულებებისათვის.

საკასაციო პალატამ განმარტა, რომ საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 1 თებერვლის №107 დადგენილებით განისაზღვრა უფლება, რომლის რეალიზაციის ფაქტობრივ საფუძველს წარმოადგენს, „საქართველოს სსრ საბინაო კოდექსის“ თანახმად, საცხოვრებელი სადგომით სარგებლობის ფაქტი, რაც ასევე დანარჩენ დამქირავებლებსაც გააჩნიათ. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ სარგებლობის უფლება, ერთ შემთხვევაში, წარმოიშობა წერილობითი ხელშეკრულების საფუძველზე, ხოლო სხვა შემთხვევაში – დამქირავებელთან მცხოვრები ოჯახის წევრობის საფუძველზე. ოჯახის წევრებს გააჩნიათ ყველა ის უფლება, რომლითაც სარგებლობს დამქირავებელი. ამრიგად, საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1992 წლის 1 თებერვლის №107 დადგენილებით მინიჭებული უფლების რეალიზაცია ვრცელდება დამქირავებელთან ერთად მცხოვრებ ყველა ოჯახის წევრზე და, მიუხედავად იმისა, რომ საკუთრების უფლება მათი თანხმობით შეიძლება აღირიცხოს ერთ-ერთ დამქირავებელზე, საერთო უფლებებთან ერთად მათ ეკისრებათ სარგებლობიდან გამომდინარე მესაკუთრის ყველა ვალდებულება. აღნიშნული დებულება ასევე დაცულია დადგენილების მე-5 პუნქტის პირველი აბზაცით, რომლის თანახმად, საცხოვრებელი სახლი (ბინა) უსასყიდლოდ გადაეცემათ საქართველოს რესპუბლიკის მოქალაქეებს, რომლებიც ამ საცხოვრებელი სახლის (ბინის) დამქირავებლები ან დამქირავებლის ოჯახის წევრები არიან.

ამდენად, საკასაციო პალატა განმარტავს შემდეგს: ის ფაქტი, რომ სადავო საცხოვრებელ ბინაზე საკუთრების უფლება რეგისტრირებულია ერთ დამქირავებელზე, არ ნიშნავს იმას, რომ მასთან მცხოვრებმა ოჯახის წევრებმა უარი განაცხადეს საკუთრების უფლების მოპოვებაზე. ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია, რომ პრივატიზების განხორციელებაზე ყველა ოჯახის წევრის ნების არსებობა (რაც დავის საგანს არ წარმოადგენს) გულისხმობს საკუთრების უფლების მოპოვებას ყველა ოჯახის წევრის მიერ, მიუხედავად იმისა, რომ საკუთრების უფლება შეიძლება რეგისტრირებულ იქნეს მხოლოდ ერთ-ერთ დამქირავებელზე.

ამრიგად, მხოლოდ ერთ-ერთი დამქირავებლის სახელზე (სხვა ოჯახის წევრების არსებობის შემთხვევაში) პრივატიზების ხელშეკრულების საფუძველზე საკუთრების რეგისტრაციის ფაქტი არ ნიშნავს საკუთრების უფლების გასხვისებას მხოლოდ მასზე.

ამ შემთხვევაში საკუთრების ინსტიტუტისათვის დამახასიათებელი ნიშნები ვრცელდება ყველა დამქირავებელზე, ანუ ის დამქირავებელი, რომლის სახელზეც რეგისტრირებულია საკუთრების უფლება, ვერ გამოიყენებს ამ საკუთრების უფლებას დანარჩენ ოჯახის წევრებთან მიმართებით ისე, როგორც იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საკუთრების უფლება გასხვისებული იქნებოდა მხოლოდ მასზე.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საცხოვრებელი სახლის უსასყიდლოდ გადაცემის ხელშეკრულებით დანარჩენ ოჯახის წევრებს წარმოეშობათ უფლება საჯარო რეესტრში დაარეგისტრირონ (შესაბამის წილის გათვალისწინებით) საკუთრების უფლება. (აღნიშნული საკითხი ასევე დარეგულირებული იყო იმ დროს მოქმედი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პლენუმის 1996 წლის 2 აპრილის № 1 დადგენილების მე-2 პუნქტით, რომლის თანახმად, საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის 1994 წლის 5 აგვისტოს №520 დადგენილებამ გააუქმა ბინების პრივატიზებისათვის ოჯახის სრულწლოვანი წევრების თანხმობის აუცილებლობა. მიუხედავად ამისა, პრივატიზებულ ბინებზე საკუთრების უფლება აქვს ყველა იმ პირს, რომელსაც საცხოვრებელ ფართობზე უფლება მოპოვებული აქვს ბინის პრივატიზების საფუძველზე)

ამრიგად, ერთ-ერთი დამქირავებლის მიერ ფართის პრივატიზების შედეგად თავის სახელზე საკუთრების უფლების რეგისტრაციის ფაქტი არ გამოორიციხავს დანარჩენი ოჯახის წევრების სასარგებლოდ ამ უფლების შეძენის ფაქტს, რადგან ამ უფლების რეგისტრაციით (ანუ შეძენის ინსტიტუტით გათვალისწინებული წესების რეალიზაციით) მან უზრუნველყო საკუთრების უფლება, რაც მან მოიპოვა ყველა ოჯახის წევრის სასარგებლოდ. აღნიშნული საკითხის თავისებურების გათვალისწინებით, საკუთრების უფლების წარმოშობა არ შეიძლება დაუკავშირდეს მხოლოდ საჯარო რეესტრის ინსტიტუტს. კონკრეტულ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია, რომ დანარჩენმა დამქირავებლებმა მოიპოვეს თავისი უფლების საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის უფლება.

ჩუქება

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 524 მუხლი.

ცნება

ჩუქების ხელშეკრულებით მჩუქებელი უსასყიდლოდ გადასცემს დასაჩუქრებულს ქონებას საკუთრებად მისი თანხმობით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 529 მუხლი

ჩუქების გაუქმება დასაჩუქრებულის უმაღურობის გამო

1. ჩუქება შეიძლება გაუქმდეს, თუ დასაჩუქრებული მძიმე შეურაცხყოფას მიაყენებს ან დიდ უმაღურობას გამოიჩენს მჩუქებლის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ.

2. თუ ჩუქება გაუქმდება, მაშინ გაჩუქებული ქონება შეიძლება გამოთხოვილ იქნეს მჩუქებლის მიერ.

3. ჩუქება შეიძლება გაუქმდეს ერთი წლის განმავლობაში მას შემდეგ, რაც მჩუქებელი შეიტყობს იმ გარემოების შესახებ, რომელიც მას ჩუქების გაუქმების უფლებას აძლევს.

მაგალითი 1

ჩუქების ხელშეკრულებით ა-მ საჩუქრად გადასცა ბ-ს ბინა. ჩუქების ხელშეკრულებას საფუძვლად დაედო ა-სა და ბ-ს შორის დადებული ზეპირი შეთანხმება იმასთან დაკავშირებით, რომ აღნიშნული ბინის სანაცვლოდ ბ მთელი სიცოცხლის მანძილზე მოუვლიდა ა-ს. ა-ს გარდაცვალების შემდეგ ბ-ს წინააღმდეგ სარჩელი აღძრა გ-მ (გ იყო ა-ს ახლო ნათესავი) და მოითხოვა ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმება იმ მოტივით, რომ ბ-მ ა-ს მიმართ დიდი უმაღურობა გამოიჩინა და მძიმე შეურაცხყოფა მიაყენა. სასამართლომ არ დააკმაყოფილა გ-ს მოთხოვნა და მიუთითა, რომ ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმების უფლება გააჩნია მხოლოდ ხელშეკრულების მონაწილე მხარეებს, რადგან ჩუქების გაუქმება მხოლოდ მაშინ შეიძლება, თუ დასაჩუქრებული მძიმე შეურაცხყოფას მიაყენებს ან დიდი უმაღურობას გამოიჩენს გამჩუქებლის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ, ხოლო რა შეიძლება ჩაითვალოს შეურაცხყოფად და

უმაღურობად, ამის განსაზღვრა მხოლოდ მრუქებელს შეუძლია. აქედან გამომდინარე, სააპელაციო პალატამ მიიჩნია, რომ აღნიშნული მუხლის საფუძველზე მოსარჩელებს ჩუქების გაუქმების მოთხოვნის უფლება არა აქვთ.

მაგალითი 2

ა-მ სარჩელი აღძრა ბ-ს მიმართ და მოითხოვა 1996 წელს დადებული ბინის ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმება, იმ მოტივით, რომ ბ, ბინის დაუფლების შემდეგ დიდ უმაღურობას იჩენდა ა-ს მიმართ და არ პატრონობდა უძვეო მდგომარეობაში მყოფ ა-ს. პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვის დროს, ა-ს გარდაცვალების გამო, სასამართლომ დანიშნა მისი უფლებამონაცვლე – ვ, რომელმაც დაზუსტებული სასარჩელო განცხადებით ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმება მოითხოვა როგორც თვალთმაქცური გარიგების, ვინაიდან აღნიშნული გარიგება დადებული იყო სამიღლეშიო რჩენის უზრუნველსაყოფად. სასამართლომ დაზუსტებული სასარჩელო განცხადება არ მიიღო, ვინაიდან იგი დავის საფუძვლის შეცვლად მიიჩნია. სასამართლომ ჩუქების ხელშეკრულების ბათილობის საკითხი მოაწესრიგა სამოქალაქო სამართლის კოდექსით (1967წ.), რომელიც დასაჩუქრებულის უმაღურობის გამო ხელშეკრულების ბათილობას არ იცნობს და არა სამოქალაქო კოდექსით (1997წ.).

კომენტარი:

529-ე მუხლის პირველ ნაწილში მოცემულია საფუძველი, რომელის არსებობა აცილებელია ჩუქების გაუქმებისათვის. ესაა მრუქებლის ან მისი ახლო ნათესავისადმი დასაჩუქრებულის მიერ მძიმე შეურაცხყოფის მიყენება ან დიდი უმაღურობის გამოჩენა. თუ ვის გააჩნია ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმების მოთხოვნის უფლება, აღნიშნულზე ნათლად მეტყველებს როგორც კანონით გათვალისწინებული წესები, ასევე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ დამკვიდრებული პრაქტიკა. ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობა ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმების მოთხოვნის უფლებას მხოლოდ მრუქებელს ანიჭებს.

თუ დასაჩუქრებული სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ ჩაიდენს განზრახ ქმედებას, რომლის შედეგადაც შეუძლებელი ხდება გადაწყვეტილების აღსრულება და ნაჩუქარი ნივთის ამოღება (ნივთის გასხვისება, განადგურება, მოხმარება და ა.შ.) მისი ღირებულება შეიძლება ამოღებულ იქნეს

დასაჩუქრებულისაგან უსაფუძვლო გამდიდრების შედეგად წარმოშობილი კალდებულებითი ურთიერთობების მომწესრიგებელი ნორმების შესაბამისად, ანუ სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ დასაჩუქრებულის ზემოაღნიშნული ქმედება განიხილება როგორც უსაფუძვლო გამდიდრება, რადგანაც მესაკუთრის უფლებამოსილების რეალიზაციის სამართლებრივი საფუძველი დასაჩუქრებულს უკვე აღარ გააჩნდა. რაც შეეხება არაბრალეულ, ანუ გაუფრთხილებელ ქმედებებს დასაჩუქრებულის მხრიდან, რომელთა შედეგადაც შეუძლებელია ნაჩუქრობის საგნის ნატურით დაბრუნება, ვერ გახდება მისგან საგნის ღირებულების ამოღების საფუძველი.

ჩუქების ხელშეკრულების ზემოაღნიშნულ საკითხებთან მიმართებით საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ მჩუქებლის კანონისმიერი მემკვიდრეებს სკ-ის 529-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველებით ჩუქების გაუქმების მოთხოვნა არ შეუძლიათ. ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმების საფუძველს მითითებული ნორმით წარმოადგენს დასაჩუქრებულის მიერ მჩუქებლის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ დიდი უმადურობის გამოჩენა ან მძიმე შეურაცხყოფის მიყენება. აღნიშნული ნორმის მე-2 ნაწილით, თუ ჩუქება გაუქმდება, მაშინ გაჩუქებული ქონება შეიძლება გამოთხოვილ იქნეს მჩუქებლის მიერ, ამავე ნორმის მე-3 ნაწილით კი ჩუქება შეიძლება გაუქმდეს ერთი წლის განმავლობაში მას შემდეგ, რაც მჩუქებელი შეიტყობს იმ გარემოების შესახებ, რომელიც მას ჩუქების გაუქმების უფლების უფლებას უძლევს.

ზემოხსენებული მატერიალურ-სამართლებრივი ნორმა ყველაზე ნათლად ასახავს სამართლისა და ზნეობის ნორმების ურთიერთკავშირს, მჩუქებლისაგან ქონებრივი სიკეთის უსასყიდლოდ მიღების სანაცვლოდ დასაჩუქრებულს მოეთხოვება მხოლოდ ზნეობრივი ნორმების დაცვა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, თუკი დასაჩუქრებული მძიმე შეურაცხყოფას მიაყენებს ან უმადურობას გამოიჩენს მჩუქებლის ან მისი ახლო ნათესავის მიმართ, ზნეობრივ ფასეულობათა დაცვა ხდება ჩუქების ხელშეკრულების გაუქმებით, რასაც თან ახლავს სათანადო სამართლებრივი შედეგი – მჩუქებლისათვის გაჩუქებული ნივთის საკუთრებაში დაბრუნება. სკ-ის 529-ე მუხლის შინაარსიდან აშკარად ჩანს, რომ დასაჩუქრებულის არაზნეობრივი საქციელის შემფასებელი თვითონ მჩუქებელია, რაზედაც მეტყველებს ნორმაში არსებული გამონათქვამები: „ქონება შეიძლება გამოთხოვილი იქნეს **მჩუქებლის** მიერ“, „ჩუქება შეიძლება გაუქმდეს ერთი წლის განმავლობაში მას შემდეგ, რაც **მჩუქებელი** შეიტყობს იმ გარემოების შესახებ, რომელიც მას ჩუქების გაუქმების უფლებას აძლევს“. ჩუქების მოშლას იწვევს არა ყოველგვარი ზნეობის საწინააღმდეგო მოქმედება, არამედ მძიმე შეურაცხყოფა და დიდი უმადურობა. თუ რა სახის შეურაცხყოფაა პირისათვის მძიმე ან რას მიიჩნევს დიდ

უმაღურობად, ეს მხოლოდ კონკრეტული სუბიექტის – მრუქებლის შეფასების საგანს შეიძლება წარმოადგენდეს.

სკ-ის 529-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, ჩუქების გაუქმების საფუძვლად მიჩნეულია, როგორც მრუქებლის, ისე მისი ახლო ნათესავის მიმართ გამოჩენილი დიდი უმაღურობა და მძიმე შეურაცხყოფის მიყენება. ამ დანაწესის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ახლო ნათესავის მიმართ დასაჩუქრებულის არაზნეობრივი საქციელი მხოლოდ იმ შემთხვევაში იწვევს ჩუქების გაუქმებას, თუკი ასეთი მრუქებლის მიერ იქნება მოთხოვნილი, ანუ მრუქებელი მისი ახლო ნათესავის მიმართ დასაჩუქრებულის ზნეობრივად გასაკიცხ ქმედებას იმდენად უნდა ითავისებდეს, რომ თვითონვე უნდა ხდიდეს სადავოდ მას და დასაჩუქრებულს შორის არსებულ ვალდებულებით სამართლებრივ ურთიერთობას.

უძრავი ქონების კეთილსინდისიერი შემძენის უფლებები საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში

შინაარსი

I. კანონმდებლობა

II. დოქტრინა

III. პრაქტიკა

1. სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლის ინტერპრეტაცია
2. სამოქალაქო კოდექსის 159-ე მუხლის ინტერპრეტაცია (მართლზომიერი და კეთილსინდისიერი შემძენის გამიჯვნა)
3. კეთილსინდისიერების მოქმედების დრო
4. მეუღლეთა თანასაკუთრება და უძრავი ქონების კეთილსინდისიერი შემძენი

I. კანონმდებლობა

ქართული სამოქალაქო კოდექსის თავისებურებას წარმოადგენს კეთილსინდისიერი შემძენის უფლებრივი მდგომარეობის დეტალური მოწესრიგება. ამ მხრივ იგი თანამედროვე ევროპულ კერძო სამართალთან სრულ ჰარმონიზაციაშია. მთავარი საკითხი ამ შემთხვევაში ქონების მესაკუთრისა და კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესების სამართლიანი ბალანსირებაა. სამოქალაქო კოდექსი ამ საკითხს წყვეტს არა მარტო ბრუნვის კონკრეტული მონაწილის ინტერესებიდან გამომდინარე, არამედ თვით ამ ბრუნვის სიმყარისა და სტაბილურობის ინტერესების გათვალსწინებით.

კანონმდებლობა მესაკუთრისა და კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესთა კონფლიქტის საკითხს განსხვავებულად აწესრიგებს მოძრავი და უძრავი ქონების ბრუნვის შემთხვევაში. ამას თავისი ახსნა მოეძებნება, რაზედაც ქვემოთ გვექნება საუბარი. ამჯერად, საჭიროდ მიგვაჩნია, მოვიშველიოთ თავად საკანონმდებლო ნორმები.

აღნიშნული საკითხის მოწესრიგება დაკავშირებულია იმ ფუნდამენტალური ნორმის გამოყენებასთან, რომელიც შეეხება უძრავ ქონებაზე საკუთრების წარმოშობას. ამ კოდექსის 183-ე მუხლის პირველ პუნქტში ნათქვამია:

„უძრავი ნივთის შესაძენად აუცილებელია გარიგების წერილობითი ფორმით დადება და შემძენის რეგისტრაცია საჯარო რეესტრში“.

უძრავი ქონების შეძენის ეს წესი უზრუნველყოფს კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესების დაცვას. აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით მეტად მნიშვნელოვანია სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლი, ნორმა, რომელიც ცალსახად მიესადაგება თანამედროვე ევროპული სამართლს. კერძოდ, ამ მუხლში აღნიშნულია: „შემძენის ინტერესებიდან გამომდინარე, გამსხვისებელი ითვლება მესაკუთრედ, თუ იგი ასეთად არის რეგისტრირებული საჯარო რეესტრში, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა შემძენმა იცოდა, რომ გამსხვისებელი არ იყო მესაკუთრე“.

კეთილსინდისიერი შემძენის ასეთი უფლებრივი მდგომარეობა განპირობებულია საჯარო რეესტრის სპეციფიკური როლით სამოქალაქო ბრუნვაში. კერძოდ, რეესტრის მონაცემებს კანონმდებელი აპრიორულად უტყუარობისა და სისრულის თვისებას ანიჭებს. სამოქალაქო კოდექსისა 312-ე მუხლის თანახმად:

„1. რეესტრის მონაცემების მიმართ მოქმედებს უტყარობისა და სისრულის პრეზუმფცია, ე.ი. რეესტრის ჩანაწერები ითვლება სწორედ, ვიდრე არ დამტკიცდება მათი უზუსტობა.

2. იმ პირის სასარგებლოდ, რომელიც გარიგების საფუძველზე სხვა პირისაგან იძენს რომელიმე უფლებას და ეს უფლება გამსხვისებლის სახელზე იყო რეესტრში რეგისტრირებული, რეესტრის ჩანაწერი ითვლება სწორად, გარდა იმ შემთხვევებისა, როცა ამ ჩანაწერის საწინააღმდეგოდ შეტანილია საჩივარი, ან შემძენმა იცოდა, რომ ჩანაწერი უზუსტოა“.

ამგვარად, როცა საქმე ეხება უძრავ ქონებას, აქ საჯარო რეესტრის (უფლების რეგისტრაციის ფაქტის) სანდოობის პრეზუმფცია მოქმედებს, მაშინ, როცა მოძრავი ნივთების შემთხვევაში მფლობელის სანდოობის ვარაუდი არსებობს. **მოკლედ, ორივე შემთხვევაში მოქმედებს შესაძენი უფლების ნამდვილობის ვარაუდი.** ეს კარგად ჩანს სამოქალაქო კოდექსის 158-ე მუხლიდან, რომლითაც დადგენილია:

1. ივარაუდება, რომ ნივთის მფლობელი არის მისი მესაკუთრე.

2. ეს წესი არ მოქმედებს იმ შემთხვევაში, როცა ნივთზე საკუთრებითი ურთიერთობის ხასიათი ვლინდება საჯარო რეესტრიდან. საკუთრების პრეზუმფცია არ გამოიყენება არც ძველი მფლობელი მიმართ, თუ მან ეს ნივთი დაკარგა, მოჰპარეს ან სხვაგვარად გავიდა იგი მისი მფლობელობიდან. საკუთრების პრეზუმფცია მოქმედებს ძველი მფლობელის სასარგებლოდ მხოლოდ მისი მფლობელობის პერიოდში.”

აღსანიშნავია ის, რომ მოცემული საკითხები ნაწილობრივ მოწესრიგებულია სპეციალური კანონმდებლობითაც. აქ დასახელებული ნორმებიდან ნათლად ჩანს, რომ უძრავი ნივთის კეთილსინდისიერი შეძენა ამ ქონებაზე საკუთრების შეძენის თავისებურებითაა განპირობებული. მოწესრიგების ასეთი ფორმა ბევრად წააგავს გერმანული სამართლის დანაწესებს.

II. დოქტრინა

დოქტრინისათვის ამოსავალია კეთილსინდისიერი სამოქალაქო ბრუნვა, რასაც საფუძველს უყრის მოქმედი სამოქალაქო კოდექსი. ბრუნვის კეთილსინდისიერება ამ ბრუნვის მონაწილეთა კეთილსინდისიერებაა, ეს კი გულისხმობს ბრუნვის მონაწილეების სანდოობას. ასეთი ურთიერთ

დამოკიდებულება გამარტივებული და ცოცხალი სამოქალაქო ბრუნვის აუცილებელი წინაპირობაა. ეს სრულიადაც არ ნიშნავს ურთიერთობის მონაწილეთა მიერ ერთმანეთის მიმართ თვალდახუჭულ ნდობას. იგი აუცილებლად გულისხმობს წინდახედულობის გონივრულ მასშტაბს, რომლის იგნორირებამაც შეიძლება ბრუნვის მონაწილე არაკეთილსინდისიერ მონაწილედ აქციოს და დაცვის მიღმა დატოვოს. იმდენად მნიშვნელოვანია კეთილსინდისიერება სამოქალაქო ბრუნვისათვის, რომ უფლებისა და კეთილსინდისიერების, როგორც ფასეულობათა ურთიერთდაპირისპირების, შემთხვევაში, ზოგჯერ კეთილსინდისიერება იმარჯვებს და თავად ხდება უფლების წყარო. კანონმდებელი სხვაგვარად ვერც მოიქცევა. საქმე იმაშია, რომ ცალკეულ შემთხვევებში **კეთილსინდისიერებისადმი პრიორიტეტის მინიჭებით კანონმდებელი იცავს თავად სამოქალაქო ბრუნვას როგორც ფასეულობას და ამ გზით ბრუნვის მონაწილეთა პატივსაღებ ინტერესებს.**

სამოქალაქო ბრუნვის მნიშვნელოვანი თავისებურება ის არის, რომ ყოველი მხარე იმ ტვირთის მატარებელი შეიძლება იყოს, რომლის ზიდვაც მას შეუძლია. როცა მტკიცდება, რომ იგი უძლურია ზიდოს ეს ტვირთი, პასუხისმგებლობის საკითხიც იხსნება.

ჩვენ მიერ მოყვანილ ნორმებში ერთმანეთის პირისპირ დგანან მესაკუთრე და კეთილსინდისიერი შემძენი. როგორც უკვე ითქვა, მათი მდგომარეობა არსებითად განსხვავებულია მოძრავი და უძრავი ნივთების შემძენისას. სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლიდან გამომდინარე, მოძრავ ქონებაზე საკუთრების შექმნა ხდება მისი გადაცემით. აქ ისეთი სინამდვილე ყალიბდება, როდესაც ერთმანეთის პირისპირ დგანან ნივთის მესაკუთრე და მისი შემძენი. მათ შორის არ დგას სხვა ისეთი პირი, რომელიც, უხეშად რომ ვთქვათ, თავის თავზე აიღებდა რაიმე პასუხისმგებლობას. ნივთის შემძენის ბედ-იღბალი მთლიანადაა დამოკიდებული გამსხვისებლის სამართლებრივ მდგომარეობაზე და საკუთარ წინდახედულობაზე. თუ გამსხვისებელი არ აღმოჩნდება მესაკუთრე-შემძენის კეთილსინდისიერება ვერ გახდება ყოველთვის მისი უფლების დაცვის იარაღი. უმეტესწილად, აქ საკუთრება იმარჯვებს კეთილსინდისიერებაზე და ამის გამო ორთაბრძოლა მესაკუთრის სასარგებლოდ მთავრდება.

სრულიად სხვა სურათი გვაქვს უძრავი ქონების შემძენისას. აქ უკვე დაპირისპირებულ მხარეებს შორის დგას, უხეშად რომ ვთქვათ, „არბიტრი“, რომელიც პასუხისმგებლობის ძირითად ტვირთს თავის თავზე

იღებს. ეს „არბიტრი“ საჯარო რეესტრია, რომლის წყალობითაც კეთილსინდისიერება იმარჯვებს საკუთრებაზე. ის ძირითადი ტვირთი, რომელიც გამსხვისებლის უფლებამოსილების შესამოწმებლად ეკისრებოდა შემძენს, ნორმატიულად საჯარო რეესტრის ხელშია გადასული.

ყოველივე ეს ერთგვარად ამარტივებს კეთილსინდისიერი შემძენის ტვირთს. როგორც მოყვანილი ნორმებიდან ჩანს, საჯარო რეესტრის მონაცემების მიმართ მოქმედებს უტყუარობისა და სისრულის პრეზუმფცია. საჯარო რეესტრის გარეშე შემძენს ნაკლებად ხელეწიფება, შეამოწმოს გამსხვისებლის უფლებრივი მდგომარეობა. აქედან გამომდინარე, მისი წინდახედულობის ფარგლებიც შესაბამისად ვიწროა.

მართალია, კანონმდებელი უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ შემძენმა შეიძლება იცოდეს, რომ „გამსხვისებელი არ იყო მესაკუთრე“, მაგრამ მისი გამორკვევა ერთობ ძნელია. თუკი საკუთრების უფლებას ფეტიშისტურად მივუდგებით, ცხადია, გაგვიჭირდება იმ სინამდვილისადმი შეგუება, როდესაც მასზე იმარჯვებს კეთილსინდისიერი შემძენი. ამის აღქმა, მართლაც, ძნელია ისეთ პირობებში, როცა ერთმანეთის პირისპირ დგანან მესაკუთრე და შემძენი. ერთი შეხედვით, აღნიშნული ნორმა ადამიანში თითქოს ბაღებს უსამართლობის განცდას: როცა გამსხვისებელი მესამე პირია, რომლის სახელზედაც არასწორად აღირიცხა საკუთრება საჯარო რეესტრში, რატომ უნდა დაიჩაგროს მესაკუთრე? განა ის, რისი შეძენის საფუძველიც ხარვეზიანია, შეიძლება საბოლოოდ შეძენილად ჩაითვალოს? განა შემძენის ობიექტური საფუძველი არ არის ამ შემძენის ნამდვილობის საფუძველი და არა პირთა სუბიექტური ნება? თუმცა, აქ მართო სუბიექტური ნება-კეთილსინდისიერება არ არსებობს, აქვეა ხარვეზიანი ობიექტური ნება საჯარო რეესტრისა. მოკლედ, ეს ის შემთხვევაა, **როდესაც სუბიექტური ნება ასწორებს ობიექტურის ნაკლს, ე. ი. თუკი შემძენი კეთილსინდისიერია, საჯარო რეესტრის ხარვეზიანობაც იჩრდილება და იგი ვერაფრით შეეღობის უფლებაწართმეულ მესაკუთრეს.** წარმოვიდგინოთ ასეთი მაგალითი: მესაკუთრე ხანგრძლივი მივლინებით წავიდა უცხო ქვეყანაში და საკუთარი ბინა დროებით სარგებლობაში დაუტოვა ახლო ნათესავს. ამ უკანასკნელმა ყალბი დოკუმენტების მეშვეობით მიაღწია იმას, რომ საჯარო რეესტრში აღირიცხა ამ ბინის მესაკუთრედ და იგი გაასხვისა პირზე, რომელიც ამ ფაქტის მიმართ იყო კეთილსინდისიერი.

მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით, ძალიანაც რომ ეცადოს ბინის დაბრუნებას მისი ნამდვილი მესაკუთრე, ვერაფერს გახდება. ქონება

კეთილსინდისიერ შემძენს დარჩება საკუთრებაში. დავა უნდა გადაწყდეს მის სასარგებლოდ. მაგრამ რა შედეგები მოყვება საწინააღმდეგოს დაშვების შემთხვევაში. *ყველაზე მძიმე შედეგი იქნება სამოქალაქო ბრუნვის შეფერხება და მისადმი უნდობლობის გაჩენა. რადგან შემძენი არ იქნება დაცული მისი კეთილსინდისიერების შემთხვევაშიც, ცხადია, მოიკლებს უძრავი ქონების შეძენის ინტერესი. უფრო გარკვევით რომ ვთქვათ, მოიშლება სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობა და შეძენილ უფლებებს საეჭვოობის დალი დაესძება. კიდევ უფრო დაზუსტებით – ეჭვქვეშ დადგება სამოქალაქო ბრუნვის უსაფრთხოება, რომელიც, როგორც ფასეულობა, ამ ბრუნვის მონაწილეთა უფლებების გარანტიას.*

საჯარო რეესტრის არსებობა კეთილსინდისიერ შემძენს ათავისუფლებს მომეტებული პასუხისმგებლობისა და რისკისაგან.

პრაქტიკაში ხშირია ისეთი შემთხვევები, როდესაც უძრავ ქონებას ასხვისებს პირი, რომელიც საჯარო რეესტრში რეგისტრირებული არ არის მესაკუთრედ. მაგალითად მ. ნ.-მ გაყალბებული მინდობილობის საფუძველზე შეიძინა საცხოვრებელი ბინა. ასეთ შემთხვევაში შემძენი არ ჩაითვლება კეთილსინდისიერ შემძენად, რადგან პირი, რომლისაგანაც მან შეიძინა ბინა, საჯარო რეესტრში რეგისტრირებული არ იყო მესაკუთრედ და მას მართებდა უფრო მეტი ყურადღება და სიფრთხილე, ვიდრე პირს, რომელიც უშუალოდ საჯარო რეესტრში მსაკუთრედ რეგისტრირებული გამსხვისებელისაგან იძენს ქონებას. მოცემულ შემთხვევაში საჯარო რეესტრში ფიქსირებული მესაკუთრის ნება გამოვლენილი არ არის და ასეთ დროს გარიგება მიჩნეული უნდა იქნეს ბათილად. აღნიშნულთან დაკავშირებით ერთმნიშვნელოვნად შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქონების შეძენის კეთილსინდისიერება მაშინ არსებობს, როდესაც ნივთის გამსხვისებელი საჯარო რეესტრში რეგისტრირებულია მესაკუთრედ და ასევე შემძენი კეთილსინდისიერია ამ ფაქტის მიმართ. აღნიშნულისაგან განსხვავებული მსჯელობა ეწინააღმდეგება სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლის დებულებებს და უგულვებელყოფს ამ ნორმაში მითითებულ მესაკუთრედ ყოფნის პრეზუმფციის ცნებას. რა თქმა უნდა, აღნიშნული არ შეიძლება გავრცელდეს იმ შემთხვევებზე, როდესაც მესაკუთრე და გამსხვისებელი შეთანხმებულად მოქმედებენ, სხვისი ქონების ხელში ჩაგდების მიზნით.

III. პრაქტიკა

1. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლის ინტერპრეტაცია

უძრავი ქონების კეთილსინდისიერი შემძენის უფლების დაცვის შესახებ საკმაოდ ვრცელი სასამართლო პრაქტიკა დაგროვდა. სასამართლოები ძირითადად სწორად იყენებენ სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლს. უზენაესი სასამართლო კი აღნიშნული მუხლის გამოყენების პრინციპულ გარემოებებსაც ხაზგასმით გამოყოფს. ასე, მაგალითად, 2006 წლის 9 მარტის განჩინებაში (№ას-980-1243-05) სასამართლომ ცალკე გამოყო ნორმა-პრინციპი: „უძრავი ნივთის გამსხვისებლის მესაკუთრედ მიჩნევისათვის საკმარის საფუძველს წარმოადგენს შემძენისათვის, რომ გამსხვისებელი მესაკუთრედ რეგისტრირებული იყოს საჯარო რეესტრში“. აღნიშნულიდან გამონაკლისად მიიჩნევა შემთხვევა, როდესაც შემძენმა იცის, რომ საჯარო რეესტრში რეგისტრირებული გამსხვისებელი არ არის მესაკუთრე. ამასთან მიმართებით სასამართლო ადგენს, რომ აღნიშნული ნორმით დაწესებული შემძენის კეთილსინდისიერების დადგენისათვის საკმარისი არ არის მხოლოდ საჯარო რეესტრის მონაცემების გათვალისწინება, ვინაიდან მოცემულ შემთხვევაში არსებითად მნიშვნელოვანია საკითხია მესაკუთრის ვინაობისადმი შემძენის სუბიექტური დამოკიდებულება (იცოდა თუ არ იცოდა). შესაბამისად, შემძენის ინტერესების მარეგულირებელი ნორმის გამოყენებისას უნდა შემოწმდეს როგორც საჯარო რეესტრის მონაცემები, ასევე – უტყუარად უნდა დადგინდეს, რომ შემძენმა არ იცოდა ქონების სხვა მესაკუთრის თაობაზე“.

რაც შეეხება კეთილსინდისიერების ახსნას, სასამართლოები ძირითადად შემოიფარგლებიან კონკრეტული შემთხვევების ანალიზით. ვინაიდან კეთილსინდისიერებას აფუძნებს შემძენის სუბიექტური დამოკიდებულება გარკვეული ფაქტებისადმი, სასამართლოს განსაკუთრებული სიფრთხილე მართებს მისი შეფასებისას. **შემძენს არ შეიძლება მოეთხოვოს ისეთი გარემოებების ცოდნა, რომელიც აღემატება (სცილდება) მისი შესაძლებლობის ფარგლებს. კეთილსინდისიერების შეფასებისას მთავარია, შემძენის მიერ ფაქტების გაცნობიერების შესაძლებლობა და არა თავად ინტერესი ამ ფაქტებისადმი, ანუ შეფასების საგანია აღნიშნული ფაქტების ცოდნა და არა მიზანმიმართული ცოდნა.**

შესწავლილი პრაქტიკა მოწმობს, რომ 185-ე მუხლის ინტერპრეტაცია ხდება სამოქალაქო კოდექსის იმ ნორმებთან ორგანულ კავშირში, რომლებიც მისთვის

საფუძველსა და გასაღებს წარმოადგენს. კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსის 183-ე, 312-ე და სხვა მუხლებთან ერთად.

2. სამოქალაქო კოდექსის 159-ე მუხლის ინტერპრეტაცია (მართლზომიერი და კეთილსინდისიერი შეძენის გამიჯვნა)

სასამართლომ კარგად უნდა გამოარკვიოს, უძრავი ქონების შეძენი მართლზომიერი შეძენია თუ კეთილსინდისიერი. შეუძლებელია ერთდროულად პირი იყოს მართლზომიერი შეძენი და კეთილსინდისიერიც. სამწუხაროდ, პრაქტიკა იცნობს ასეთ დამოკიდებულებასაც – რაში უნდა იყოს „ბრალეული“ სამოქალაქო კოდექსის 159-ე მუხლის პირველი წინადადება, რომლის თანახმადაც „კეთილსინდისიერია მფლობელი, რომელიც ნივთს მართლზომიერად ფლობს“. საქმე იმაშია, რომ კეთილსინდისიერი მფლობელობის საკითხი მხოლოდ მაშინ დგება, როცა მფლობელობა არამართლზომიერია. ამიტომაც, როცა დადგენილია, რომ მფლობელობა მართლზომიერია, უფლების დასაბუთების საფუძველად კეთილსინდისიერებაზე მინიშნება სრულიად ზედმეტი და უადგილოა.

საკასაციო სასამართლოს 2005 წლის 19 მაისის განჩინებაში (№ას-1355-1481-04) სადავო ურთიერთობის ასეთი სურათია: მ. გ. იძენს ვინმე ი. ბ-საგან უძრავ ქონებას (მიწის ნაკვეთებსა და სახლს), ამ უკანსაკნელს კი ეს ქონება შეუძენია ს. ს-საგან. ვინაიდან ს. ს. არ ათავისუფლდება მ. გ-ს მიერ შეძენილ ბინას, მან სარჩელით მიმართა რაიონულ სასამართლოს და აღიდგინა მასზე პირდაპირი მფლობელობა. ს. ს. თავის მხრივ თვლიდა, რომ აღნიშნული ქონების მესაკუთრე კვლავ თვითონა იყო, რადგანაც ი. ბ-მ მას მოტყუების გზით წაართვა ეს ქონება საკუთრებაში. აქედან გამომდინარე, იგი მოსარჩელე მ. გ-ს საკუთრებას ეჭვის ქვეშ აყენებდა. საქმის განხილვისას არ დადგინდა ს. ს-საგან ი. ბ-ზე აღნიშნული ქონების საკუთრებაში გადაცემის არამართლზომიერება, რაც თავისთავად უეჭველს ხდის მ. გ-ს მიერ ქონების შეძენის მართლზომიერებას. ასეთ შემთხვევაში სასამართლომ ყურადღება უნდა მიაქციოს ამ გარემოებას და არა ქონების შეძენის კეთილსინდისიერების ფაქტს.

3. კეთილსინდისიერების მოქმედების დრო

საკასაციო სასამართლომ 2005 წლის 16 სექტემბერს განჩინებაში (3ას-409-756-05) 185-ე მუხლის გამოყენებასთან დაკავშირებით ასეთი დებულება დააფიქსირა: „კეთილსინდისიერების ფაქტი უნდა არსებობდეს ნივთის გადაცემამდე“. **უძრავი ქონების შეძენასთან დაკავშირებით კეთილსინდისიერება 185-ე მუხლით გათვალისწინებულ შედეგებს იწვევს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ეს ხდება საკუთრების უფლების საჯარო რეესტრში რეგისტრაციამდე.** რეგისტრაციის შემდგომდროინდელი სინამდვილე, კერძოდ, ის, რომ პირმა გაიგო ქონების შეძენის არამართლზომიერების შესახებ, სამართლებრივად უმნიშვნელოა. ქონების შეძენის შემდეგ, პირი ხდება მისი მართლზომიერი მფლობელი და ამდენად, შეძენის სამართლებრივი ბუნება უცვლელი რჩება. ამიტომაცაა, რომ, თუკი შემდგომ ამ პირისაგან შეიძენს ვინმე უძრავ ქონებას, მას საქმე ექნება მართლზომიერ მფლობელთან.

მოკლედ, **შეძენის აღიარების მომენტიდან ასპარეზიდან ქრება ამ შეძენის მიმართ სუბიექტური დამოკიდებულება.**

4. მეუღლეთა თანასაკუთრება და კეთილსინდისიერი შეძენის უფლებრივი მდგომარეობა

სასამართლო პრაქტიკა ერთობ მდიდარია მეუღლეთა თანასაკუთრების კეთილსინდისიერი შეძენის შემთხვევებით. საკასაციო სასამართლომ 2005 წლის ერთ-ერთ განჩინებაში (№3ა/932-02) დააფიქსირა პოზიცია, რომელიც ვფიქრობთ, რომ სწორად წარმოაჩენს მეუღლეთა საერთო ქონებაზე საკუთრების წარმოშობის მომენტს.

საკასაციო პალატამ ხაზი გაუსვა გარემოებას, რომ უძრავ ქონებაზე საკუთრების უფლება წარმოიშობა საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის გზით და ამის ძირითადი მიზანია შეძენის ინტერესების დაცვა. კერძოდ, მეუღლეთა თანასაკუთრებასთან მიმართებით აღნიშნა: „... შეძენის ინტერესებიდან გამომდინარე, მეუღლეთა ქორწინების განმავლობაში ერთად შეძენილ სამოქალაქო კოდექსის 1158-ე მუხლით გათვალისწინებულ უძრავ ქონებაზე (თანასაკუთრებაზე) მეუღლეთა საკუთრების უფლება წარმოიშობა მხოლოდ საჯარო რეესტრში ორივე მათგანის რეგისტრაციის შემდეგ.“

წინააღმდეგ შემთხვევაში მესამე პირების მიმართ რეესტრის ჩანაწერები ითვლება სწორად".

აქედან უკვე ცხადი ხდება, რომ სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლის ის დებულება, რომ „მეუღლეთა მიერ ქორწინების განმავლობაში შეძენილი ქონება წარმოადგენს მათ საერთო ქონებას (თანასაკუთრებას)“ არ უნდა განიმარტოს მართლოდენ სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობით. *ასეთი ქონება საერთო საკუთრებად განიხილება უშუალოდ მეუღლეთა შორის დავის დროს, ხოლო მესამე პირთათვის (თუნდაც თანასაკუთრებაში არსებული ქონების შეძენის შემთხვევაში) აღნიშნული ქონება თანასაკუთრებად ჩაითვლება მხოლოდ ორივე მეუღლის უფლების საჯარო რეესტრში რეგისტრაციის შემთხვევაში.* ამ კონკრეტულ შემთხვევაში, კასატორმა მისივე ნებით ხელიდან გაუშვა შესაძლებლობა, საჯარო რეესტრში აღრიცხულიყო როგორც თანამესაკუთრე. მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ პალატამ განსაზღვრა სამოქალაქო კოდექსის 158-ე და 1160-ე მუხლების ადგილი სამოქალაქო ნორმების ურთიერთმიმართების მექანიზმში. კერძოდ, თუ დოქტრინასა და ნაწილობრივ პრაქტიკაში გავრცელებული იყო აზრი, რომ 158-ე მუხლი 1160-ესთან მიმართებით ზოგად ნორმას წარმოადგენდა, პალატის მოსაზრებით, ორივე შემთხვევაში სპეციალურ ნორმებთან გვაქვს საქმე. აღნიშნული მეტყველებს საკითხის მოწესრიგების საგნობრივ განსხვავებაზე. კერძოდ, განჩინების თანახმად, „სამოქალაქო კოდექსის 185-ე მუხლი იძლევა კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესების დაცვის სამართლებრივ გარანტიებს, ხოლო 1160-ე მუხლი აწესებს თანამესაკუთრე მეუღლის ინტერესების დაცვის იურიდიულ მექანიზმს“. პალატა თვლის, რომ ამ შემთხვევაში კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესებს უნდა მიენიჭოს პრიორიტეტი, ვინაიდან თანამესაკუთრე მეუღლემ არაფერი იღონა, რომ საკუთრების უფლება საჯარო რეესტრში დაერეგისტრირებინა.

ბუნებრივია, კეთილსინდისიერი შემძენის ინტერესების დაცვის საკითხი მაშინაც დადგება, როცა თანამესაკუთრე მეუღლისაგან მალულად მოხდება ერთ-ერთი მეუღლის სახელზე მთელი საკუთრების რეგისტრაცია. მიგვაჩნია, რომ ვერც ეს შემთხვევა ვერ გახდება კეთილსინდისიერი შემძენის უფლების უარყოფის საფუძველი.

რეკომენდაციები ადმინისტრაციული სამართლის საკითხებზე

* * *

საქართველოს უზენაეს სასამართლოში ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ საკითხებზე მოსამართლეთა შეხვედრა გაიმართა 2010 წლის 17 აპრილს, რის შემდეგაც ჩამოყალიბდა შემდეგი რეკომენდაციები:

I.

სოციალური დავების განხილვისათვის აქტუალურია კანონის დროში მოქმედების საკითხი, კერძოდ, იმ ნორმატიული აქტების უკუქცევითი ძალის საკითხი, რომლებიც აუარესებს პირის მდგომარეობას (მაგ., ამცირებს პენსიის ოდენობას). მოსამართლეებმა აღნიშნეს, რომ მოქალაქეები, რომლებიც ასეთი ნორმატიული აქტის მიღებამდე სარგებლობდნენ გარკვეული პრივილეგიებით, თვლიან, რომ შეღავათების გამაუქმებელი ახალი ნორმატიული აქტი არ ვრცელდება მათზე და ახალი საკანონმდებლო რეგულაცია ვრცელდება მხოლოდ ამ აქტის ძალაში შესვლის შემდეგ წარმოშობილ სამართალურთიერთობაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასამართლო პრაქტიკისათვის მნიშვნელოვანია იმ საკითხის გარკვევა, აქვს თუ არა უკუქცევითი ძალა ახალ შემზღუდავ ნორმატიულ აქტს იმ პირების მიმართ, რომლებიც სოციალურ სფეროში ახალი ნორმატიული აქტის მიღებამდე სარგებლობდნენ შეღავათებით და პრივილეგიებით.

აზრი შეჯერდა შემდეგზე: თუ მაგალითად უმაღლესმა საკანონმდებლო ორგანომ ახალი კანონით შეამცირა იმ პენსიის ოდენობა, რაც ძველი კანონით იყო განსაზღვრული, ამ შემთხვევაში არასწორია ასეთი შემცირების მიჩნევა *კანონის ნამდვილ უკუძალად*. მიუხედავად იმისა, რომ პენსიის წინანდელი ოდენობის შემცირებით პირის მდგომარეობა უარესდება, ახალი კანონით სოციალური უზრუნველყოფის მოცულობის შეზღუდვა სამართლებრივად არის არა ახალი კანონისთვის ნამდვილი უკუძალის მინიჭება, არამედ – შესაბამისი სოციალური უფლების ლეგალური ტრანსფორმაცია. საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-5 პუნქტში განმტკიცებულია კანონის უკუძალის პრინციპი და მითითებულია, რომ არავინ აგებს პასუხს იმ ქმედებისათვის, რომელიც მისი ჩადენის დროს სამართალდარღვევად არ ითვლებოდა, ხოლო კანონს, თუ ის არ ამსუბუქებს ან არ აუქმებს პასუხისმგებლობას, უკუძალა არა აქვს. აღნიშნული პრინციპი ორგანულადაა დაკავშირებული იურიდიულ პასუხისმგებლობასთან, გამოიყენება მასთან ერთობლივად და არ მოიცავს სოციალური დაცვის გარანტიების უზრუნველყოფის საკითხს. „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის 47-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად, ნორმატიულ

აქტს, რომელიც ადგენს ან ამძიმებს პასუხისმგებლობას, უკუძალა არა აქვს. აღნიშნული ნორმაც უშუალოდ შეეხება იურიდიულ პასუხისმგებლობას. აღსანიშნავია, რომ არ მომხდარა კანონისათვის ნამდვილი უკუძალის მინიჭება, ვინაიდან არ გვხვდება წარსულში მომხდარი და წარსულშივე დასრულებული ფაქტობრივი ურთიერთობები (ე.წ. ნამდვილი – რეტროაქტიული უკუძალა). სწორედ ასეთ შემთხვევას გულისხმობს „ნორმატიული აქტების შესახებ“ კანონის 47-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი, რომლის თანახმად, ნორმატიულ აქტს უკუძალა აქვს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს პირდაპირ არის დადგენილი ამ ნორმატიული აქტით. მოცემულ შემთხვევაში ახალი კანონი ზემოქმედებს კანონის მიღებამდე წარმოშობილი სამართალურთიერთობების მომავალში განვითარებაზე. კანონი ცვლის სამართალურთიერთობის მონაწილეთა უფლება-მოვალეობებს კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან. კანონის ამგვარი მოქმედება მისი საყოველთაობის გამოვლენაა და არ არის დამოკიდებული საკანონმდებლო აქტში მისი მოქმედების წესის აღნიშვნაზე.

საბოლოოდ მოსამართლეები შეთანხმდნენ იმაზე, რომ მოცემულ შემთხვევაში ახალი კანონით პირის მდგომარეობის გაუარესება (მაგ., პენსიის შემცირება) შეუძლებელია სამართლებრივად გაუთანაბრდეს იურიდიული პასუხისმგებლობის დამძიმებას. მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ახალი კანონი არ მოქმედებს ძველი კანონის საფუძველზე წარმოშობილ ურთიერთობებზე, რომლებიც არ დასრულებულა და კვლავ გრძელდება, არ ვრცელდება საჯარო სამართლის სფეროზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეუძლებელი იქნებოდა თუნდაც საგადასახადო-სამართლებრივი ურთიერთობების სფეროში გადასახადის ოდენობის გაზრდა, რაც უდავოდ გააუარესებს გადასახადის გადამხდელი პირის მდგომარეობას, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მაინც ვრცელდება მანამდე უკვე ფორმირებულ სამართალურთიერთობებზე. მით უმეტეს, რომ სოციალური უზრუნველყოფა არ არის იურიდიული პასუხისმგებლობის სახე.

II.

ინტერესს აგრეთვე იწვევს საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენადაა შესაძლებელი იმ მოთხოვნის დაკმაყოფილება, რომლის საკანონმდებლო საფუძველი მოთხოვნის წაყენების მომენტიდან გაუქმებულია. ასე, მაგ., თუ პირს სამსახურიდან დათხოვნის დროს მოქმედი კანონმდებლობით ეკუთვნოდა გასასვლელი დახმარების მიღება, რომელიც მასზე არ გაიცა, ხოლო სარჩელის წარდგენის მომენტისათვის საკანონმდებლო ცვლილების შედეგად გასასვლელი დახმარების გაცემა კანონმდებლობით აღარ არის გათვალისწინებული, უნდა დაკმაყოფილდეს

თუ არა ასეთი სარჩელი და რა სახის სარჩელი უნდა იქნეს აღძრული ასეთ შემთხვევაში?

მსჯელობის შედეგად მოსამართლეები შეთანხმდნენ იმაზე, რომ სასამართლომ უნდა დაადგინოს დახმარების გაცემის შესახებ მოსარჩელის (განმცხადებლის) ადმინისტრაციული ორგანოსათვის (სასამართლოსათვის) მიმართვის მომენტი, კერძოდ, მოახდინა თუ არა მოსარჩელემ უფლების რეალიზება ნორმის მოქმედების დროს, რადგან ნორმის მოქმედების პერიოდში უფლების რეალიზება წარმოადგენს დახმარების მოთხოვნის დაკმაყოფილების საფუძველს. სარჩელის სახესთან დაკავშირებით გამოითქვა მოსაზრებები და საბოლოოდ აზრი შეჯერდა შემდეგზე:

თუ პირი ითხოვს გარკვეული თანხების ანაზღაურებას მაშინ, როდესაც ნორმა მოქმედია, მიზანშეწონილია აღიძრას მიკუთვნებითი სარჩელი, ხოლო, თუ იგი ითხოვს ისეთი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, რომლის საკანონმდებლო საფუძველი მოთხოვნის წაყენების მომენტისათვის გაუქმებულია, პირმა კი ნორმის მოქმედების დროს მოახდინა თავისი უფლების რეალიზება ადმინისტრაციული ორგანოსათვის მიმართვის გზით, მაშინ მოსარჩელემ უმჯობესია აღძრას აღიარებითი სარჩელი და მოითხოვოს იმ უფლების აღიარება, რომელიც მას გააჩნდა ნორმის მოქმედების დროს.

III.

ზოგიერთ შემთხვევაში დავას იწვევს სოციალური კატეგორიის საქმეზე სასამართლო გადაწყვეტილების აღსრულების საკითხი. ასე, მაგალითად, იმ შემთხვევაში, თუ პენსია პირს დანიშნული აქვს სასამართლო გადაწყვეტილებით, უნდა გაგრძელდეს თუ არა სასამართლო გადაწყვეტილების საფუძველზე დანიშნული საპენსიო თანხის გადახდა, თუკი ის საკანონმდებლო აქტი, რომლის საფუძველზეც არის გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილება, გაუქმდა. უნდა გაუქმდეს თუ არა ახალი საკანონმდებლო აქტის მიღების გამო თანხების გადახდის შეწყვეტის შემთხვევაში სასამართლო გადაწყვეტილება, რომლითაც პირს მიენიჭა საპენსიო თანხის მიღების უფლება და რა წესით?

მოსამართლეებმა გაიხსენეს სასამართლო პრაქტიკაში გამონაკლისი შემთხვევები, როდესაც იმ საკანონმდებლო აქტის გაუქმებისას, რომლის საფუძველზეც იყო გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილება, მხარეები ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლებას ითხოვდნენ. მოსამართლეებმა

მიუთითეს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 423-ე მუხლზე, რომლის მიხედვითაც კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება შეიძლება გასაჩივრდეს ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების მოთხოვნით, თუ: ა) აღმოჩნდება, რომ დოკუმენტი, რომელსაც გადაწყვეტილება ემყარება, ყალბია; ბ) დადგენილია მოწმის შეგნებულად ცრუ ჩვენება, ექსპერტის შეგნებულად ყალბი დასკვნა, შეგნებულად არასწორი თარგმანი, რასაც მოჰყვა უკანონო ან დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების მიღება; გ) დადგენილია ამ საქმეზე მხარეთა და მათ წარმომადგენელთა დანაშაულებრივი ქმედება ან მოსამართლის დანაშაულებრივი ქმედება; დ) სასამართლო განაჩენი, გადაწყვეტილება, განჩინება ან სხვა ორგანოს დადგენილება, რომელიც საფუძვლად დაედო ამ გადაწყვეტილებას, გაუქმდა; ე) მხარე წარუდგენს სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესულ გადაწყვეტილებას, რომელიც გამოტანილია იმავე სარჩელის მიმართ; ვ) მხარისათვის ცნობილი გახდა ისეთი გარემოებები და მტკიცებულებები, რომლებიც, ადრე რომ ყოფილიყო წარდგენილი სასამართლოში საქმის განხილვის დროს, გამოიწვევდა მისთვის ხელსაყრელი გადაწყვეტილების გამოტანას.

საბოლოოდ, დისკუსიის შედეგად აზრი შეჯერდა იმაზე, რომ ასეთი შემთხვევა არ წარმოადგენს ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმის წარმოების განახლების საფუძველს. მოსამართლეები შეთანხმდნენ, რომ ასეთ დროს სასამართლო გადაწყვეტილება იზღუდება დროით და მისი გაუქმება დაუშვებელია. ადმინისტრაციულმა ორგანომ ახალი კანონის საფუძველზე თავად უნდა შეუწყვიტოს პირს პენსიის გაცემა და სწორედ ეს უარი უნდა იქნეს გასაჩივრებული სასამართლოში, რის შემდეგაც სასამართლოს შეუძლია იმსჯელოს მასზე.

IV.

ა) იმ შემთხვევაში, თუ პირს ადმინისტრაციული ორგანოს ბრალით არასწორად დაენიშნა გაზრდილი პენსია, რომელსაც ის გარკვეული დროის განმავლობაში იღებდა, აქვს თუ არა ადმინისტრაციას უფლება, მოითხოვოს სხვაობის დაბრუნება? უნდა დაკმაყოფილდეს თუ არა ადმინისტრაციის ასეთი მოთხოვნა პენსიონერისადმი?

ბ) როგორ უნდა გადაწყდეს საკითხი, თუ გაზრდილი პენსია პირს დაენიშნა პირის ბრალით, მაგ., არასწორი მონაცემების ადმინისტრაციისათვის წარდგენის გამო?

მოსამართლეებმა მიუთითეს საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 60¹ მუხლის მე-5 ნაწილზე, რომლის თანახმად, დაინტერესებული მხარის კანონიერი ნდობა არსებობს იმ შემთხვევაში, თუ მან ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის საფუძველზე განახორციელა იურიდიული მნიშვნელობის მქონე მოქმედება და უკანონო ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტის ბათილად ცნობით მას მიაღება ზიანი. კანონიერი ნდობა არ არსებობს, თუ მას საფუძვლად უდევს დაინტერესებული მხარის უკანონო ქმედება.

ა) პირველ საკითხზე გამოითქვა მოსაზრებები და აზრი შეჯერდა იმაზე, რომ ასეთ დროს ამოსავალი წერტილი უნდა იყოს კანონიერი ნდობა, კერძოდ, ამ შემთხვევაში არსებობს პირის კანონიერი ნდობა იმ ინდივიდუალური ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი აქტისადმი, რომლითაც მას გაზრდილი პენსია დაენიშნა, აღნიშნული აქტი კი წარმოადგენს აღმჭურველ ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტს. ამის გამო არ შეიძლება ის სხვაობა, რომელიც ადმინისტრაციული ორგანოს ბრალით არასწორად დაენიშნა პირს, დაბრუნებულ იქნეს, თუმცა მოსამართლეები შეთანხმდნენ, რომ შემდგომში გაზრდილი პენსიის გაცემა აღარ უნდა განხორციელდეს.

ბ) მეორე შემთხვევასთან დაკავშირებით მოსამართლეები შეთანხმდნენ, რომ ასეთ დროს, დაინტერესებული პირის უკანონო ქმედების გამო, არ შეიძლება არსებობდეს კანონიერი ნდობა და გამომდინარე აქედან, პირმა უნდა დააბრუნოს სხვაობა.

V.

მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას მოსამსახურის გარდაცვალების შემთხვევაში მისი ოჯახისათვის ფულადი კომპენსაციის მიღების შესაძლებლობას. აღნიშნულთან დაკავშირებით ინტერესს იწვევს საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა იქნეს გაგებული სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულება უნდა იყოს თუ არა დაკავშირებული პირის გარდაცვალება უშუალოდ სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებასთან, თუ კომპენსაციის გაცემისათვის საკმარისია პირის თვით სამსახურში გარდაცვალების ფაქტი? თუ კომპენსაცია უნდა გაიცეს პირის სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით გარდაცვალების გამო, როგორ უნდა დადგინდეს მიზეზობრივი კავშირი სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებასა და გარდაცვალებას შორის (მაგ., თათბირის შემდეგ პირის ინფარქტით გარდაცვალების შემთხვევაში საკმარისი იქნება თუ არა

მიზეზობრივი კავშირის დასადგენად იმ გარემოების დადგენა, რომ თათბირზე მუშაკს მოუხდა ხელმძღვანელთან სიტყვიერი კონფლიქტი)?

აზრი შეჯერდა იმაზე, რომ ასეთ დროს აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის არსებობა, აგრეთვე, გასათვალისწინებელია, რომ უმეტეს შემთხვევაში, შეუძლებელია იმის შეფასება, რამდენად აბსოლუტურია მიზეზობრივი კავშირი. მოსამართლეების აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ უმეტეს შემთხვევაში მიზეზობრივი კავშირის აბსოლუტურობა ვერ იქნება დადგენილი, ასეთ დროს მაინც უნდა გაიცეს კომპენსაცია. მოსამართლეები შეთანხმდნენ, რომ საკმარისი არ არის მხოლოდ პირის სამსახურში გარდაცვალების ფაქტი, კომპენსაციის გაცემისათვის აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებასთან და გარდაცვალების ფაქტთან, არ აქვს მნიშვნელობა ეს კავშირი აბსოლუტური იქნება თუ არა. მოსამართლეები შეთანხმდნენ იმაზე, რომ მხოლოდ იმ ფაქტის გარკვევა, ჰქონდა თუ არა მუშაკს ხელმძღვანელთან შელაპარაკება, საკმარისი არ არის მიზეზობრივი კავშირის დასადგენად.

VI.

მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს ადმინისტრაციის ვალდებულებას, უზრუნველყოს ზიანის ანაზღაურება სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით მუშაკის ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენების გამო. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ინტერესს იწვევს საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენად ფართოდ არის შესაძლებელი სამსახურებრივი მოვალეობის განმარტება, რამდენად მოქმედებს მისაღები კომპენსაციის ოდენობაზე დაზარალებულის გაუფრთხილებლობა.

აზრი შეჯერდა იმაზე, რომ მუშაკის მიერ სხეულის დაზიანების მიღება უსაფრთხოების, ექსპლუატაციის წესების დარღვევისას, ქმნის ანაზღაურების მიღების საფუძველს. ამასთან, გასათვალისწინებელია შემდეგი: თუ დაზარალებულის გაუფრთხილებლობამ ხელი შეუწყო ზიანის წარმოშობას, დაზარალებულის ბრალის ხარისხის შესაბამისად, ზიანის ანაზღაურება შეიძლება შემცირდეს, ხოლო შერეული პასუხისმგებლობის ხარისხის განსაზღვრა სასამართლოს შესაფასებელია. პირის სამსახურში არაფხიზელ მდგომარეობაში გამოცხადებისას გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ ზიანი არ ანაზღაურდება იმ შემთხვევაში, თუ იგი არაფხიზელ მდგომარეობაში ყოფნის გამო მიაღვაპირს.

VII.

საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს შეღავათებს იმ შემთხვევაში, თუ სადავო საკითხი სახელმწიფო სოციალური დაცვის საკითხს ეხება (მაგ. სახელმწიფო ბაჟისაგან გათავისუფლება). აღნიშნულთან დაკავშირებით სადავო ხდება საკითხთა ის წრე, რომლებიც სოციალურ საკითხთა რიგს განეკუთვნებიან. რა კრიტერიუმებით უნდა გაიმიჯნოს სოციალურ დავათა კატეგორია სხვა დავებისაგან? შესაძლებელია თუ არა სოციალურ დავათა რიგს განეკუთვნოს ისეთი დავები, რომლებიც შეეხება მაგ. ბინიდან გამოსახლებას, რესტიტუციას?

მსჯელობის შედეგად მოსამართლეები შეთანხმდნენ იმაზე, რომ დავა, რომელიც დაკავშირებულია სოციალური უფლების რეალიზაციასთან, განხილულ უნდა იქნეს როგორც სოციალური დაცვის საკითხთან დაკავშირებით აღძრული დავა. შესაბამისად, უნდა განისაზღვროს, კონკრეტულ შემთხვევაში რამდენად დაკავშირებულია დავა სოციალური უფლების რეალიზაციასთან და ამის შემდეგ მიჩნეულ იქნეს იგი სოციალურ დავად. მოსამართლეებმა აგრეთვე მოიყვანეს მაგალითი და აღნიშნეს, რომ შრომითი უფლებები საქართველოს კონსტიტუციითა და საერთაშორისო კონვენციებით სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებებსა და თავისუფლებებს მიეკუთვნება. საქართველოს კონსტიტუციის 30-ე და 32-ე მუხლები ადგენს, რომ შრომა თავისუფალია და სახელმწიფო იცავს საქართველოს მოქალაქეთა შრომით უფლებებს როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საზღვარგარეთ. სახელმწიფო ხელს უწყობს უმუშევრად დარჩენილ საქართველოს მოქალაქეს დასაქმებაში. ევროპის სოციალური ქარტია აღიარებს ადამიანის უფლებას, გამოიკვებოს თავი შრომით, რომელსაც ირჩევს საკუთარი ნებით; ყოველ მშრომელს უფლება აქვს, ჰქონდეს სამართლიანი სამუშაო; ყოველ მშრომელს უფლება აქვს მიიღოს სამართლიანი გასამრჯელო (ქარტიის მე-2 ნაწილი, მე-2, მე-3 და მე-4 მუხლები). ადამიანთათვის შრომის სამართლიანი და ხელშემწყობი პირობების შექმნას აღიარებენ ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტის მონაწილე ქვეყნები, მათ შორის, საქართველოც.

VIII.

მოსამართლეებმა წამოჭრეს საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა მოხდეს მიწის გადასახადის დარიცხვის წესი და გადახდევინება, ე.ი. მიწის გადასახადის გადაუხდელობის შემთხვევაში რა დროიდან ითვლება საგადასახადო ვალდებულება შეუსრულებლად და რა დროიდან უნდა მოხდეს საურავის დარიცხვა? მოსამართლეები ერთმნიშვნელოვნად შეთანხმდნენ იმაზე, რომ გადასახადის გადამხდელისათვის მიწის გადასახადის გადახდის ვალდებულება და, შესაბამისად, საურავის გადახდის ვალდებულებაც წარმოიშვება საგადასახადო ორგანოსაგან შესაბამისი შეტყობინების მიღების მომენტიდან. ეს განპირობებულია იმით, რომ შეიძლება პირი უარს არ ამბობდეს და თანახმა იყოს მიწის გადასახადის გადახდაზე, მაგრამ მან არ იცოდეს, თუ როდის, სად და რა რაოდენობით უნდა გადაიხადოს გადასახადი. როდესაც პირს საგადასახადო ორგანოდან მიუვა შეტყობინება გადასახადის გადახდის დროის, ადგილისა და გადასახადის რაოდენობის შესახებ, სწორედ ამ მომენტიდან წარმოიშვება მას გადასახადის გადახდის ვალდებულება და, შესაბამისად, ამ მომენტიდან დაიწყება გადასახადის გადაუხდელობისათვის საურავის დარიცხვაც.